

eylem

tarafından bağışlanmıştır
TUSTAV

ŞÜKRAN KURDAKUL
Haklılık Savaşçılarının Seçimlerdeki Görevi

A. SARICA
Az Gelişmiş Ülkeler ve Avrupa Ortak Pazarı

Dr. MEHMEDCAN KÖKSAL
Yugoslav Devlet İktisadi Teşebbüsleri

OSKAR LANGE
Ekonomî Politikânın Konusu
Çev: Muvaffak Şeref

ŞERİF HULÛSİ
Kûba Kurtuluş Hareketine Bakışlar

PANDİT NEHRU
Genel Olarak İhtilâller ve 1848
Çev. Nedret Karan - Mustafa İbrahim

EMİN TÜRK ELİÇİN
İki Ütopyacı

A. SARICA
Devletleştirme Tartışmaları

FİKRET OTYAM
Viedan.. Cüzdan.. Muhterem Arkadaşlar

T.İ.P. Bildirisi
Son Olaylar Karşısında Türk - İş

T.M.T.F. Bildirisi
Kitabın Yargıcı Kamu Oyunun Kendisidir

eylem

AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM

DERGİSİ

SAYI: 14

CİLT: 2

1 Nisan 1965

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Yazı işlerini fiilen idare eden :

ÖMÜR CANDAŞ

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Hâvaletler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

Büyük Kervan matbaası

HAKLILIK SAVAŞÇILARININ SEÇİMLERDEKİ GÖREVİ

Şükran KURDAKUL

Gözlerimizi çok dar bir açıdan bakma alışkanlığından kurtaramamışsak Türkiye'nin görünümü gerçekten bireysel dirençleri geri çekilmeye, korkutmaya haklılık savaşından uzağa götürmeye yetecek gerekçelerle doludur.

Üniversitelerimiz vardır: bilim adamlarından çoğu dolaylı-dolaysız kendilerini yabancı şirketlere adanmışlardır.

Partilerimiz, toprakağalarının - işadamlarının ya kendilerinin, ya da aylıklı yardımcılarının elindedir.

Gazetelerimizin yüzde doksan dokuzu durumlarını ya bu partilere, ya da tröstlerden gelecek ilânlara göre tayin etmekte, sendika yöneticilerinin büyük çoğunluğu — mutlu azınlığın bütün nimetlerine kavuşturuldukları için— yerli ve yabancı sermayenin dümensuyunda, kuruluş amaçlarına aykırı bir yolda yürümektedir.

Türkiye'yi kapsamına alân sınırları böyle çizgilerle ayırmak ve yerimizi belirlemek için mutlaka sosyalist olmak gerekmiyebilir, ama mutlaka vatansever olmak gerekir. Nitekim, 27 Mayıs'tan sonra, egemen çevrelerle yöneticilerin çıkarbirliği karşısında emeğin gücünden yana olanlar bir haklılık savaşının öncüsü durumuna gelmişlerdir. T.İ.P., Sosyalist Kültür Derneği, Temel Hakları Koruma Derneği, Yön dergisi gibi kuruluşlar toplumsal gelişmemizin bugünkü aşamasında çıkar gruplarının baskısını kaldırmaya ön olacak bir hareketin kurumları durumundadırlar.

Gözlerimizi çok dar bir açıdan bakma alışkanlığından kurtaramamışsak beşyüz bin tirajlı gazetenin karşısında Yön dergisinin etkisini hafife alacağımız gibi, bir önceki seçimlerde T.İ.P. e verilen oyların sayısını da kötümserlikle karşılayacağız. Kurtuluş savaşımıza ya korkusunun, ya ataletinin, ya da çıkarıcılığının sonucu katılmayan bir Osmanlı zabitanın ruh yapısına benzer bir durumdur bu bence. Bu ruh yapısı, ikinci kurtuluş savaşımızın bütün oluşumunu havanda su döğmek olarak görmek eğilimini getirir ve devam eder:

- Sosyalist kültür derneğindeki uzmanların çalışmaları mı?
- Eylem dergisindeki araştırmacıların çabaları mı?
- Sosyal Yayınlar'ın getirdiği kitaplar mı?
- Çetin Altan, İlhan Selçuk, Melih Cevdet, Yaşar Kemal, Ali Faik

BİR

Cihan, Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol mu?

Bir 142. madde oyunu ile, ya da Akhisar'da karargâh kuran A.P. nin bir engellemesi, Kırıkkale'deki yirmi-otuz aldatılmış vatandaşımızın bir uyumsuzluğu ile paniğe kapılmak... Eyleme katılmayan ve de eylemi yaratamayanların umutsuzluğu bu işte. Burada, bir Kurtuluş Savaşı gerçeğini büyük harflerle yazarak, gelişmeye aykırı eğilimleri uyarmak isteğini okurlarımın çok görmeyeceklerini umuyorum : TOPLANTIYA AÇILDIGI ZAMAN BİRİNCİ MECLİSİN KASA MEVCUDU SADECE 1200 LİRADIR.

Şimdi kırk beş yıl sonra, Türkiye'yi 1920 kapitalizminin silâhlı saldırısından kurtaran gücün bu 1200 liranın fukaralığı karşısında paniğe kapılmamak bilinci olduğunu biliyoruz. Ama öz, 1965 yılında da değişmiyor: uyumsuzluk nereden gelirse gelsin paniğe kapılmamak bilinci, Sınıf ve Saf değiştirenler de, alaturka politikacılar da, Sosyalizm'i kendine basamak yapmak isteyenler de nice 142 lerde sıram sıram dizilecek karşımıza.

Kavgaya bu biçim katılanların engellemelerine karşı Mustafa Kemal'in Meclis'te nasıl haykırdığını hatırlayalım: Efendiler! aranızda hafiye vardır. Burada konuştuklarımı ecnebiye harfiyyen götürmektedirler.

Ve Oskar Lange'nin şu satırlarını bir kez daha okuyalım :

Sosyalist toplumun gelişimi sürecinde hiçbir çelişki meydana gelmeyeceğine dair safça görüş, sosyalizmi tanrı diyarının yeryüzünde gerçekleşmesi sayan dinsel ve eschatologique (karşılığı bulunmayıp «öbürdünyaya ilişkin» anlamına gelir) bir sosyalizm görüşünün ifadesidir. İnsanların, türlü eskatalogya şekillerinin kurulmasına sebep olmuş olan o aynı derin isteğinin anlatımı. Bu görüş, sosyalizmi, toplumunun tarihsel maddeci kuramları ortaya konulmuş genel sosyoloji kanunlarına bağlı gelişiminin yeni bir aşaması olarak gören bilimsel toplumsuluğa yabancı bir davranıştır.

Kendi kuruluşlarımız içinde, kurulu düzenin yarattığı ahlâka özgü davranışların eleştirmesini yapmaya kem gözle bakmayı yöntem haline getirmek isteyenler, sosyalizmi kendi içinden çürütme hevesindeki sızıntıların haklılık savaşımızda ne gibi sonuçlara açık olabileceğini hiç düşünmüyorlar. Düşünmedikleri için eleştiriye bile olumlu ve olumsuz biçiminde bölmelere giderek üstelik olumlu ile olumsuz'un ölçüsünü kendi imtiyazlarında bulundurmamak istiyorlar. Sosyalist ülkücünün çıkar gruplarının baskısına karşı yürüttükleri direnç nasıl büyük sorumu ise, düşünce tekelliliğine karşı da sorumluları olduğunu tekrar etmek ve eleştiriye gereksiz hale getirme çabalarıyla sosyalist öğretinin aynı çatıda barınamayacağını yazmak üzüntü verici bir durumdur.

* * *

Önümüzdeki günlerde emekçi halkımızın haklılık savaşçıları T.İ.P. nin öncülüğünde bir seçime girecekler, aynı felsefeye inanan tutucu partilerle mücadele ederek emeklerinden başka güçleri olmayanların kendi sözcülerini, kendilerini meclise göndermeye çalışacaklardır. Haklılık savaşçıları'nın —parti üyeleri, sosyalist kültür derneği üyeleri, Yön, Sosyal Adalet, Eylem okurları bütün toplumcular— en büyük sorumu seçim mücadelesinde yerlerini ve görevlerini bilmektir. Göreve şimdiden hazırlanmaktır.

Bireyciliği yenmeden, olumsuzluğu yeneceğimizi ummayalım.

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER VE AVRUPA ORTAK PAZARI

Derleyen: A. SARICA

ORTAK PAZAR VE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN İKTİSADİ BAĞIMSIZLIKLARI

Kapitalist sistem içinde bugünkü milletlerarası işbölümü büyük ölçüde, Batı Avrupa devletlerinin sömürgeci yayılmaları sonucunda şekillenmiştir. Bu nedenle Batı Avrupanın Asya, Afrika, Lâtin Amerika ülkelerinin dış iktisadî ilişkilerindeki rolü çok önemlidir. Örneğin 1959 yılında az gelişmiş ülkelerin dış ticaretlerinin %40'ı Batı Avrupaya yönelmişti; Ortak Pazar ülkeleriyle ticaretleri ise %22 oranına varıyordu.(1)

Gelişme yolundaki ülkelerin Batı Avrupa pazarlarına bağılıkları ülkeden ülkeye değişmektedir. Afrika ülkelerinin söz konusu pazarlara ihracatı %65'in üzerindedir; bu pazarlardan ithalatı %64 kadardır. Orta Doğu ülkeleri için bu oranlar sırasıyla %51 ve %59'dur. Lâtin Amerika ve Uzak Doğu için ise Avrupa pazarlarının önemi azalmakta, Lâtin Amerikada ihracatın %30'u, Uzak Doğuda %27'si bu ülkelere yapılmaktadır.

Batı Avrupanın az gelişmiş ülkelere ithalatının %90'ı yiyecek maddeleri, ham maddeler ve yakıttan ibarettir. Aşağıdaki tablodan görüldüğü gibi bazı maddelerde toplam ihracatın büyük bir kısmı Batı Avrupa Pazarlarına yapılmaktadır.

	%		%
Doğal kauçuk	35	Meyva	90
İpek	38	Kahve	28
Yün	58	Kakao	60
Pamuk	45	Çay	50

Ayrıca dünya bakır, çinko, kurşun ithalatının %75'i kalayın %66'sı bu ülkelerce yapılmaktadır.

Bu rakamlar AİT nun yeni bağımsız ülkelerin iktisadî çıkarları üzerinde yapabileceği etkiyi ortaya koymaktadır.

Gelişme yolundaki ülkelerin çoğunun karşılaştığı en önemli problem ticaret ve ödeme bilânçolarının 1950 den beri görülen büyük açıkları kapatmaktır. Aleyhlerine gelişen ticaret hadleri ve ithalatlarının hızla çoğalması sonucunda söz konusu ülkeler ihracat gelirleriyle ithalatlarının

gittikçe azalan bir kısmını ödeyebilmektedirler. Bu durumda, ihraç pazarlarının bu ülkeler için önemi büyüktür. AİT taraftarları bu kuruluşun Batı Avrupada üretimde hızlı bir artış sağlayacağını, bu artışın da gelişme yolundaki ülkelerin geleneksel ihraç mallarına olan talebi hareketlendireceğini ispat etmek gayretindedirler. Ancak son yıllara ait rakamlar bu önermeyi doğrulamaktan uzaktır. AİT üyelerinin sanayi üretiminde gelişme oranı yükselmediği gibi, tersine düşmektedir.

Kaldı ki Avrupa Topluluğunun, üyelerinin hızlı iktisadî gelişmesini sağlayacağını kabul etsek bile, bu gelişmenin zarurî olarak az gelişmiş ülkelerin başlıca ihraç malları pazarlarında bir gelişme ile sonuçlanacağı kesinlikle söylenemez. 1938-1955 dönemi için yapılan hesaplara göre Batı Avrupa ve Kuzey Amerikada imalat sanayiinde üretim % 100 ün üstünde artmış, buna karşılık ham madde tüketimi % 50, ithal malı ham madde tüketimi ise % 20 artmıştır. (1)

Sentetik maddelerin gittikçe büyük ölçüde kullanılması, bazı üretim kollarında iskarta mamullerden yeniden ham madde olarak yararlanılması, yeni teknolojinin uygulanması ile üretimde birim başına ham madde tüketiminin kısılması - bütün bunlar doğal ham maddelere karşı talepte orantılı bir düşüş yaratmıştır. Üstelik toplam ham madde ihracatında (sentetikler dahil) az gelişmiş ülkelerin payı da azalmaktadır. 1948-1957 arasında sanayi ülkelerinin ham madde ve yiyecek ihracatları % 55, az gelişmişlerinki ise % 39 artmıştır. (2)

Batı Avrupanın yiyecek maddeleri konusunda gittikçe kendi kendine yeter duruma girmesi de bu dönemin bir özelliği olmuştur. 1930 larda Batı Avrupa ülkelerinde yiyecek maddelerinin % 34 ü dışarıdan getirilirken bu oran 1950 yılında % 25 e inmiştir(1). Yiyecek ithali özellikle Belçika, Hollanda, Fransa ve İngilterede azalmıştır.

Bu durumda AİT nun yeni bağımsız ülkelere daha geniş pazarlar garanti edeceğini kabul ettirecek nedenler yoktur. Tersine, Ortak Pazar üyelerince uygulanan tedbirlerin bütünü Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerine yeni güçlükler yaratacak niteliktedir.

Ortak Pazar tarımda ortak bir politika uygulanmasını öngörmektedir. Bu politikanın ayrıntıları henüz kesinlikle belirtilmemiştir, ancak başlıca ilkeleri açıktır: Altıların aralarındaki ticaretin geliştirilmesi ve AİT üyelerini ithal malı tarım ürünleri rekabetinden koruyarak Batı Avrupa ülkelerinde üretimin teşviki, bu ülkelerin kendi kendilerine yeter duruma getirilmeleri.

Afrika, Lâtin Amerika ve Asya ülkelerinin çoğunluğu için, AİT ülkelerine tropikal ürün ihracatı ile ilgili koşullar büyük önem taşımaktadır. Bu ürünler batılıların az gelişmiş ülkelere yaptıkları toplam ithalatın %10 undan fazlasını bulmaktadır(2). Burada, siyasî bağımsızlıklarını kazanmış olan ülkelerin büyük kısmı için çok önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Tropikal ürün yetiştiren ülkelerin başlıcalarının ekonomileri

bir veya iki ürünün tarımına bağlıdır; ihracat gelirlerinin en önemli kaynağı da bu maddelerin satışına dayanmaktadır. Afrika ülkelerinin AİT na bağlanması ergeç Batı Avrupada «ortak» ülkelerden gelen tropikal ürünlerin satışı için koruyucu bir pazar yaratacaktır. Bu ürünlere uygulanmakta olan ayrıcalı gümrük tarifeleri sistemi bunların üretimini teşvik etmektedir. Altıların koruyucu bir pazar sağlamak yükümlülükleri karşısında büyük kârlar elde etmek ihtimalile üretime hız verilmekte, zayıf rekabet koşulları altındaki işletmeler bile bu durumdan yararlanmaya çalışmaktadırlar. Böyle bir durum ise söz konusu tarım ürünlerinde dünya pazarlarında genel bir fazla üretim olması ve satışların güçleşmesi tehlikesi doğurmaktadır. Kahve konusunda dünya pazarlarında şimdiden bir fazla üretim problemi başgöstermiştir. AİT nca izlenen tarım politikası ağır sonuçlar verecek niteliktedir. Başlarda bu olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıyabilir, zira sermaye yatırımlarının üretimi artırması için 4-6 yıl geçebilir. Ancak bu dönemin sonunda yeni pazarlama zorlukları, fiyat düşmeleri, ihracat gelirlerinin daralması kaçınılmaz olacaktır.

Bugün için en büyük zarar «ortaklık» dışı» ülkelerin omuzlarına yüklenecektir. Bu nedenle birçoğu ayrıcalı gümrükler sistemine karşıdırlar. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi şimdiden ayrıcalı tarifelerin etkisini azaltmak eğilimi vardır. Sistemin ilerde daha da zayıflatılacağını, hattâ büsbütün yürürlükten kaldırılacağını gösteren bir gidiş vardır. Bu durumda «ortak» ülkeler ağır bir hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Tropikal ürünler üretimine yatırdıkları sermaye verimi artırmaya başlayıncaya kadar, Batı Avrupa pazarının bu ülkeler için koruyucu durumu ortadan kalkmış olabilir. O zaman da rekabet yetenekleri zayıf işletmeler çökecek, üretici kuvvetlerin gelişmesinde kullanılabilecek olan sermaye boşuna harcanmış olacaktır.

Böyle bir gidiş, emperyalistlere yeni bağımsız ülkeler üzerinde iktisadi baskı yapmak için yeni bir silâh kazandıracaktır. Fazla üretimden hangi ülkelerin en çok zarar göreceği, büyük ölçüde, bu ülkelerin başlıca ürünlerine uygulanan ayrıcalı gümrük resimlerinin indirilip çıkarılmasına bağlı olacaktır. Ayrıcalı tarifelerde yapılabilecek bir değişmeyi silâh olarak kullanarak, Batılıların söz konusu ülkelere diledikleri ticaret koşullarını zorla kabul ettirmeleri imkânı doğacaktır.

Ortak Pazarın izlediği politikanın Batı Avrupanın durumunu, az gelişmiş ülkeler zararına, güçlendirmek amacına yöneldiği birçok hallerde açıkça görülmektedir. Bunun bir örneği petrol ithalinde izlenen ortak politikadır. Petrol, Batı Avrupa ülkelerinin yakıt ve enerji dengesinde git-tikçe önemli bir rol oynamaktadır. 1950 de petrolün genel yakıt ve enerji kaynakları içinde payı %10 iken, 1970 yılında bu oranın %50 ye çıkması beklenmektedir. Batı Avrupanın petrol ihtiyacının %80 i Orta Doğu ülkelerinden karşılanmaktadır. Altıların bu madde ile ilgili olarak vardıkları ortak anlaşmanın prensipleri şöyle özetlenebilir: Batı Avrupanın petrol ihtiyacının artması gözönüne alınarak bu madde gümrük resmi dışında

birakılmalıdır. AİT üyeleri en ucuz petrolü elde etmek için gayret göstermeli, petrolü çeşitli kaynaklardan alabilmek için her çareye başvurmalıdırlar. «Wall Street Journal»da bu konuda şöyle deniyordu: «Bazı Ortak Pazar üyeleri, pazarlık masasının bir tarafında güçlü, birleşik bir Ortak Pazarın, öbür tarafında çeşitli satıcıların yer alacağı bir durumu zevkle hayal etmektedirler. Satıcıları birbirine düşürecek oyunlarla fiyatların düşük tutulması umulmaktadır.» Ancak burada, AİT'nin politikası, bu ülkelerin petrolünü sağlayan Anglo-Amerikan tekellerinin çıkarlarına da karşıdır.

Sömürgecilik sisteminin hızla parçalanması, Orta Doğu milletlerinin kendi ülkelerindeki petrol kaynaklarını kendileri kontrol etmek çabasında direnmeleri karşısında, AİT'nin faaliyeti kolektif bir sömürgeciliği temsil etmektedir.

Avrupa birliğinin siyasî bağımsızlık kazanmış olan ülkelerin iktisadî gelişmeleri üzerindeki etkisi, yalnızca yeni gümrük resimlerinin bu ülkelerin ihracatları üzerindeki etkisi ile ölçülemez. Burada ayrıca, Altıların «ortak» ülkelerdeki sanayiinin gelişmesini engellemek amacıyla aldıkları tedbirler gibi dolaylı etkiler doğuracak faktörleri de hesaba katmak gerekir.

Gelişmekte olan ülkeler için önemli bir konu Ortak Pazar faaliyetlerinin birçok ham maddeler, akaryakıt ve tropikal ürünlerinde genel bir fazla üretime yol açan gidişidir. Yukarıda da sözü edildiği gibi, savaş sonrası yıllarında Batı Avrupada sentetik maddelerin, çeşitli ikame mallarının üretimi hızlanmıştır. Ortak Pazarın bir amacı bu türlü maddeler üreten sanayilerin, özellikle kimya sanayiinin daha da geliştirilmesidir. Bu gelişme ise az gelişmiş ülkelerin pazarlama zorluklarına bir yenisinin eklenmesi demektir.

Öte yandan AİT üyeleri «ortak» ülkelerde yiyecek maddeleri ile ham madde üretimini genişletmek için gayret etmektedirler. Bu amaçla ayrıcalı gümrük resimlerinden başka, sübvansiyonlar, borç ve bağış şeklindeki yardımlar gibi çeşitli yollar kullanmaktadırlar.

Ortak Pazar yöneticilerinin çoğu zaman hesaplarını gerçeklere dayandırmadıkları görülmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Yiyecek ve Tarım Örgütü'nün (FAO) bir yayınında önümüzdeki 10-15 yıl içinde «ortak» ülkelerde pamuk tarımının iki misline çıkarılması salık verilmektedir. Hattâ bu artışı bile pamuklu dokumalara karşı genişleyen istek sonucunda artan ithal ihtiyacını karşılayabileceğinden şüphe edilmektedir.(1)

Bu türlü öğütlerin yazarları, AİT ülkelerindeki dokuma sanayiinin genel gelişme oranında pek abartılmış tahminlere dayanmaktadırlar. Pamuğun, dokuma sanayiinin bir ham maddesi olarak öneminin gittikçe gerilemesinden başka, bu tahminlerde sentetik ipliklerin pamuğun yerine kullanılması bu maddenin öneminin daha da azalacağı hesaba katılmamıştır.

Batı Avrupa yayınlarında bu türlü tahminlerle sık sık karşılaşılmaktadır. AİT kurucuları, herşeyden önce Batı Avrupa sanayiine ucuz ham madde, yiyecek ve yakıt bulmakla ilgilendiklerinden, iyimser tahminler yönünden oldukça eliaçık davranmaktadırlar. Bu ülkeler yönünden sözü edilen maddelerin aşırı üretimi, bunların daha elverişli koşullarla satın alınabilmesi demektir. Öte yandan üretim fazlası az gelişmiş ülkeleri, fiyatların düşmesi, ve pazarlama güçlükleri sonucunda iktisadi durumlarının daha da kötüleşmesine götürmektedir.

Son yıllarda az gelişmiş ülkelerin ithal malları fiyatları sürekli olarak artmakta, başlıca ihraç maddelerinin fiyatları ise düşmektedir. 1962 yılında bu ülkeler eşit miktarda ithalatın karşılığını ödeyebilmek için 1958 yılına oranla % 5, 1964 e oranla % 15, 1951 e oranla ise % 20 daha fazla ihracat yapmak zorunda idiler. Bu konuda bugün de bir iyiye gidişin belirtileri yoktur.

Ham madde fiyatlarının sürekli olarak düşmesi Asya, Afrika, Lâtin Amerika ülkelerini millî gelirlerinin azımsanmıyacak bir parçasından yoksun bırakmaktadır. Genellikle millî üretimin % 10-12 si, bazan da % 30 u dış ticarete yönelmektedir. Ticaret hadlerinin aleyhe gelişmesi dış ticarete konu olan bu bölümün % 15-20 sini heba ediyorsa, az gelişmiş ülkeler dünya pazarlarında millî üretimlerinin % 2-6 sini yitiriyorlar demektir. Bu yitik, üretimin gelişmesi için yapılan yatırımların yaklaşık olarak yarısına eşittir.

Brezilya ve Arjantinde iktisatçılar Ortak Pazarın izlediği politikanın kendi ülkelerine her yıl yüz milyonlarca dolara mal olduğunu ortaya koymuşlardır. Ortak Pazar yüzünden bu ülkelerin uğradıkları zararlar bağış ve borç şeklinde sanayi ülkelerinin şatafatlı reklâmlarla yaptıkları yardımların birkaç mislini bulmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerin başarmak zorunda oldukları en önemli iş millî sanayilerinin kurulmasıdır. Avrupa birliği ise bu ülkelerin sanayileşmeleri bakımından çok olumsuz koşullar yaratmaktadır.

AİT genellikle, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerinin geleneksel ihraç mallarının pazarlama olanaklarını çok daraltmaktadır. Sonuç, bu ülkelerin sanayileşme plânlarının malî temelini ve döviz rezervelerinin tükenmesidir. Son yıllarda gelişme çabası içindeki ülkeler, döviz ve para darlığı karşısında makine, tesisat ithalini kısıarak, öngörülen yatırımları ileri tarihlere bırakmak, böylece sınırlı malî kaynaklarını yeterli kılmak zorunda kalmışlardır. Hindistanın ikinci beş yıllık plânı bunun açık bir örneğidir. Döviz kıtlığı yüzünden amaçların birçoğuna varılamamış ya da gerçekleştirilmeleri ileriye bırakılmıştır.

Ortak Pazarın kurulması, bir yandan da, az gelişmiş ülkelere satılan yatırım malları üzerinde çok güçlü bir etki yapabilecek ortak bir Batı Avrupa tekelci sanayi cephesinin kurulması anlamına gelmektedir. Ham madde satıcısı olarak karşısında bir birleşik kuvvetli cephe bulan az ge-

lişmiş ülke, makine alıcısı olarak da aralarındaki rekabetten yararlanmayı umabileceği ayrı ayrı satıcılar yerine, aynı güçlü, birleşik cepheyi bulmaktadır.

Batı Avrupa devletleri, borç ve bağış şeklindeki yardım politikalarını gittikçe koordine etmek eğilimindedirler. Bu amaçla birçok milletlerarası kuruluşlar ve konsersiyumlar meydana getirilmiştir. Çok taraflı kuruluşlar eliyle az gelişmiş ülkelere yapılan yardımlar 1959 yılında 582 milyon dolar iken 1960 yılında 958 milyon doları bulmuştur. (1)

Yukarıda da değinildiği gibi, Batı Avrupa ülkelerinin gümrük tarife sistemi, Asya, Afrika, Lâtin Amerikan ülkelerinin tarım ürünleri ve ham madde üreticisi niteliğini sürdürmeye, sanayilerinin gelişmesini önlemeğe yardımcı olacak biçimde hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletler Avrupa İktisadî Komisyonunun özel bir incelemesinde şöyle denmektedir: «Birkaç madde dışında - tahta gibi - ham maddeden tam mamule doğru her ileri evrede gümrük resmi oranı artırılmaktadır. (2) AİT nun gümrük tarifeleri bir bütün olarak aynı gelişmeyi izler. Kakao tanelerinin gümrük resmi % 9 dur, işlenmiş kakaonunki % 28 dir. Yağlı tohumlardan vergi alınmamaktadır, bunlar ilkel bir işleme evresinden geçmişlerse % 10 gümrük öderler, bitkisel yağlara % 15 gümrük resmi uygulanır.

Bu türlü bir sistem az gelişmiş tarım ülkelerinde ham maddelerin ilkel bir işleminden geçmesine yarıyacak sanayilerin kurulmasını bile köstekleyecek niteliktedir.

Üstelik Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda, az gelişmiş ülkelere mamul ithalatını sınırlandıran kota sistemleri uygulanmaktadır. (3) Economist bu konuda şöyle diyordu: «Altıların ortak tarifelerin uygulanmasından Asya imalatçılarının yararına, vazgeçmeğe niyetleri yoktur, ancak yeni ülkelere sanayi mamulleri ihraç imkânları açacak bir yol bulunmasının gearekli olduğunu da kabul etmektedirler.» (1)

Bugün için gelişme halindeki ülkelere Batı Avrupaya mamul ihracatı azdır. Bu türlü malların AİT üyelerinin toplam ithalatlarındaki payları % 2,5 un altındadır. Ancak söz konusu ülkelere sanayi geliştikçe, Batı Avrupa pazarlarının bu sanayi ürünlerini daha büyük ölçüde emmesi mümkündür.

Dış ticaretlerinin genişlemesi, gelişmekte olan ülkeler için çok önemli bir konudur. Birleşmiş Milletler Avrupa İktisadî Komisyonunun hazırladığı bir inceleme bu konuda ilgi çekici bazı sonuçlar vermektedir. (2) Bu incelemedeki tahminlere göre 1960 - 1980 arasında az gelişmiş ülkelerin ithalatları yaklaşık olarak üç misline ulaşacaktır. Öte yandan, sanayileşmiş ülkelerin akaryakıt ve ham madde tüketimindeki temel değişiklikler gözönüne alınınca, az gelişmiş ülkelerin geleneksel ihraç maddeleri satışının en çok iki misline çıkması beklenmektedir. Aynı incelemede, dış yardımların artması, az gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki ticaretin gelişmesi ve benzeri ihtimaller, değişiklikler hesaba katılsa bile,

Asya, Afrika, Lâtin Amerika ülkelerinin kalkınmaları için Batı Avrupa ve Kuzey Amerikaya mamul ihracatlarında önemli bir artışın gerekli olduğu sonucuna varılmaktadır.

Oysa Ortak Pazar üyeleri gelişme halindeki ülkelerin sanayileşmesine yardım etmeğe hiç de niyetli değildirler. Altılar milletlerarası iktisadî ilişkilerin daha rasyonel bir yolda gelişmesine karşı direnmektedirler. Altıların gelişmemiş ülkelerin sanayileşmesine karşı düşmanca denilebilecek davranışları «ortak ülkelere zorla kabul ettirdikleri koşullarda açıkça görülmektedir.

«Ortak ülkelerin çoğunluğunun millî sanayileri hemen hemen yok gibidir. Siyasî bağımsızlıklarını kazanır kazanmaz «ortaklığa» girmekle (gümrük resimleri, döviz kontrolü ve benzeri tedbirlerle) yerli sanayilerini kurmak için gerekli koşulları yaratma fırsatından daha başından yoksun kalmışlardır. Roma Antlaşması bunlara görünüşte millî sanayilerini korumak amacıyla gümrük resmi koymak hakkını tanımaktadır. Ancak bu gibi tedbirlerin Ortak Pazar Komisyonunca, başka bir deyimle koruyucu resimlerin hedef tuttuğu emperyalist güçler tarafından, onaylanması gerekmektedir. Bu durumda bir tek «ortak» ülkenin bile bu hakkını kullanmadığına şaşmamalıdır. Böylece, «ortak» ülkelere yerli sanayilerini korumak için gerekli tedbirleri almak konusunda tanınan hak, aslında bir propaganda aracı olmaktan öteye gidememektedir. Antlaşmaya göre «ortak» ülkeler daha önce konulmuş olan koruyucu gümrük resimlerini yürürlükte bırakabilirler. Bu hükümdeki ikiyüzlülük açıktır. Çok yakın tarihlerde sömürgecilik bağından kurtulan bu ülkeler, hemen Ortak Pazarın pençesine düşmüşlerdir. Daha kurulmamış olan sanayinin korunmasına yönelmiş hemen hemen hiçbir tedbirin daha önce alınmamış olduğunu görmek pek zor değildir. Üstelik Roma Antlaşması koruyucu resimlerin kademeli olarak indirilmesini öngörmektedir.

Ayrıca «ortaklık» hükümleri bu ülkelere ithal kotaları gibi yollardan ithalatı sınırlandırmak fırsatını da vermemektedir. Bunun sonucunda, söz konusu ülkeler döviz kaynaklarını kendi diledikleri biçimde harcama yetkisinden yoksun kalmakta, kalkınmaları için gerekli döviz birikimini de sağlayamamaktadırlar.

Ortaklık hükümleri, AİT üyelerinin tümüne, «ortak» eski sömürgelere mal ihracı yönünden, eski anavatan ülkesile eşit koşullar uygulanmasını gerektirmektedir. Bu, bir dereceye kadar, ortak ülkelerin yararına, çünkü bu ülkeler hiç olmazsa Altıların içinde daha iyi koşullar teklif eden satıcılardan almak fırsatını kazanmaktadırlar. Ancak başka yönden bu durum aleyhlerine sonuç vermektedir. «Ortak» ülkeler sanayilerini korumaya imkân bulamadıkça, bu ülkelerde kendilerine ayrıcalık tanınan ithalatçı sayısının artması, birçok durumlarda sanayinin kalkınma ihtimalleri üzerinde ters etki yapabilir.

AİT ile birlikte «ortak» ülkeleri de sözde koruyan ortak gümrük tari-

feleri, ortakülkelerin ticaretleri için önemli bir engel olmaktadır; bunların Pazar dışında kalan ülkelerle, kendi yararlarına olabilecek ilişkiler kurmalarına fırsat vermemektedir. Bu gümrük tarifeleri özellikle bölgesel ticaretin gelişmesini, komşu devletlerle mal alış verişini engellemektedir. Oysa Afrikada orta ve büyük ölçüde sanayinin gelişebilmesi için, komşu ülkelerle işbirliği yapılması gereklidir.

AİT üstelik, «ortak» ülkelerin Pazar dışı sanayi ülkeleriyle iktisadi bağlarını güçlendirmelerini de sınırlamaktadır.

Bu devletlerin bağımsız olarak iktisadî kalkınmalarına indirilen ağır bir darbe de bütün AİT üyelerinden gelen sermayeye yerli sermayeyle eşit haklar tanınmasıdır. Bu durum, yerli sermayenin güçlü Batı Avrupa tekel-leri tarafından boğulması ile sonuçlanmaktadır.

Avrupa Birliğinin dikkatle incelenmesi gereken başka bir özelliği, işgücünün serbestçe hareketi prensibidir. Kalifiye işçi yetiştirilmesi, gelişmemiş ülkelerin karşılaştıkları çok önemli problemlerden biridir. Bir yandan büyük bir kitle teşkil eden acemi işçi probleminin çözümü, öbür yandan az çok yetişmiş olan işçi bulmakta karşılaşılan zorluğun yenilmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda, işgücünün serbestçe başka ülkelere gitmesi olanağı yerli, vasıflı işçi yetiştirilmesi hareketini yavaşlatacak, eğitim görmemiş işgücü ise, içinde bulunduğu durumdan kolay kolay kurtulamıyacaktır.

AİT üyelerinin genellikle az gelişmiş ülkelerin yararını ön plânda tutmadıkları, bu ülkelerin ihtiyaçlarına özel bir ilgi göstermeğe istekli olmadıkları bir gerçektir. Tersine Ortak Pazar, üçüncü ülkeler zararına, üyelerine ayrıcalıklar sağlayan kapalı bir gruplaşmadır. Amaç, az gelişmiş ülkelerin iktisadî geriliğini daha da artırmak, kapitalist ekonomik sistemi içinde eşitlikten uzak, bağımlı durumlarını sürdürmek, böylece Batı Avrupanın iktisadî gelişmesini hızlandırmaktır. Avrupa Birliği, eski sanayi ülkelerinin yeni bağımsız devletler topraklarındaki çıkarlarını yitirmemek için gösterdikleri çabaları bir elden yönetmeyi başlıca görevlerinden biri saymaktadır. AİT na girmek, Afrika, Asya ülkelerini Batı Avrupanın ileri sanayi ülkeleri karşısında iktisadî bağımlılığa mahkûm etmektedir. Bu durum yeni kazanılmış siyasî bağımsızlıkları da zedelemektedir. AİT kurucuları için gelişme halindeki Afrika, Asya ülkelerinin ihtiyaçlarını gerçekten gözönüne almak, Ortak Pazarın temelini zayıflatmak, kurtuluş amaçlarından vazgeçmek demektir, ki buna hiçbir zaman razı olmayacaklardır. Bu durum, 1915 yılında söylenmiş olan şu sözü bir daha doğrulamaktadır: «Kapitalist düzende bir Avrupa Birleşik Devletleri ya gerçekleşemez, ya da gerici olur.»

BÖL VE YÖNET

Batı Avrupanın birleşmesi, daha başından az gelişmiş ülkelerin, özellikle Afrika kıtasındakilerin, aralarında bölünmelerine yol açmıştır. «Or-

taklık» koşulları, ayrıcalı gümrük tarife sistemi, Avrupa Fonunun faaliyeti, iktisadî alanda «ortak ve «ortak olmayan» ülkeler arasında gittikçe şiddetlenen gelişmeler yaratmıştır.

Economist, «ortaklık» konusunda yapılan görüşmelerde eski Fransız sömürgelerinin tutumunu şöyle anlatıyordu: «Bunlar koşullarda eşitlik sağlanmasını, ya da ortaklığın Afrika ülkelerinin tümünü kapsıyacak biçimde genişletilmesini istemek şöyle dursun, Brükselde Afrikalı kardeşlerine karşı daha geniş, daha önemli ayrıcalıklar koparmak için direniyorlardı. Böylece, Avrupa ülkeleri birleşmek için çaba sarfederlerken, Afrika haritası üzerinde bıraktıkları keyfî sınırlar daha da derinleşmektedir.» (1)

Bugünkü koşullar altında sömürgeciler, yeni bağımsız ülkelerin büyüyen hoşnutsuzluklarına aldırılmazlık edemediklerinden, dolaylı davranışlar göstermektedirler. AİT ile bağımsız az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiler bugünkü evrede, Türkiye, İran, İsrail, Tunus, Fas, Afrikanın Commonwealth ülkeleri gibi «ortaklık dışı» ülkelerin Pazara bağlanması ile ilgili bitmez tükenmez görüşmeler şeklini almıştır. (1)

Bu çabalar, Altıların «ortak» ülkeler grubunu genişletme isteğinden çok, Asya ve Afrikanın bağımsız ülkeleri arasındaki çelişmeleri derinleştirmek isteğini yansıtmaktadır. Ayrıcalı gümrük resimlerinin uygulanması, iktisadî yardımın artırılması vaadleriyle, öbür yandan da tehditlerle (ortak olmayan ülkelere uygulanacak tarifelerin yükseltilmesi gibi), AİT üyeleri bağımsız ülkelerin gösterdikleri direnmeyi zayıflatmaya yönelmişlerdir. Bu ülkelere bazılarının tanınan ayrıcalıklar, hemen her zaman öbürlerinin zararına olmaktadır. Bu yoldan söz konusu ülkeler kurmaca birbirine düşürülmekte, aynı zamanda gerçek fedakârlıklar yapmadan Altılar kendilerine taraftar kazanmak imkânını bulmaktadırlar.

Hangi ülkelerin, hangi koşullarla AİT na ortak alınacağı problemi bugün için ön plânda gözükmemektedir. Ancak hangi ülkeler ortaklığı kabul ederlerse etsinler, daha temelde bir sorun sürüp gidecektir. Altıların aldığı iktisadî tedbirlerin gelişme halindeki ülkeler grubunda bir gedik açtığı hergün biraz daha belirlemektedir.

Ortak Pazar yöneticileri defalarca kuruluşun siyasî niteliğini belirtmişlerdir. Fransız Dışişleri Bakanı Couve de Murville şöyle demiştir: «Bizim ilk ve temel amacımız siyasîdir. Biz siyasî bir birlik kurmaya çalışıyoruz. Gümrük birliği, ortak iktisadî tutum, bunlar bu sonuca varmak için araçlardır.»

Bu koşullar altında bağımsız ülkelerin AİT ortaklığı, arzuladıkları tarafsızlık politikasını izlemelerini güçleştirmektedir. Bu yönden de çoğunluğu tarafsızlık prensibini benimseyen genç bağımsız ülkeler grubu içinde bir siyasî uyumsuzluk ister istemez başgösterecektir.

AİT nun stratejisini yönetenler Pazarın bazı ülkeleri tarafsızlık siyasetinden uzaklaştıracağını, «ortaklığın» yardımı ile eski sömürgelerde

iktisadî ve siyasî baskı araçlarını ellerinde tutmağa devam edebileceklerini ummaktadırlar.

Gana Başkanı Nkrumah, «Ortak Pazar, Afrika ülkelerini kendi çıkarına kullanmak, emperyalist blokun kâr hırsını doyurmak, bizim tarafsızlık siyaseti gütmemizi engellemek amacındadır» derken, bu noktaya dik-kati çekiyordu.

Aşağıdaki davranış AİT nun «ortak» ülkelere yaptığı siyasî baskının açık bir örneğidir. Kasım 1962 de Federal Almanya Cumhuriyeti, bu ülkelerden herhangi biri Demokratik Alman Cumhuriyetini tanıdığı, söz konusu devletle diplomatik ilişkiler kurduğu takdirde, «ortaklık» anlaşmasını imzalamıyacağını bildirmiştir. Batı Almanyanın baskısı ile Pazarın öbür üyeleri de Doğu Almanyanın tanınmasının Ortak Pazara karşı dostça olmayan bir davranış olarak kabul edileceğini açıklamışlardır. (1)

«AİT» PLÂNLARINA KARSİ ARTAN MUHALEFET

Afrika, Asya, Lâtin Amerikada Avrupa Topluluğunun kuruluşu ile emperyalizmin güç kazandığı fikri gittikçe yayılmaktadır. Siyasî ve ideolojik kanıları farklı birçok tarafsız liderler, Ortak Pazarı çağımız sömürgeciliğinin bir aracı olarak görmektedirler.

Hindistin Başbakanı Nehru, bir tek devletin kendi başına sömürge-lerini kontrol altına tuttuğu döneme nisbetle, AİT nun az gelişmiş ülkeler üzerinde daha etkili bir kontrol aracı olabileceğini belirtmiştir.

Afrika ülkelerinin çoğunda yöneticiler Pazarı bir sömürme aracı olarak suçlarken, sorumlularının Pazara girme taraftarı olduğu ülkelerde bile ilerici çevreler bu bağlılığa karşı çıkartmamaktadırlar.

Az gelişmiş ülkelerin AİT nun iktisadî sonuçları ile ilgili endişeleri 1961 de yapılan GATT toplantısında belirtilmiştir. (1) Az gelişmiş ülkelerin ticaret ve sanayi bakanları sanayileşmiş batı ülkelerince dış ticarete uygun aykırıcılıkların ve sınırlandırmaların şiddetle aleyhinde bulunmuşlardır. Bu politikanın, bağımsız kalkınma yolundaki ülkelerin ham madde ve yiyecek maddeleri ihracatındaki gelişmeleri kösteklediğini söylemişlerdir.

Birleşmiş Milletlerin bir incelemesine göre son on yıl içinde toplam milletlerarası ticaret yaklaşık olarak iki misline çıkmış, ancak az gelişmiş ülkelerin ihracatı bu oranın önemli ölçüde altında bir gelişme göstermiştir. Bu ülkelerin dünya ticaretindeki payları 1953 de % 35,5 iken 1960 yılında % 24 e düşmüştür.

Az gelişmiş ülkeler AİT nun uyguladığı gümrük tarifelerini, GATT'ın garanti altına aldığı haklarına yapılan bir saldırı olarak görmekte, bazı-larının iktisadî kalkınmasının öbürlerinin zararına sağlanmasını şiddetle protesto etmektedirler. Altıların ayrıcalık uygulamalarına en fazla karşı çıkan ülkeler Lâtin Amerika ülkeleri olmuştur.

Bugün az gelişmiş ülkelerin büyük bir kısmı Ortak Pazara karşı açılan savaşa katılmaktadırlar. 1962 Temmuzunda Kahirede toplanan İktisadî Kalkınma Konferansına katılan 34 Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkesi delegelerinin çoğunluğu,, Avrupa Topluluğunu yermişlerdir. Bu kuruluşun, Batı Avrupa pazarlarını yeni bağımsızlık, kazanan ülkelerin mallarına karşı kapatarak bunların iktisadî kalkınmasını geciktirdiğini belirtmişler, Topluluğun sanayileşmiş batı devletlerinin geri halkları sömürmek için kullandıkları yeni bir yol, yeni bir sömürgecilik aracı olduğuna işaret etmişlerdir. Konferans, bağımsızlıklarını kazanmış olan ülkelerin iktisadî kalkınma yöntemi ile ilgili bir bildiri yayınlamış, bu devletlere karşılıklı görüşmelere devam etmelerini, sanayi ülkelerinin birleşme politikasının olumsuz etkisi karşısında, birlikte hareket edebilmek için çalışmalarını salık vermiştir.

Genç bağımsız ülkeler AİT nun ayrıcalı siyasetini suçlamakla kalmamaktadırlar. Bu ülkeler halkları bugünkü evrede başlıca ödevlerinin emperyalist sömürmeye, yağmaya son vermek olduğunun bilincine varmışlardır. Bu konuda başarıya ulaşabilmek için, milletlerarası iktisadî ilişkilerin bugünkü eşitsiz durumunda radikal bir dönüşüm yapılması, bu ilişkilerin yerini eşitlik temeline dayanan yeni bir düzenin alması gerekmektedir.

Asya, Afrika, Lâtin Amerika ülkelerinin kendi iktisadî çıkarlarını korumak için kesin tedbirler almaları, ileri sanayi ülkelerinin birleşmesine karşı onların da birlik ve dayanışma kurmaları gereklidir. Bu amaçla bölgesel iktisadî bağların güçlendirilmesine çalışılmaktadır. Bölgeleriçi ilişkilerin daha yaygın iktisadî bağların yerini tam olarak alamıyacağı açıktır, ancak bu ilişkilerin güçlenmesi, batının sanayi ülkelerine karşı bağımlılığın zayıflamasına yardımcı olabilir.

İktisadî kalkınma programlarının koordinasyonu da az gelişmiş ülkelerin aralarındaki iktisadî bağları sağlamlaştıracak önemli bir yoldur. Gelişme halindeki ülkelere başlıca zorluklardan biri kendi mamulleri için iç pazarın yeterince geniş olmamasıdır. Bu durumdan yararlanan sanayi ülkeleri gelişmekte olan ülkelere sanayileşmeye gidilmemesini salık vermekte, hattâ bunun imkânsızlığını ileri sürmektedirler. Oysa sanayileşme programlarının koordinasyonu, az gelişmiş bir ülkede, mamullerinin öbür komşu az gelişmiş ülkelerin üretimi karşılığında bunlara ihraç edilebileceği, büyük sanayi tesislerinin kurulmasına imkân verir. Bu tür lüticari bağları yaratacak uzun süreli anlaşmalar az gelişmiş ülkelerin iktisaden kârlı büyük çapta sanayiler kurmalarına yol açacaktır.

Yukarıda değinilen türde bölgesel bağların sağlanması için birçok ülkeler harekete geçmişlerdir. Örneğin Şubat 1960 da Montevideoda yedi Lâtin Amerika devleti (Arjantin, Brezilya, Meksika, Paraguay, Uruguay, Şili, Peru) bir serbest ticaret birliği kurulmasını öngören bir anlaşma imzalamışlardır. Ağustos 1962 de Kosta Rika, Salvador, Guatemala, Honduras ve

Nikaragua, Orta Amerikada bir Ortak Pazar kurulmasını öngören üç konvansiyon imzalamışlardır. Afrika, Orta-Doğu ve Güney-Doğu Asyada da bölgesel ticarî ve iktisadî işbirliği fikri üzerinde görüşmeler yapılmaktadır.

Kazablanka Paktı ülkeleri Siyasî Komitesi, Kahirede 1962 Haziran ayında yapılan ikinci toplantısında, Afrika ülkelerinin bölgeiçi iktisadî işbirliğini sağlamlaştırmak amacıyla kararlar almıştır. Bir Afrika Ödeme Birliği ve Afrika Kalkınma Bankası kurulması düşünülmektedir.

Arap ülkeleri Ortak Pazarı kurulması ile ilgili plânlar son zamanlarda önemle ele alınmaktadır. 1962 de B.A.C., Suriye, Fas, Ürdün, Kuveyt bir iktisadî birlik anlaşması imzalamışlardır. Malî sistemlerin aynı temelle dayandırılması, sanayi, tarım, ticaret, gümrük politikasında işbirliği gibi tedbirlerle, zamanla bir birliğe varılması düşünülmektedir.

Öte yandan az gelişmiş ülkeler, çoğunda yabancı şirketlerin elinde olan, ihracatlarını korumak için kesin tedbirler almak zorunluluğunu duymaktadırlar. Az gelişmiş ülkeler, ileri sanayi ülkeleri karşısında, dünya pazarlarında ihraç mallarının fiyatlarını düşürmemek için gayretlerini birleştirmek gerektiğini anlamaya başlamışlardır. AİT nun faaliyeti, kurucularının arzusuna rağmen, gelişmekte olan ülkelere dış ticareti tek elden yönetme gerekliliğini her zamandan çok duyurmaktadır. Bir kısım ülkeler dış ticarete devlet kontrolünü artırmakta, yabancı sermayenin bu alanda çalışmasını önlemektedirler. Ayrıca, ithalatı çeşitli yollardan sınırlandırarak, yeni gelişmekte olan millî sanayilerini dış rekabete karşı korumaya çalışmaktadırlar. Az gelişmiş ülkelerin çoğunluğu ithalat ve ihracatın devletleştirilmesi, ya da devlet kontrolünde yapılması yollarından birini seçmektedirler.

S O N U Ç

Az gelişmiş ülkelerin iktisadî bağımsızlıklarını kazanmak için, bu konuda tamamen karşıt çıkarların birliğini temsil eden AİT gibi kuruluşlara katılmak yerine, ortak amaç ve çıkarları olan yine öbür az gelişmiş ülkelerle işbirliği yapmalarını sağduyu gerekli kılmaktadır. Bir ülkenin zenginleşebilmesi, millî gelirinin artması, iktisaden güçlenmesi, ancak öncelikle millî sanayini kurabilmesine ve geliştirebilmesine bağlıdır. Bu, artık herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Bu durumda, az gelişmiş bir ülkenin Ortak Pazar gibi ancak ve ancak ileri sanayi ülkelerinin yerleşmiş çıkarlarını sürdürmek amacı ortada olan, az gelişmiş bir ülkede yerli sanayinin kurulmasına yardımcı olmak değil, aksine bunu köstekliyecek birçok tedbirler alan, bir kuruluşa yanaşmak gayreti bilimsel, tutarlı bir yöntemle savunulabilir mi?

ONDÖRT

Ortak Pazara girmek, Türkiye için ancak sanayileşmesini, iktisadi kalkınmasını gerçekleştirdikten sonra düşünülebilecek bir konudur. O zaman da Altıların bu girişi yine istekle karşılayacakları şüphelidir.

A. SARICA

-
- (1) FAO, Trade Yearbook, Rome, 1960 da verilen rakamlar üzerinden hesaplanmıştır.
- (1) GATT, International Trade 1955, Geneva, 1956, S: 7, 12.
(2) Economic Policies Toward Less Developed Countries, Washington, 1961, S: 82.
- (1) GATT, International Trade, 1955, S: 208.
(2) U.N. Economic Survey of Europe 1960, Geneva, 1961, S: a-7 de verilen rakamlara dayanılarak hesaplanmıştır.
- (1) FAO, Monthly Bulletin of Agricultural Economics and Statistics, Rome, Ekim 1961, S: 11.
- (1) Le Monde, 23 Mart, 1962.
(2) U.N., Economic Survey of Europe 1960, Geneva, 1961, V. Bölüm, S: 33.
(3) Çok zaman bu kısıtlamalar, Batı Avrupa sanayiini «ucuz emek» ile üretilen malların «haksız» yarışmasına karşı korumak sloganı altında uygulanmaktadır.
- (1) Economist, 21 Haziran, 1962, S: 234.
(2) U.N., Economic Survey of Europe 1960, Geneva, V. Bölüm, S: 47,49,50
- (1) Economist, 25 Kasım, 1961, S: 735.
- (1) Bilindiği gibi Türkiyenin «ortaklığı» Altılar tarafından, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmek üzere, onaylanmıştır. Ç.
- (1) Die Welt, 19 Aralık, 1962
- (1) Aynı endişe 1963 yılında Cenevrede toplanan Dünya Kalkınma ve Ticaret Konferansında da ortaya atılmıştır. Ç.

ONBEŞ

YUGOSLAV DEVLET İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ*

(Sosyalist Devlet Uygulamasında İktisadî İdare)

Dr. Mehmedcan KÖKSAL

G İ R İ Ş

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ve kendisini izleyen Halk Demokrasilerinde (1), kamulaştırma ile güdülen amaç, devleştirme ile dönüşmüş olarak (2), Kapitalizmi ortadan kaldırmak olduğu kadar, Plânı gerçekleştirmek olarak da (3), ortaya çıkar. Gerçekte, iktisadî davranışlar dizisinde marksist felsefeden doğan bu özellik, öncelikle Devlet teşebbüsleri ve onların üzerlerindeki denetimin, bu rejimlerde, siyasal demokrasilerden tümü ile başka bir düzene bağlanmasını gerektirmektedir (4).

Yapılacak açıklamalara ışık tutması bakımından, gözden kaçırılmaması gereken bir de şu gerçek var: Halk Demokrasilerinde, özel sektör hemen de silindiği için, bahis konusu denetimde büyük açıklık ve sadeliğe kavuşulmaktadır. (5).

YUGOSLAV İKTİSAT SİYASETİ BAKIMINDAN GEÇİRİLEN AŞAMALAR

1946 Yugoslav Anayasası (6), Federal Teşkilât (Kuruluş) kanunları olsun, Federe Halk Cumhuriyetleri Anayasası olsun, Sovyet ideolojisinin ve 1936 Stalinci Sovyet Anayasasının etkisinde hazırlanmıştı (7). Ancak, bu etkileniş bir taklide kadar gitmiş değildir. 1948/1956 yılları arasında Doğu Avrupa ülkelerinde görüldüğünden tümü ile değişik olarak, Yugoslavya kendi yerel gerçeklerine bağlı bulunuyordu (8). Bundan ötürüdür ki, 1946 Anayasası, Yugoslavyayı ne bir «Sosyalist Devlet» gibi, ne de bir «Halk Cumhuriyetleri Birliği» gibi tanımlıyor, fakat bir tek «Federatif Halk Cumhuriyeti» olarak belirliyordu. (madde 1) (9).

İktisadî hayatta da, 1946 Anayasası ile köklü bir değişiklik yapılıyor, faaliyet gösteren bütün teşebbüsler devletleştiriliyor, bu yoldan Sovyetler Birliği örneğine tam bir uygunlukla, iktisadî ve toplumsal siyasetin yörüngesinde, kapitalizmden sosyalizme tümlü bir dönüş sağlanıyordu (10).

1946/48 yılları arasında, savaş ertesinde Devletin eline geçen teşebbüslerin sayısı daha da arttırıldı. Bütün sanayi ve ticaret teşebbüsleri, ulaştırma hizmetleri devletleştirilip, Devlet İktisadî Teşebbüsü durumuna sokuldu 23 Mayıs 1946 tarihli kanun, bu teşebbüslerin organizasyon ve yönetimlerini nizamlar iken, şu esasları öngörüyordu: Teşebbüsler genel olarak Bakan tarafından atanan bir Müdür eliyle yönetilir. Müdür, kanun ve tüzükleri uygulamak biçiminde beliren genel yönetimin başıdır. Bunun yanında Ba-

ONALTI

kanın direktif ve nizamladığı kuralları da uygulayan bir Devlet memurudur. Müdürün teşebbüsü bağlayan sözleşmeler konusundaki yetkisi, bu son iki duruma göre geniş sayılır ise de, bu son durumdaki eylemleri de yüksek organlar tarafından tesbit edilen plânlara ve onların genel çizgilerine uymak zorundadır. Görülüyor ki, bu yılların Yugoslavyası bir Devlet Kapitalizmi aşaması içinde bulunuyor, sıkı sıkıya böyle bir düzeni uyguluyordu (11).

Ancak 1948 yılından sonra Yugoslavyanın, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile siyasal bağlarının kopması, Devletin iktisadî yörüngesinde esaslı değişiklikler ortaya çıkardı. Fakat, Sovyet Rusyanın etkisi ile başlayan Plânlı iktisat uygulaması 1951 yılına kadar, beş yıllık plân biçiminde sürdü. Bizim bahis konusu ettiğimiz değişiklik iki açılı bir görünüş arz ediyordu: Önce, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinden ideolojik karakterde bazı değişimler oluşmakta (12), sonra, plânlama konularında bir takım değişiklikler yapmak zorunluluğu ortaya çıkmakta idi. Bu iki başkalklı görünüş, özellikle Devlet İktisadî Teşebbüsleri açısından önemli bulunan iç iktisat siyasetine bağlı teknik bir değişikliği de, birlikte getiriyordu. Gerçekten de Plân hükümleri, öncelikle bağlı bulundukları merkez kuruluşu nedeni ile merkezleşmiş bir denetimi getirmekte idi. Bu ise, o yılların Yugoslavyası örneğinde az gelişmiş bir ülke için çok zordu (13).

Şu da var ki, bu arada 1949 danberi, girişilmiş bir reorganizasyon eylemi ile, İktisadî Teşebbüslerin yönetim düzeninde bazı değişiklikler olmuştu. Bu değişikliklerin başında, genellik taşıyan danışma yollarının kullanılması ile biçimlenen ve çalışanlarla işçiler de bununla bahis konusu yönetime yaklaştıran bir yöntem geliyordu. Öyle ki, daha sonra bu yöntemin geliştirilerek, gelecekteki Yugoslav Devlet İktisadî Teşebbüslerinin değişim ve evrim ile aldıkları yeni biçimlerin esasına bağlı bir tip yarattıkları görülmektedir (14).

Netekim, 1950 tarihli Kuruluş Kanunu bu konuda Sosyalist devlet uygulamasındaki ölçütleri Yugoslavyada kurarak, işçiler eli ile işletilen İktisadî Teşebbüslerin meydana getirilmesini sağlayan, önemli bir aşamayı işaretlemektedir. Bu değişiklik, sanayi, ticaret ve ulaştırma sektörlerinde üretim ve verim ile kurulacak ilişkileri, bir başka biçimde yeniden kurmuş oluyordu. Gene bu değişikliklerdir ki, sanayi sektöründe, ticaret ve ulaştırma arasındaki üretim ilişkisini ilgilendiriyordu. Buna uyularak, ya bazı özel işlemlerin toplumsallaştırılması, ya da doğrudan doğruya mülkiyetin toplumsallaştırılması yolu ile, tarım alanında da çeşitli kooperatifler kurulmuştu (15).

Gerçekte Kooperatifçilik, Yugoslav iktisat siyasetinde ilerideki sürelerde İktisadî Teşebbüslerde de uygulanacak bir esas ortaya çıkarmıştır: Çalışanların, işçilerin teşebbüs yönetimine katılmaları (16). Böylelikle, eski iktisadî demokrasi ilkelerinin bir zorunlu sonuç ve evrimi olarak, işçi sınıfına teşebbüslerde bir takım haklar tanınması, kooperatifçilikten Devlet te-

şebbüslerine de geçirilmiş ortak bir siyaset aracı oluyordu. Ancak şunu da belirtelim ki, bu siyaset aracının kullanılması ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir. Daha önceleri, Birinci Dünya Savaşı sonlarında bir çok devletler bu alanda, İşçi Konseyleri kurmuşlardı. İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda da, Anglo - Sakson ülkelerde, Sınai Demokrasi adı altında bu siyasetin geliştirilmek istendiği görülmektedir (17). Kaldı ki, işçi sınıfına bir takım haklar tanınması bir davranış fikri olarak, eylemsel alanda uygulanmasından daha önceki sürelerle kadar uzanır. Bu durum, işçi sendikalizminin programının başlıca esaslarından biri olduğu gibi, sosyalist hareketlerin temelindeki başlıca eğilimlerden de birisidir. Kısaca, İktisadî Demokrasinin eskiden beri var olan bir sorunudur.

Esasen, biz de inanıyoruz ki, bu değişiklik Kardelj'in de ifade ettiği gibi (18), Yugoslavya bakımından sosyalizmin ilkelerindeki anlayışın 1953 yılına kadarki geçiş süresine etki yapan düşüncelerden doğmaktadır. Gerçekten, Kardelj'e göre, sosyalizm, ancak milyonların oluşturduğu kitlelerin, proleteryen bir parti yönetimine katılması ile ayakta durabilir. O halde sosyalizmin gelişmesi, sosyalist demokrasinin şu ilkesine bağlanması ve onu elden bırakmaması ile somutlaşabilir: Kendi kendisini yönetmek (auto gestion), diğer bir deyim ile, Devlet yönetiminde olsun, Devlet teşebbüslerinde olsun, halk kitlelerinin en alt organdan, en üst organa kadar, yönetime katılmaları.

Düşüncelerdeki bu değişiklik, Sovyetlerdeki düzenden ayrılmayı gerektirmiş, bir yandan Batı Parlâmentarizminin belli bir takım değerleri kabul edilirken, diğer yandan da bu siyasal farklılaşmanın yanı sıra, iktisadî yönde halk kitlelerinin bu konularda işleyen teşebbüslere ve onların denetimine katılmaları gerçekleşmiştir.

Siyasal yönden oluşan değişiklik sonucunda (19), Komünistler Birliği adını alan eski Komünist Partisi, iktisadî hayata artık eskisi gibi doğrudan doğruya, siyasal ve toplumsal hayatın yanı sıra katılmayıp, yalnızca yetiştirici bir rolü oynamaya başlamış bulunuyordu. Öncelikle, 7 Kasım 1952 tarihinde Yugoslav Partisinin, Büyük Kongre kararları bunu doğrulamakta ve hattâ emretmektedir (20). Böylece Komünist Parti, Yugoslav siyasal ve iktisadî hayatında tek yönetici olmaktan çıkıyor, daha çok ve doğrudan doğruya yetiştirici bir toplumsal kurum olmak niteliğine bürünüyor.

Diğer yandan iktisadî alandaki Sovyet etkisinden kurtuluş, kendisini 1963 tarihli Anayasa'da da, özellikle göstermektedir. Genel olarak 1953 Anayasası, yukarıda işaretlediğimiz düşünce ve olayların dürtüsü ile, halk kitlelerinin Devlet İktisadî Teşebbüslerinin, hem eylem ve hem de denetilmeleri konusunda taşıdıkları hakları, aşağıdaki sınırlar içinde öngörüyordu :

- 1) Doğrudan doğruya, ya da üretici işçi sınıfınca seçilen İşçi Konseyleri (21) aracı ile Kooperatif ve Devlet İktisadî Teşebbüslerini yönetme hakkı,
- 2) İktisadî Teşebbüsün temsil organlarına üreticilerin seçilebilmek hakkı,

3) Gelirlerini, toplumsal görevlerini yerine getirmiş olmak şartı ile dilediği gibi kullanmak hakkı, (Teşebbüslerin bu gelirleri bir pay ölçütüne göre, üretici işçi sınıfına da bir hak sağlıyordu),

4) İşçilerin yönetime katılmaları ile, atanmalar konusunda teşebbüsleri etkileyeceği açıktır. Bu bakımdan da, işçiler açısından, atanma konusunda bir paydaş yetki, ya da hak bahis konusu olabilir.

5) Kendi çalışma plânlarını özerk olarak teşebbüslerin belirlemesi konusundaki eylem ve işlemlere dolaylı bir katılma hakkı (22).

YUGOSLAV DEVLET İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN ÖRGÜTLENMELERİ BİÇİMİ

I. Yönetim Örgütü.

Yugoslavyada, Devlet iktisadî teşebbüsleri üzerindeki denetim, ileride görüleceği gibi, nasıl yönetimlerinden kesin olarak bir ayrılık arz ediyor ise, ona yaklaşık bir biçimlenme ile örgütlenmede de, Devletin pay ve rolü öylesine Teşebbüsün dışında kalmaktadır. Bu, gerçekte Yugoslav uygulamasının kendisine özne bir yanını kurmaktadır. Ne var ki, bu yöntem bugün dereceli olarak bir çok ülkede kabul edilmiş görülmektedir.

A. Yönetim Organları :

Yugoslav İktisadî Teşebbüsleri, doğrudan doğruya, ya da dolayısıyla seçimle kurulan iki ayrı organla yönetilir : İşçi Konseyi ve Yönetim Komitesi.

1. İşçi Konseyi :

İşçi Konseyi, teşebbüslerde çalışan işçilerin genel oyla, doğrudan doğruya seçtikleri işçilerden kurulu bir meslek örgütüdür (23). Bu Konsey, teşebbüslerin en yüksek organıdır.

2. Yönetim Komitesi :

Teşebbüslerin Müdürünü de içine alacak bir biçimlenme ile, İşçi Konseyi tarafından seçilen, 3 - 10 arasında üyeden kurulu bir organdır. Yönetim Komitesinin Müdürdan ayrı bir de, Başkanı vardır.

1950 tarihli, Teşebbüslerin işçilerce yönetilmesine ilişkin kanun, onun etkilerini taşıyan 1953 Anayasası ışığında, Yugoslav iktisat siyaseti, görülmüyor ki, 24 Temmuz 1947 kanununun getirdiği düzenden tümü ile ayrılmışa benzemektedir. Gerek İşçi Konseyi, gerek Yönetim Komitesinin kuruluşlarına Devlet hiç bir türlü karışmada bulunamamaktadır (24).

B. Yönetim Organlarının Yetkileri :

Teşebbüslerin yönetim organlarının incelenmesi, yönetim ile denetim arasında bir yetki paylaşılmasının, bölünmesinin ortadan kaldırılmış olduğunu gösterir. Şöyle ki :

İşçi Konseyi, yönetim organlarının yetkilerinin genişliği bakımından, yukarıda da işaretlediğimiz gibi, başta gelenidir. Teşebbüsün iktisadî siyasetini belirlemek ve dönemli hesaplarını incelemek yolu ile onaylamak onun yetkisine bırakılmıştır. Kendi kurduğu Yönetim Komitesinin eylem raporlarını tetkik de, böylesine onun yetkisindedir. Şu duruma göre, sürekli denet yetkisi işçi Konseyi'nde toplanmaktadır.

Yönetim Komitesi ise, İşçi Konseyinin direktifleri altında günlük faaliyetler ile ilgili icracı bir rol oynamaktadır.

II. Devletin İktisadî Yönetime Karışımının Sınırlılığı.

Teşebbüslerin Müdürleri her iki yönetim organının da direktiflerini yürütmekle görevlidir. Ancak, Müdür aynı zamanda Devletin de temsilcisidir. Bu son temsilcilik nedeni ile, teşebbüs eylemlerinin kanunlara uygunluğunu gözetecektir. Bu duruma göre Kamu Kudreti, yalnızca hukuksallık denetimi yapmış olmaktadır. Müdürede kişiselleşen bu denetin başlıca aracı, kendisine tanına «Veto Hakkı»dır. Müdür, ister İşçi Konseyi, ister Yönetim Komitesince olsun, kanuna aykırı olarak alınmış kararları askıda bırakabilir. (25). (Talikî Veto)

Buna karşılık, yönetim organları kararlarının icrası konusunda ayak direrler ise, uyumsuzluğu çözümlemek yetkisi Devlete değil, Komün Halk Komitesine verilmiştir. Müdürün teknik ve ticarî eylemleri, kanunsallık, ya da hukuksallık denetinden daha önemli sayılması nedeni ile, Kamu Kudreti değil de İşçi Konseyince seçildiği göz önünde tutulur ise, Devlet denetiminin, yönetim alanında neden bu kadar zayıf olduğu kendiliğinden anlaşılır (26).

YUGOSLAV DEVLET İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN DENETİMİ

Genel Olarak :

Teşebbüslere verilen geniş çaplı özerkliğin sınırını kuran Devlet deneti, özerk karar verme organlarının çokluğu karşısında, iktisadî siyasetin birlik ve uyumluluğu amacını sağlamak amacı gütmekle kalmaktadır. Gerçekten de, bu anlamda olmak üzere, 13 Ocak 1953 tarihli Yugoslav Anayasası bu teşebbüsleri Devletin iktisadî teşebbüsleri olarak değil de, sosyalist ekonominin temelleri olarak göstermektedir.

I. Denetim İle GÜDÜLEN AMAÇ.

Federal İcra Konseyi'nin nizamladığı ve 23 Aralık 1953 tarihinde yürürlüğe giren bir Tüzük, iktisadî teşebbüslerin, ulusal mülk, kamusal mal varlığı olarak kendilerine emanet edilen temel araçları İktisadî Plânı göz önünde tutarak, rasyonel bir yolda yönetildikleri amaca uygun kullanacakları kuralını koymaktadır. (madde, 2)

Aynı tüzük, teşebbüslerin kendilerine emanet edilen malların tamamından sorumlu bulunduklarını belirtmekte, öncelikle de yıpranma ve aşınma konusunda ayrıntılı hükümler nizamlamaktadır. (madde, 60)

Bütün bunların ışığında, Yugoslav Anayasa düzeninde İktisadî Plân ve işlemler konusunda, Federal Meclisin yapacağı kanunların hazırlayıcısı görevini yerine getiren Federal Konseyin bu Tüzüğünün hükümlerinden de anlaşılacağı gibi, denet ile güdülen amaç, sonuç olarak iki ilkeye indirgenebilir. Şöyle ki:

Yugoslav toplumsal mülkiyet esasları ile açıklanacak bir nitelik olarak, üretim araçlarının toplumsal mülkiyete konu bulunması, iktisadî düzende temel olan iki ilkeye dayanır. Bu ilkelere ilki, üreticinin bağımsızlığı biçiminde beliren, iktisadî işletmelerin doğrudan doğruya işçilerce yönetilmesidir. İkinci ilke ise, teşebbüslerin hukuk ve iktisat yönleri bakımından bağımsız olmalarıdır.

İşte, denetimle güdülen amaç, işletmelerin bu doğrudan doğruyalığının ve toplumsallığının, bunlardan doğan bağımsızlığının hukuk ve kanun bakımından, nizamlayıcı kurallara uygunluğunu sağlamak olmaktadır.

II. Denetimde Kullanılan Araçlar.

Yukarıda da belirttiğimizce, Yugoslavya'da Devlet organları, Teşebbüslerin yönetimlerine katılmazlar. Fakat hukuk ve kanunların uygulanmasına nezaret etmek zorundadırlar. Bu durum kamu makamlarına, Plân yönünden önemli bir denet yetkisi kazandırmaktadır. Ancak, burada bir ayırım yapmak gerekir. Şöyle ki:

Kamu hizmeti niteliğinde olmayan teşebbüsler bakımından Plân, somut üretimi, satış ve fiyatları belirlemek zorunda değildir. Kamu hizmeti niteliğinde olan teşebbüsler için, fiyatlar, iç kuruluş ve yatırım programları, vergi yükleri bakımından Plânın emredici bir yanı vardır.

Kamu hizmetlerinin, sosyalist düzende kazandığı önem, denete eski otoriter görünüşünü korumak zorunluluğunu yüklemekte devam etmektedir.

Denetimler, teftişler aracı ile yapılır. Teftişler sonucunda, nizamsızlıklar tesbit edilir ise bu durumda, Devlet teşebbüsünün bulunduğu yerdeki Halk Komitesi bir takım müeyyideler uygulamak yetkisindedir. Bu müeyyideler arasında başlıcaları, Müdürün azli, İşçi Konseyinin feshi ve yönetime el koymaktır.

Eu teftişler sonucunda verilen kararlara karşı, Federal Cumhuriyet İcra Konseyi'nde itirazda bulunulabilir (27).

Eğer, nizamsızlıklar daha geniş bir alanı tutuyor ve ulusal iktisat bakımından genel bir önem taşıyor ise, müeyyideler doğrudan doğruya Federal İcra Konseyi tarafından uygulanır.

9 Mart 1956 tarihli bir başka Tüzük de, aynı teftiş ve itiraz yollarını teşebbüslerde çalışan işçi ve müstahdemler konusunda nizamlamış bulunmaktadır.

Bütün bunların sonucunda şu gerçek ortaya çıkıyor:

Yugoslavyada Devlet, genel kural olarak, ancak kanun ve tüzüklerin uygulanmasını denetlemektedir. Hattâ bu anlamda olmak üzere, Yugoslav-

yada denetimin etimolojik anlamına, çok daha yaklaştığı haklı olarak ileri sürülebilir (28). Hattâ o kadar ki, aynen 1946 Anayasasının 1953 de değişen mantığı ile, 1953 Anayasasının da 7 Nisan 1963 de değiştirildiğinde de aynı mantığı korudukları görülür. Gerçekte maksist bir görüşü yansıtan hukuk kurallarının, bu arada Anayasaların değiştirilmesi bile, genel bu marksist görüşle savunulmakta, eşyanın zorunluluğu ile sarsıntısız olmaktadır. Çok defa ifade edildiği gibi, alt yapıda bahis konusu olacak değişiklikler, hemen sonrasında üstte, kalıp niteliğinde bulunan hukuk kurallarında da bir değişikliği gerektirmektedir. Özellikle, Sovyet yazarları bununla, geleceğe uzanan «program» ile, bugünü ve dünü yansıtan «Anayasa» arasındaki farklılaşmayı açıklamaktadırlar.

Belirtelim ki, bu düşünce batıda da paylaşılmaktadır. Ancak, kanaatimizce bu paylaşılmanın başta gelen nedeni, batılı yazarların Yugoslav sosyalist denemesini, Sovyet sosyalist denemesinden daha serin kanlılıkla izleyebilmeleridir.

Yugoslavyada gerçekleştiğini gördüğümüz, sosyalist Devlet uygulaması açısından, iktisadî idare son olarak da şu aşamaya varmış bulunmaktadır:

Yugoslav Anayasasının 7 Nisan 1963 de değiştirilmesi ile bir takım gerçekler ve hukuk kurallarının arasındaki ilgi yeniden ortaya konmuştur. Şöyle ki:

Devlet mülkiyetinin yanısıra, toplumsal ve korporatif mülkiyet kabul edilmiş, özellikle de konumuz bakımından sınaî alanda autogestion ilkesinin temeli Anayasa'ya oturtulmuştur. Hemen işaretleyelim ki, bu daha önce de, 7 Mart 1956 tarihli «İktisadî teşebbüslerin toplu gelir ve kazancının dağıtım hakkındaki Kararname» de de öngörülen bir nokta idi.

Bu duruma göre, gerçekte çatışan ve çelişen bir durum yoktur.

(*) Bir terim açıklaması yaparak, Batıda «kamulaştırılmış teşebbüsler» ya da, «kamusal teşebbüsler» denmesine karşılık, sosyalist ülkelerde «Devlet Teşebbüsleri» dendiğini belirtmek isteriz.

- 1) Paraf, P. : Les Démocraties Populaires, Ed, Payot, Paris 1962.
- 2) Katzarof, K. : Le problème du Contrôle en matière de Nationalisations, Dr. Sc. No. 7/8, 1957.
- 3) Marzewski, J : Planification et Croissance Economique des Démocraties Populaires, Tom I/II P.U.F. Paris 1956.
- 4) Stainov, P. : La Nautre Juridique des Actes de Planification dans l'Etat Socialiste, R.D.P. 1963, sa. 917 vd.
- 5) Lescuyer, G. : Le Contrôle de l'Etat sur les Entreprises Nationalisées, L.G.D.J. Paris 1959, sa. 69.
- 6) Fabre, M. H. : La Constitution du 31 Janvier 1946, R.D.P. 1946, s. 454. Mouskhely, M. : La Notion Soviétique de Constitution, R.D.P. 1955, sa. 897.

7) Tanner, H. : Lettres Yougoslavie, Les Principes Economiques de la Nouvelle Constitution, Le Monde, 10 Ocak 1946.

8) Bobrovski, C. : La Yougoslavie Socialiste, Lib. Armand Colin, Paris 1956, sa. 137 vd.

9) Djordjevic, J. : La Yougoslavie, Démocratie Socialiste, P.U.F. Paris 1959, sa. 18 vd.

10) Vedel, G. : Les Démocraties Soviétique et Populaires, Cours de Droit 1956/57 Fasc. III, sa. 272 vd.

11) Djordjevic : 38, 39.

12) Krşz : Mouskhely : 897 vd.

13) Lescuyer :

14) Stoyanovitch, K. : Le Régime Socialiste Yougoslave, L.G.D.J. Paris 1961, sa. 312/318.

15) Djordjevic : 40, 41.

16) Castellan, G. : Yougoslavie, Un Protestantisme Marx'iste, Les Annales de l'Economie Collective 48 è. Année Nos. 559/561 Janviers / Mars 1960, sa. 71 vd.

17) Philip, A. : La Démocratie Industrielle, P.U.F. Paris 1955, sa. 34 vd., 60.

18) Bobrowski : 136 vd.

19) Vedel : 277, 278.

20) Bobrovski : 139; Hauriou, A. : Cours de Droit Constitutionnel Et-ranger, Cours de Droit 1961/1962, Paris 1962, sa. 91.

21) Lescuyer : 72.

22) Bobrovski : 43.

23) Lescuyer : 72.

24) Böylece André Hauriou'nun deyimi ile, bir toplumsal yönetim veya işletme ortaya çıkıyor. (Gestion Sociale) Bu, işçiler arasında bir toplumsal bilinç doğurduğu gibi, gençlerin işletmeye bağlı işlemlere alıştırılması ile ilgili bir takım faydalar da sağlamaktadır. Yatırımlar, teşebbüslerin gelişimi ve fiatlama siyasetini de artık, bu toplumsal bilinç yönetecektir. Geniş bilgi için bkz: Hauriou, 87 vd. ayrıca gene bkz: Stoyanovitch, 313 vd.

25) Burada kısa olarak açıklanan noktaların, Anayasa Hukuku ile ilgili yönlerden değerlendirilmesi için bkz: Vedel, 292 vd.

26) Yugoslav İktisadi Teşebbüslerinin, marksist düzen açısından ele alınışı için özellikle bkz: Uvalic, R.: Le Marxisme à la Lumière de l'Expérience Yougoslave, Influence des expériences Communistes sur les doctrines, Centre d'Etude des Pays de l'Est Institut de Sociologie Solvay Université Libre de Bruxelles Semaine d'Etudes 27/31 Octobre 1958 en Collaboration avec le Centre national pour l'étude des pays à régime communiste Bruxelles 1959, sa. 17 vd.

27) 23 Aralık 1953 tarihli Tüzük, madde: 63 ve 64.

28) Lescuyer: 75.

EKONOMİ POLİTİĞİN KONUSU

HAZIRLAYICI ÖN-KAVRAMLAR

OSKAR LANGE

Çeviren : Muvaffak ŞEREF

Sosyal ekonomi de denilebilecek ekonomi politik insanların ihtiyaçları ınıgidermeye yarayan maddi araçların üretim ve dağılımını yöneten sosyal kanunların bilimidir.

İNSANLARIN İHTİYAÇLARI VE BUNLARI GİDERME ARAÇLARI

Belli bir tarihsel gelişim düzeyindeki bir toplumda yaşayan insanın, yiyecek, giyecek, barınak, çocukların yetiştirilmesi, eğlence gibi daha birçok çeşitli ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlardan bir kısmı biyolojik niteliktedir. Giderilmeleri yaşamak için zorunludur. Biyolojik ihtiyaçlar dışındakiler ise, insanların toplum içinde birlikte yaşamalarının sonucu, «belli bir toplumun kültürü» deyimiyle anlattığımız koşullar bütünüdür. İnsanın biyolojik ihtiyaçları bile, yaşadığı toplumun kültürüne bağlı bir nitelik gösterir. Bu ihtiyaçlar bireysel (ferdî) de olabilir, kollektif de. Örneğin, güvenliği sağlama ihtiyacı, eğlenme konusunda birçok ihtiyaçlar gibi kollektif ihtiyaçlar, doğrudan doğruya insanların sosyal ve birlikte yaşamalarının sonuçlarıdır. İnsanların ihtiyaçları, ilkin biyolojik ihtiyaçlardan doğmuş olsalar da, demek ki sosyal ve birlikte yaşamalarının ürünüdürler ve insan topluluğunun belli bir gelişim (inkışaf) derecesine bağlıdır.

İnsanların ihtiyaçlarını gidermek için, ekmek, giyecekler, evler, kömür, filmler, kitaplar, karnaval kıyafetleri, kaldırımlar, sokak lâmbaları, otobüsler, okullar ve daha birçok şeyler gibi maddî nesnelerin varlığı zorunludur. Bu nesnelere ihtiyaç maddeleri (biens) diyoruz. İhtiyaç maddeleri, demek ki, insanların ihtiyaçlarını gidermeye yarayan maddî araçlardır. İnsan, bu araçları kendisini çevreleyen doğadan (tabiattan) elde eder. Örneğin, solunum (teneffüs) için gerekli hava gibi kimi araçlar, hiçbir çabayı gerektirmeksizin elde edilebilir bir halde, doğrudan doğruya doğa tarafından sunulurlar(1). İnsan çabasına konu olmadıkları için, ekonomi politik bu türden ihtiyaçlarla ilgilenmez. Buna karşılık, ihtiyaçları giderme araçlarının büyük çoğunluğu, doğadan çıkarma (istihraç), biçim değiştirme, fiziksel, kimyasal ya da biyolojik nitelik değiştirme, mekânda yer değiştirme, zaman içinde saklama (muhafaza) yollarıyla elde edilirler.

ÜRETİM, İŞ

Doğada saklı bulunanları ve doğa güçlerini ihtiyaç maddeleri mey-

dana getirme amacıyla yararlanılabilir hale koymaya ilişkin insan çabasını üretim terimiyle karşılarıyoruz. Böylesi bir çaba ile elde edilen ihtiyaç maddelerine de ürünler diyoruz. Bu söylediğimizden, ekonomi politığın inceleme alanına giren ihtiyaç maddelerini ürünlerin meydana getirdiği sonucu çıkar. Maddî nesneleri insan ihtiyaçlarını gideren araçlar olarak düşündüğümüzde, bunlara ihtiyaç maddeleri, üretim denilen insan çabasının sonucu olarak düşündüğümüzde de ürünler diyoruz.

Üretim, doğada saklı bulunanları ve doğa güçlerini, insan ihtiyaçlarının giderilmesine elverişli hale getiren insan çabasıdır. Bu, bilinçli ve kasıtlı bir çabadır. İnsanları hayvanlardan ayırdeden de bu kasıtlı ve bilinçli çabadır(2). Bu çaba, iş sözcüğüyle anladığımız çeşitli eylemlerden meydana gelir. İnsan işle, doğa üzerinde etkide bulunur, doğayı kendi ihtiyaçlarına uygun biçimde değiştirir. Şu var ki, insan işle, aynı zamanda kendi kendine de bir biçim vermiş olur. «Yetişir», çeşitli çabaları yapabilmeye yeteneğini kazanır ve geliştirir. «İş —der Karl Marx— ilk bakışta insanla doğa arasında olup geçen bir eylemdir. İnsan bu eylemde doğanın karşısında doğal bir erk (kudret) rolünü oynar. Maddeleri yaşamı için yararlı bir biçime sokarak özümlemek (temessülletmek) üzere vücudunun güçlerini, kolları ve bacakları, kafayı ve elleri harekete geçirir. Bu hareketle dış doğaya etkide bulunur ve doğayı değiştirirken aynı zamanda kendi doğal yapısını (nature) da değişikliğe uğratar ve kendi doğal yapısında uyuklayan yetileri (melekeleri) geliştirir»(3).

ÜRETİM ARAÇLARI VE TÜKETİM ARAÇLARI

Üretim, demek ki, işe dayanır. Şu var ki, insan işinde üretim araçları dediğimiz çeşitli maddî nesnelerden yararlanır. Bunlar, sapanlar, çeki hayvanı, makineler, endüstri yapıları, vagonlar, gemiler, demir madeni, çelik, kökürt vb. maddeleridir. Üretim araçlarının kimi türleri iş süreci sırasında değişikliğe uğratılırlar. Bunlara iş nesneleri diyoruz. Bu iş nesneleri, toprak, ormanlar, maden ocaklarındaki kömürler vb. gibi doğa zenginlikleri ile, pamuk, tamamlanmamış makineler vb. gibi yarı-mâmul ürünlerdir. Üretim araçlarının ikinci bir türü, iş nesnelerinin biçim ve niteliklerinde değişiklik meydana getirmeye yararlar. Bunlar, iş araçları denen araçlardır. Örnek olarak ilkin iş âletleri gösterilebilir. Yani, örneğin, baltalar, testereler, makineler, kimya cihazları, lokomotifler gibi, belli bir çabanın icrasına özgü nesneler. Aslında âlet niteliğinde olmakla birlikte, âletlerden yararlanmak için zorunlu kimi nesneler vardır ki, bunlar da iş araçlarıdır. Örneğin, yapılar, antrepolar, limanlar, yollar ve —tabii aynı zamanda iş nesnesi de olabilen— toprak.

Üretim araçları, insan ihtiyaçlarının giderilmesine doğrudan doğruya yaramazlar. Ama, insan ihtiyaçlarını gidermeye yarayan ihtiyaç maddelerinin üretiminde zorunlu oldukları için, bu sonuca dolaylı olarak yine de yararlar. Bundan ötürüdür ki, üretim araçlarını da ihtiyaç maddelerinden,

yani ihtiyaçları gidermeye yarayan maddi araçlardan sayıyoruz. İhtiyaçların giderilmesine dolaylı olarak yarayan üretim araçları ile bu sonuca dolaysız yarıyanlar arasındaki ayrımı (farkı) belirtmek için birincilere üretim maddeleri, ikincilere de tüketim maddeleri diyoruz. Kimi zaman, dolaysız ihtiyaç maddeleri deyimleri de kullanılmaktadır ki, böylelikle hangi türden ihtiyaç maddelerinin sözkonusu olduğu belirtilmiş oluyor. Üretim maddeleriyle tüketim maddeleri arasındaki, başka deyişle üretim araçları ile tüketim araçları arasındaki ayrım, maddi bir ayrım değildir. Aynı madde (örneğin kömür) hem bir üretim maddesi, hem de bir tüketim maddesi olabilir. Üretim maddeleriyle tüketim maddeleri arasındaki ayrım, fonksiyona bağlı bir ayrımdır. İhtiyaç maddelerinin, insan ihtiyaçlarını karşılamada şu ya da bu fonksiyonundan birini belirgin olarak gösterir.

İhtiyacı giderme ediminin (fiilinin) kendisine gelince, buna tüketim diyoruz. Tüketim maddeleri, ya bir defada (örneğin yiyecek), ya da zamanla (örneğin giyecek) tükenirler. Üretim araçlarının eşdeğerde (muadil) tükenmesini, andırı (kıyas) yolu ile üretici tüketim deyimleriyle karşılıyoruz(4). Yalnız, bu durumda, terimin dar anlamı ile bir tüketim sözkonusu değildir. Ayrımı daha iyi belirtmek için üretim araçlarının tükenme'si (bir defada) ve yıpranma'sı (gitgide) demek daha doğru olur.

ÜRETİM VE DAĞILIMIN SOSYAL NİTELİĞİ

İhtiyaçları gidermeye yarayan maddi araçların üretimi sosyal bir niteliktedir. Üretim her zaman bir sosyal üretimdir. İnsan topluluğu dışında tekbaşına üretimde bulunan Robinson Crusoe, gerçekte ilgisi olmayan bir varsayımdır. Üretimin toplumsal niteliğinin tahlilini tutarlı bir şekilde ilk defa olarak sonuna götürmüş olan Karl Marx, bundan ötürü şöyle yazar: «Toplum halinde üretimde bulunan bireyler —demek ki sosyal olarak belirlenmiş bireylerin üretimi, çıkış noktası tabiidir ki, budur. (...) Tarih süresince gerilerden bu yana gelindiği ölçüde, bireyin— sonuçla üretici bireyin de —gittikçe daha geniş bir bütünün üyesi olarak, gitgide daha bağımlı duruma geldiği görülür. (...) Demek ki, ne zaman üretimden söz açıyorsak, söz konusu olan her zaman sosyal gelişimin belirli bir uğrağındaki üretimdir.— toplum halinde yaşayan bireylerin üretimi.»(5).

Üretimin sosyal niteliği, işin sosyal niteliğinden gelir. İhtiyaç maddeleri üreten insanlar, yalnızlık içinde tek başlarına çalışmazlar. Çeşitli bireylerin işleri zincirlemesine birbirine eklenir ve birbiriyle bütünleşir. İnsanlar aralarında işbirliği yaparlar ve birbirleri için çalışırlar. Üretimde bulunurlarken insanların birlikte iş görmelerine işbirliği (kooperasyon) denir ve insanların birbirleri için çalışmaları iş bölümü biçiminde ortaya çıkar. Bireylerin belli iştürlerinde uzmanlık kazanmaları bu sayede olur. Böylece bir bireyin işi, toplumun bütün üyelerinin birbirine eklenmiş ve ortaklaşa işlerinin bir parçasından başka birşey değildir. Ürünü, toplum

içindeki insanların ihtiyaçlarını dolaysız ya da dolaylı gidermeye yarayan ihtiyaç maddelerinde kendini gösteren sosyal iş'in bir parçası.

Ürünler, demek ki sosyal işinmeyvasıdır. Demek ürünlerin de sosyal bir niteliği vardır. Toplum halinde yaşayan insanların bireysel ya da kolektif ihtiyaçlarını —dolaysız ya da dolaylı— gidermeye yararlar. Ürünlerin toplumun üyeleri arasında bölüşümü (répartition), ya da dağılımı (distribution) bu amaçla olur. Bu kısmen, bireysel tüketime bağlı ve bireyler arasında bir dağılım, kısmen de kolektif tüketime bağlı ve örgütlenmiş birey grupları (örneğin komünler, dernekler, kurullar) arasında bir dağılımdır. Bölüşümün sosyal bir niteliği olduğu açıktır. Gerçekten de bölüşüm, niteliğinden ötürü sosyal bir edimdir. Dağılım, toplumun türlü tarihsel gelişim derecelerine göre farklı biçimler alır. Sosyal tarih açısından, bu biçimlerden ayrı bir önem göstereni ürünlerin mücadelesi'dir. Ama bu biçim, tarih boyunca rastlanan biricik dağılım biçimi değildir(6).

ÜRETİCİ İŞ VE ÜRETİCİ OLMAYAN İŞ (HİZMETLER)

Ürünlerin dağılımı da, birtakım bilinçli ve kasıtlı çabaları gerektiren, başka deyişle bir işi gerektiren bir insan çabasıdır. Örneğin, bir mağazada tezgâhtarın ya da ürünlerin «aynı» dağıtımında bulunan bir kişinin işi. Bir de önceden maddî nesneler, ya da ihtiyaç maddeleri yaratmaksızın insanların ihtiyaçlarını doğrudan doğruya gidermeye yeterli insan çabaları —başka deyişle iş türleri— vardır. Örneğin tiyatro sanatçısının ya da ilkokul öğretmenin çabaları. Ne ürünlerin dağılımına ilişkin iş, ne de insan ihtiyaçlarını dolaysız gideren çabalar, maddî nesneler meydana getirmezler. Yani, ihtiyaç maddeleri ya da ürünler meydana getirmezler. Bundan ötürü, maddî nesneler meydana getiren üretici iş'ten ayırt etmek için, bunlara çokluk üretici olmayan iş denir. İnsanların ihtiyaçlarını dolaysız ya da dolaylı (örneğin ürünlerin dağılımı) gidermeye ilişkin, ama nesneler yaratmaya doğrudan doğruya yaramayan çabalara hizmet diyoruz. Basitleştirme ve kısaltma amacıyla, bundan böyle, iş terimini üretici iş anlamında, yani maddî nesneler üretimine uygulanan iş anlamında kullanacağız. İnsanların ihtiyaçlarını gidermeye ilişkin öbür bütün çabalar söz konusu oldukça da hizmet diyeceğiz. Hizmetlerin görülmesi de tabii maddî nesneleri gerektirir. Öğretim yer ve araçları, sinema salonları ve filimler, «tıbbî âletler», müzik âletleri v.b. gibi. Bu nesnelere hizmet araçları diyoruz. Hizmet araçlarının özel bir türü dağılım araçları'dır. Örneğin mağazaların çeşitli eşyaya göre ayrı satış bölümleri, «mukayyit kasalar» gibi. Görülen hizmetlerin, nesneler meydana getirmeksizin, başka deyişle ihtiyaç maddeleri meydana getirmeksizin de olsa, insanların ihtiyaçlarını giderilmelerinden ötürü, hizmet araçlarını da tüketim maddelerinden saymak doğru olur. Bu araçlar, ihtiyaçlar giderildikçe kullanılır ve yıpranırlar.

EKONOMİK ÇABASININ SOSYAL KANUNLARININ BİLİMİ OLARAK EKONOMİPOLİTİK

Ekonomipolitiğin konusu, üretim ve dağılımın sosyal kanunlarıdır.

Ekonomipolitik, ihtiyaç maddelerinin meydana getirilmesine ve bu maddelerin bireysel ya da kollektif ihtiyaçlarını bunlarla gideren tüketicilerin, yani insanların ellerine ulaştırılmasına ilişkin kanunlarla uğraşır. Tüketim ediminin kendisi ekonomipolitigin alanı dışındadır. Tüketim, biyolojinin, hijyen, maddi kültür, pedagoji, psikoloji ve pratik bilimin öteki bilgi alanlarına girer. İhtiyaç maddelerinin (ve hizmetlerin) tüketimi, demek ki, ekonomipolitigin kapsadığı alanın sınır çizgisidir. İhtiyaç maddelerinin üretimi ve dağılımı —ki insanların sosyal çabalarının iki alanıdır— ortak bir adlandırma ile ekonomik çaba diye adlandırılabilir. O halde, ekonomipolitik, ekonomik çabanın sosyal kanunlarının bilimidir.

İhtiyaç maddelerinin üretimi ve dağılımı, başka deyişle ekonomik çaba, bir defada tamamlanan bir edim değildir. Üretim ve dağılım, boyuna tekrarlanan insan çabaları ile olur. Bundan ötürüdür ki, üretim ve dağılım süreçlerinden (vetirelerinden) ekonomik süreç'ten söz açıyoruz. Süreç sözcüğünden burada, boyuna tekrarlanan insan çabasını anlıyoruz. Kanunlar ancak bu süreç içinde, boyuna tekrarlanan insan çabaları içinde oluşurlar. Bundan ötürüdür ki, —titiz bir deyişle söylenirse— ekonomipolitigin görevi, bu sürecin ittirathı genel oluşumlarını, ekonomik süreci yöneten sosyal kanunları incelemektir.

EKONOMİK İLİŞKİLER (MÜNASEBETLER)

Ekonomik süreçte, insanlar arasında az ya da çok bir kararlılık gösteren belli ilişkiler, yani belli sosyal ilişkiler kurulur. Sosyal ilişkiler, insanların, boyuna tekrarlanan belli bir çaba tipiyle birbirlerine karşı gösterdikleri, belli bir türden, sürekli, yani boyuna tekrarlanan tepkileridir. Çeşitli tipte sosyal ilişkiler vardır. Örneğin, yöneticilerle yönetilenler arasında politik iktidarın kullanılmasından doğan ilişkiler ya da, yine örneğin, profesörle öğrenciler arasında öğretim sürecinden doğan ilişkiler. başka türden sosyal ilişkilerden şu noktada ayrılır ki, ekonomik ilişkiler ihtiyaçları gidermeye yarayan maddi nesneler aracılığıyla (vasıtasıyla) kurulur: üretim araçları ya da tüketim maddeleri aracılığıyla. Maddi ihtiyaç maddeleri aracılığıyla, başka deyişle eşya aracılığıyla kurulan böylesi sosyal ilişkileri ekonomik ilişkiler deyimiyle karşılıyoruz. Engels'in dediği gibi «bu ilişkiler her zaman eşyaya bağlıdır»(9). Eşya, maddi nesneler, bu noktada, insanlar arasında sosyal bağlantıların (rabitaların) çimentosu rolünü oynarlar(10).

Ekonomik ilişkileri şu şema ile açıklamak mümkündür.

İnsan Eşya İnsan :

İnsan eşya ile kimi (bazı) ilişkileri ekonomik ilişkilerin tamamlayıcı parçalarıdır. Burada söz konusu olan, insanlar arasındaki ilişkilere aracılık eden halkaları meydana getiren ilişkilerdir. Üretim sürecinde, insanların eşya ile olan bu ilişkileri harcanan işgücü ile yaratılan ürünün miktarı arasındaki ilişkidir. Başka deyişle iş verimliliği. Dağılım sürecinde, insan ihtiyaçları ile çeşitli ürünler arasındaki ilişkiler, başka deyişle, bu

ürünlerin kullanma değeri de denilen yararlığı (faydalılığı) söz konusudur(11). İnsanlarla eşya arasındaki yukarıda sayılan ilişkiler, insanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin halkalarını meydana getirmeleri açısından, ekonomipolitiğin alanına girerler. Başka deyişle, ekonomipolitik alanında hesaba katılan, bu ilişkilerin ekonomik yanlarıdır. Yoksa, insanla eşya ilişkisinin sırf maddî yanı ekonomi politiğin araştırma konusu değildir. Üretim sürecinde insanlarla eşya arasında kurulan ilişkilerin maddî yanı, teknoloji endüstri tekniği, agronomi, ulaştırma teknolojisi vb.) alanına girer. İnsanlarla eşya arasında dağılım sürecinde kurulan ilişkilerde ise, bu maddî yan (veçhe) kısmen teknolojinin (örneğin, ticaret tekniği, malların ekspertizi tekniği), kısmen de biyoloji ve hijyenin, psikolojinin ve benzeri dalların inceleme konusudur.

Demek, denebilir ki, ekonomik süreci yöneten (idare eden) sosyal kanunları inceleyen ekonomipolitik, sosyal ilişkilerin belli türleriyle, yani ekonomik ilişkilerle uğraşır. Bu açıdan, ekonomik ilişkilerin bir halkası olan, insanla eşya arasındaki ilişkileri de kapsar. Ekonomik ilişkiler iki türe ayrılır. Birinciler üretim sürecinde meydana gelir. Bunlara üretim ilişkileri diyoruz. İkinciler dağılım sürecinde meydana gelirlerki, bunlara da dağılım ilişkileri diyoruz. Dağılımın tarihsel olarak mübadele yoluyla olduğu özel durumda ise, bu dağılım ilişkilerini mübadele ilişkileri diyerek adlandırıyoruz(12).

ÜRETİM İLİŞKİLERİ VE SOSYAL ÜRETİM GÜÇLERİ

Üretim ilişkilerinin kendine özgü niteliği, bu ilişkilerin, iş sırasında, yeni insanın doğaya yaptığı etki sürecinde ve bu çaba içinde kendi kendini yetiştirmesi ya da Marx'ın dediği gibi «insanla doğa arasında madde mübadelesi» sürecinde meydana gelmesinden doğmaktadır. Üretim ilişkileri, sırf, işin sosyal niteliğinin, üretim sürecinde insanlar arasında işbirliği ve işbölümü bulunması olgusunun (vakiasının) sonucudur. Bundan şu sonuç çıkar ki, üretim ilişkileri, üretim sürecinde insanla eşya arasında kurulan ilişkiye yani insanın doğaya etkide bulunma tarzı ile eylem sırasında kendi kendine biçim vermesi tarzına bağlıdır.

İnsanın, doğayı etkilemek için üretim sürecinde kullandığı yöntem ve araçları ve insanın bu eyleme bağlı yetişmesini Marx üretim güçleri deyişiyle karşılamıştır. Üretim süreci sosyal nitelikte olduğu için üretim güçleri de sosyal niteliktedir, sosyal üretim güçleridirler.

Sosyal üretim güçleri, demek ki, üretimin teknik metodları ile üretim araçları, özellikle üretim âletleri, insanların üretim araçlarından yararlanmaktaki tecrübe ve yetenekleri, nihayet bu tecrübeyi kazanmış ve bu yeteneğe varmış olan insanların kendileridir. Başka deyimlerle, sosyal üretim güçleri, toplumun belli bir gelişim düzeyinde işin sosyal verimliliğini belirleyen etkenlerin (âmillerin) tümüdür. Bu güçler «toplumun üretici potansiyelini» meydana koyarlar.

Eşyaya ilişkin (âynî) üretim güçleri ile insana ilişkin üretim güçleri arasında bir ayırım (tefrik) yapmak mümkündür (13). Birincilerle ikinciler sıkı bir karşılıklı-bağımlılık içinde biçim alırlar. Gerçekten de üretim araçlarını ve bunların kullanılması için gerekli teknik metodları insanlar yaratırlar. Ama, üretim sırasında ve üretim araçları kullanılırken, aynı zamanda insanların yetenekleri de buna göre biçimlenir. Marx, «maddî üretim güçleri» terimini de kullanır(14). Böylece, üretim güçlerinin, insanın doğa karşısındaki davranışının, başka deyişle, insanla onu çevreleyen maddî dünya arasındaki ilişkinin anlatımı (ifadesi) olduğunu belirtmiş olur. Üretim güçleri, bu ilişkinin etkin (aktif) karakterinin de ifadesidir.

Üretim ilişkileri üretim sürecinde meydana geldiği için, bu ilişkiler toplumsal iş süresi içindeki işbirliğinin ve işbölümünün gereklerine (icaplarına) uyarlar. Bu gereklere gelince, bunlar, her seferinde, üretim güçlerinin tarihsel gelişim düzeyine bağlıdırlar. Marx, bunu aşağıdaki biçimde açıklar:

«İnsanlar üretimde sadece doğa üzerinde etkide bulunmakla kalmaz, birbirleri üzerinde de etkide bulunurlar. Ancak, belli bir biçimde birbirleriyle işbirliği yapma ve çabalarını birbirleriyle mübadele etme yoluyla üretimde bulunabilirler. (İnsanlar) üretimde bulunabilmek için birbirleriyle belli bağlantılar kurar, belli ilişkilere girerler ve bu sosyal bağlantı ve ilişkilerin sınırları içindedir ki doğa üzerine etkileri olur, üretim yapılır».

«Üreticilerin aralarındaki bu sosyal ilişkiler, (üreticilerin) çabalarının birbirleriyle mübadelesi ve üretimin tamamına katılma koşulları (şartları), üretim araçlarının niteliğine göre tabii farklıdır.(...)»

«Bireylerin üretim tarzlarını belirleyen (tayin eden) sosyal ilişkiler, sosyal üretim ilişkileri, maddî üretim araçlarının, maddî üretim güçlerinin değişim ve gelişimi sonucu olarak, nicelik (kemmîyet) ve nitelik (keyfiyet) değişikliğine uğrarlar»(15).

DAĞILIM İLİŞKİLERİ VE ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Bir yandan, üretim ilişkileri üretim güçlerinin tarihsel düzeyine, yani insanın doğa karşısındaki aktif ilişkisinin biçimlenmesi tarzına bağlı olarak biçimlenirken, bir yandan da dağılım ilişkileri üretim ilişkilerine bağlı olarak biçimlenirler.

Marx bu konuda şöyle yazar: «Dağılım ilişkileri ve tarzları, demek ki, tamamen, üretimde bulunanların üretimdeki durumlarının öteki yüzü olarak meydana çıkar. Üretime ücretli iş biçimiyle katılan bir birey, üretimin bir sonucu olarak, dağılıma ücret biçimiyle katılır. Dağılımın yapısı, tamamen üretimin yapısıyla belirlenir. Dağılımın kendisi de üretimin bir ürünüdür. Hem de, sadece, üretimin sonucu olan ve dağılımın tek konusu olabilen nesne bakımından değil, biçim bakımından da. Dağılımın çeşitli

biçimlerini belirleyen belli üretime katılma tarzı bakımından da» (16). Bundan ötürüdür ki, dağılım ilişkileri, üretim ilişkileriyle belirlenir. Üretim ilişkilerinde değişiklik oldumu, dağılım ilişkileri de değişikliğe uğrarlar.

Üretim ilişkileri, demek ki, ekonomik ilişkiler bütünüdür. İnsanın toplumsal üretim sürecinde doğa karşısında aktif davranışı, üretim ilişkilerini, üretim ilişkileri de, dağılım ilişkilerini belirlerler. İnsanların ekonomik çabalarının sosyal sürecini yöneten (idare eden) ve ekonominin inceleme konusu olan kanunları anlamaya imkân veren anahtar işte budur.

NOTLAR

(1) Bu türden nesnelere çokluk «serbest ihtiyaç maddeleri» deniliyor.

(2) Hayvanların çoğunluğu, kendilerini çevreleyen doğadan, ihtiyaçlarına uygun hâle getirmeksizin, dolaysız yararlanırlar. Hayvan toplumu (Société animale) denilen topluluklarda, örneğin kara ya da beyaz karıncalarda çevrenin yaşama ihtiyaçlarına uyumlu hâle getirilmesi (Örneğin karınca yuvası yapımı) bilinçsiz bir içgüdü ile olmaktadır. Bilinçli ve kasıtlı bir çabanın sonucu değildir. Bu konudaki, L. Krzywicki'nin (Polonya dilinde) «hayvanlarda ve insan cinsinde sosyal gelişim — sosyolojik inceleme» adlı kitabına bakınız. PIW, Varşova 1951, S. 193 ten 200'e. Ludwik Krzywicki (1859-1941); Polonyalı ünlü ekonomist, etnolog, gazeteci ve politikacı. Marx'çılığın Polonya'da ilk sivrilmiş teorisi olmuş ve Marx'çılığın gelişmesi için Almanya'da Karl Kautsky'nin, Fransa'da Paul Lafargue'in, İtalya'da Antonio Labriola'nın ve Rusya'da G. Plekhanov'un rollerini andırır bir rol oynamıştır. Tarihin maddeci görüşü üzerine, Polonya dilinde ilk eseri yazmış, Karl Marx'ın Kapital'inin 1. cildinin çevirisinin basılmasını yönetmiş, makaleleriyle Marx'çılığı yaymıştır. Hayatının son yıllarında, kendini bilimse-çalışmalarına vermek üzere, bütün politik faaliyetleri bırakmıştır. Marx, bu olayı şöyle belirtmiştir: «Bir örümcek, dokumacının yaptığına benzer işler meydana getirir ve balarısı balmumundan hücrelerinin yapısı ile bir mimardan çok hüner gösterir. Ama en kötü bir mimarı, en uzman bir arıdan daha başlangıçta ayırtmadan, mimarın, hücreleri petekte inşa etmeden önce kafasında inşa etmesidir.(...)»

(Emekçi) sadece doğa maddesinde bir biçim değişikliği yapmakla kalmaz, bilincine vardığı kendi amacını da aynı zamanda gerçekleştirmiş olur. Bu da onun, istemini (iradesini) tâbi kılacağı eylem tarzını bir kanun olarak belirler.»

Karl Marx. Le Capital, birinci kitap, Cilt 1, Editions Sociales, Paris 1950, S. 180-181.

(3) Karl Marx, Le Capital, livre 1. er, tome 1re ed. cit, p. 180.

(4) Aynı eser, p. 185.

(5) Karl Marx, Introduction à la critique de l'économie politique, dans contribution à la critique de l'économie politique. Editions Sociales. Paris, 1957 p. 149-150.

(6) Friedrich Engels, ekonomipolitigi «insan toplumunda maddi yaşama araçlarının üretimini ve mübadelesini yöneten kanunların bilimi» diye tanımlamıştır. — cf. F. Engels, Anti-Dühring, Editions Sociales, Paris, 1950 p. 179. —

Bu formül bizim de benimsediğimiz tanımlamaya tamamiyle uygun. Sadece biz «mübadele» terimi yerine «dağılım» terimini kullandık. Söz konusu metnin devamından, Engels'in «mübadele» den açıkça «dağılım»ı anladığı meydana çıkmaktadır. Bununla birlikte, «mübadele» deyimini, madem ki dağılımın belli tarihsel bir biçimini anlatmak üzere, genellikle sırf yukarda tanımlanan anlamda kullanılıyor, biz de ekonomipolitigin konusunu belirleyen tanımlamamızda «dağılım» terimini kullandık. Okurlar şunu da farketmiş olacaktırlar ki, Engels'in kullandığı «maddi yaşama araçları» deyimini, bizim tanımlamamızda «insanların ihtiyaçlarını gidermeye yarayan maddi araçlar» deyimine değiştirilmiştir. Engels'in kullandığı deyim, sadece biyolojik ihtiyaçları gidermeye yarayan araçların söz konusu olduğu, öteki ihtiyaçları gidermeye yarayan araçların dışarda tutulduğu izlenimini uyandırabilir. Eserinin bütünü ile de ispatlanacağı gibi, Engels'in düşüncesinin öylesi olmadığı açıktır.

(9) Friedrich Engels, Contribution à la critique de l'économie politique de Karl Marx (Karl Marx'ın ekonomipolitigin tenkidine girişine katkısı). K. Marx, F. Engels, Etudes philosophiques, Editions Sociales, Paris 1947, p. 81.

(10) Bk. L. Krzywicki, s.g. eser, s. 201 ve son. Aynı yazarın (Polonya dilinde) «Maddi kültürün, sosyal bağın ve dünya görüşünün gelişimi» adlı eseri. Varşova 1912, III-86. Krzywicki'nin bu eserlerinin 86 ncı sayfasında verdiği imgeli (tasvirli) örneği buraya almak gerekli oluyor: «Herhangi bir şehrin tapu dairesine gidelim. Orada ne görürüz? Numaralanmış bir sürü kütük defteri. Her numara bir gayrimenkule ayrılmış. Defterlerdeki kayıtları inceleyerek, bu gayrimenkulleri yükümleyen borç ve yükümlerin (mükellefiyetlerin) tarihçesini ve bugünkü durumunu gösterdiğini görürüz. Gayrimenkullerin sahiplerinin ve borç verenlerin adları değişir ama, gayrimenkul nasıl yerinden oynamazsa, kayıtlar da öylesine yerinden oynamaz halde durur kalırlar». Bu örnekte evler, insanlar arasındaki sosyal bağın çimentosudur.

(11) F. Engels, «yararlı etki» (Nutzeffekt) terimini de kullanıyor. Bk. Anti-Dühring, éd. cit., p. 349, note.

OTUZİKİ

(12) Marx, «üretim ilişkileri» deyimini Ekonomipolitğin tenkidine giriş» adlı ünlü eserinin önsözünde ekonomipolitik diline sokmuştur. Cf. Karl Marx, «Contribution à la critique de l'économie politique» (Ekonomipolitğin tenkidine katkı), éd. cit., p. 4. Şu var ki, daha 1848 de «ücretli işçilik ve sermaye» adıyla verdiği konferanslarda «Sosyal üretim ilişkileri»nden sözaçıyordu. (Karl Marx, Travail salarié et capital, suivi de Salaires, prix et profits, Edition Sociales, Paris 1947, p. 40) Engels de, geniş anlamda, dağılım ilişkileri anlamında olarak «mücadele ilişkileri»nden sözaçır. Engels, üretim ilişkileri ile mücadele ilişkilerini ortak bir terimle, «ekonomik ilişkiler» terimiyle tanımlar. (Cf. F. Engels, Anti-Dühring, éd. cit. p. 57).

(13) H. Cunow. Die Marxsche Geschichts, Gesellschafts und Staatstheorie, Berlin 1923, t. II, p. 158. Cunow «sachliche Produktivkräfte» ve «persönliche produktivkräfte» terimlerini kullanıyor.

(14) Preface à la contribution à la critique de l'économie politique, (Ekonomipolitğin eleştirisine katkının önsözü) éd. cit., p. 4.

(15) Karl Marx, Travail salarié et capital (Ücretli iş ve sermaye) éd. cit., p. 39-40.

(16) Karl Marx, Introduction à la critique de l'économie politique (Ekonomipolitğin tenkidine giriş), «Contribution à la critique de l'économie politique» (Ekonomipolitğin tenkidine katkı) adlı eserde, éd. cit., p. 160.

ATAÇ KİTABEVİ

TOPLUMBİLİM DİZİSİ :

1 — Şerif Hulûsi

DÜNYADA MONOPOLLER

2 — Jean-Paul Sartre

YAHUDİ SORUNU

KÜBA KURTULUŞ HAREKETİNE BAKIŞLAR

YARI SÖMÜRGELİKTEN KURTULUŞ

Şerif HULÜSİ

BATİSTA DEVRİ; KÜBA YAĞMA EDİLİYOR. (1952 - 1958)

Büyük bir ihtimalle Küba'daki Amerikan monopollerinin yardımı ile hazırlanan bir hükümet darbesinden sonra iktidara gelen general Batista (10 Mart 1952)'nin ilk yaptığı iş büyük mücadeleler sonunda kazanılan 1940 tarihli halkçı anayasanın kaldırılması, parlamentonun dağıtılması, kişi hürriyetlerinin yok edilmesi, mahallî işçi teşkilâtlarının dağıtılması, gazetele-
rinin yasak edilmesi oldu. Bu suretle bir demokrasi oyunudur başladı, ama facialarla dolu bir demokrasi oyunu oldu bu. Rejimin aldığı tedbirlere kar-
şı halkta şahlanan öfkeyi bastırmak için orduya ve polise geniş yetkiler ve-
rildi, memleketin her köşesi hafiyelerle doldu. Evlerinden ansızın alıp gö-
türülen birçok savaşçı işçinin, gizli mücadele hareketine katılan unsurla-
rın ya öldüresiye dövülüp evlerine yollandığı, ya da Hitlerci canavarların
yaptıkları işkencelere taş çıkartacak işkencelerle öldürülüp dağ başlarında,
sokak ortalarında bırakıldığı oldu. Batista devrinde 20.000 e yakın kadın,
erkek, genç, ihtiyar bir çok emekçi, köylü, aydın, burjuva, küçük burjuva
öldürüldü. (Küba nüfusunun aşağı yukarı %0,3 ü.

Öte yandan, doymak bilmez bir nüfuz ticaretine, ne türlü ihtikâr işle-
rine, beyaz zehir ve beyaz kadın ticaretine, kumarhane işletme işlerine gi-
rişen Batista altı yıl gibi kısa bir zamanda birkaç yüz milyon dolarlık bir
servet yaptı. Yerli burjuvazinin bütün ihtikârlarına kimi göz yumdu. Kimi
bunlardan komisyon aldı. Komisyon karşılığında bir çok Amerikan Şirke-
tine büyük imtiyazlar verdi. Büyük bayındırlık işlerine girişti, halkın alın
terinden vergi olarak alınan paralar büyük şirketlere kazanç olarak avuç
avuç dağıtıldı.

Bu yağmadan, şüphe yok ki, en büyük payı Amerikan monopolleri aldı.
1958 yılında aşağı yukarı Altı milyar olduğu tahmin edilen Küba millî ser-
vetinin altıda birini Amerikan sermayesi teşkil ediyordu, yani Küba'ya ya-
tırılmış olan Amerikan sermayesi 1.160.000.000 doları buluyordu. Memleke-
tin her yerini National City Bank'ın şubeleri, Palamo live, Ford Remington,
Lucky Strike, Coca-Cola monopolleri sarmıştı.

Memleketin iktisadî hayatını kontrol altına alan Amerikan monopol-
leri şunlardı :

Küba'nın demir istihsali Steel Bethlehem Co'nun elindeydi. Amerikanın
İkinci Cihan Savaşı ile Kore Savaşı sırasındaki silâhlanma programlarında

bu demirden faydalanılmış, 1948-1952 yıllarında 117.735 ton olan üretim 1953-1957 de 648.300 tona yükselmiştir.

Küba'nın 40 milyon ton olduğu hesaplanan demir cevherleri Freeport Sulphur Co. tarafından 1951 den itibaren işletilmekteydi.

Petrol ihtiyacını Texaco Co, Standart Oil of New jersey ve Royal Dutch Shell sağlamaktadır. Elektrik ve telefon işlerini Cuban Telephone Company tekeline almış, Batista'ya verdiği büyük komisyonlar sayesinde en yüksek tarifeleri uygulamak yetkisini kazanmıştı. Demiryolları, liman tesisleri, birçok şeker santrali Amerikalıların elindeydi, en yüksek tarifelerle çalışıyordu.

Beri yandan, şeker kamışı ile uğraşan ön üç Amerikan şirketi Küba'daki latifundiaların (büyük malikânelerin) %47'4 ünü eline geçirmişti. Yalnız Cuban Atlantic Sugar Co. nunelinde 240.630 hektar arazi vardı. Öteki on iki şirket şunlardır : Cuban American Sugar Co. 139.386 hektar; American Sugar Co. 137.790 hektar, United Fruit Co. (eski Amerika Dışişleri Bakanı Foster Dulles bu şirkete ait senetlerin büyük bir kısmını elinde toplamıştı.) 111.189 hektar; West Indie Sugar Co. 101.608 hektar; Vertientes Camagucy Sugar Co. 103.259 hektar, Mannati Sugar Co. 75.803 tehtar, Francisco Sugar Co. 69.459 hektar The Cuba Co. 66.248 hektar, Punta Alegre Sugar Co. 45.136 hektar, Centrel Solledat 11.622 hektar.

Yerli büyük burjuvazinin en büyük toprak ağalarından dokuz kişi en iyi toprakların %32,6 sına, yani 620.000 hektara sahip bulunuyordu. Şeker kamışı, pirinç tarımı ve hayvan yetiştirme ile uğraşan bu ağalar Amerikan sermayesi ile sıkı bir işbirliği halindeydi. Amerikalılarla birlikte Batista rejimini besliyordu.

Ekilebilen arazinin geri kalan %12 si on hektardan aşağı toprağı olan 62.000 mülk sahibinin elinde toplanmıştı. Yüz bin icarcı ve ortakçı, 500 bin tarım işçisi vardı.

Büyük bir kısmı tarım işçisi, ortakçı v.b. olan Küba emekçi sınıfının yaşayışı ise yürekler acısı idi. Köylerde klübelerde, şehirlerin dış mahallerinde gecekondularda aşağı yukarı 289.534 aile yaşamaktaydı. Çoğu kerpiçten yapılmış olan bu konutların ayak yolları olmadığı gibi elektriği de yoktu; petrol lânbasına sahip olan parmakla gösterilecek kadar azdı. Emekçinin ortalama yıllık kazancı 300 Pezos'u (üç bin lirayı) bulmuyordu. 1957 yılında yapılan bir ankete göre, köylü nüfusun %4 ü her gün et, %1 her gün balık, %2 si her gün yumurta, %3,5 u her gün ekmek yiyebiliyor; %11 i ise her gün süt içebiliyordu. 1952 de 400-450 bin olan işsiz sayısı 1958 de 738 bine çıkmıştı. Emekçi sınıfta çocuk ölüm oranı çok yüksek (%35), ömür çok kısa (bu sınıftaki insanlardan %83 ü 50 yaşından önce ölüyordu.) idi. En son halkın 2 milyonu okuyup yazma bilmiyor 12 ilâ 19 yaşındaki 1.160.000 genç okula gidemiyor, 5 ilâ 11 yaşındaki 400.000 çocuk okul nedir bilmiyordu. (Küba'nın nüfusu 1957 de 6.700.000 idi.)

Bu son derece ağır iktisadî ve sosyal şartlar altında yaşayan memleketin bir tek şeker ürününe sahip olması, tek alıcının da Amerika Birleşik Dev-

letleri olması durumu daha da ağırlaştırıyordu. İyi ürün alınmadığı, ya da dünya piyasalarındaki şeker fiyatlarının düşmesi yalnız emekçi kitleleri değil, orta sınıfları ve burjuvaziyi de sarsıyordu. Öte yandan Kûba, ticaretinin %80 ini Amerika ile yapıyor bu memlekete ham madde verip, karşılığında yapılmış ticaret eşyası satın alıyordu. Kûba'nın 1957 yılında Amerika'dan yaptığı ithalât 617,5 milyon doları bulmuştu. (Nüfusu Kûba'nın dört misli olan Türkiye'nin 1962 deki bütün ithalâtından 16,5 milyon dolar fazla) Kûba ihracatı bu miktara ulaşamadığı için her yılın ticaret açığı ile devlet bütçesinin açıkları kredilerle kapatılmakta, bu ise Kûba'yı Amerika'ya büsbütün bağımlı duruma soktuğu gibi borçların ödenmesi için yeni ve ağır vergiler konmasını gerektirmekteydi.

26 TEMMUZ 1953 HAREKETİ

Egemen sınıflarla istibdat idaresi arasında halkı sömürmek için yapılan sıkı anlaşma ve Amerikan monopolleriyile sıkı çıkar birliği, bundan doğan iktisadî baskı ve zorbalık Kûba toplumunun bütün sınıflarında kin ve nefrete varan bir tepki yaratmıştı. 1952'de kurulan Kûba halkçı sosyalist partisi «— Yasak edilmesine rağmen — eylemine gizli olarak devam etmekteydi. Emekçi sınıflarının geniş sempatisini kazandığı gibi 20.000 de üyesi vardı.

Partinin siyasî programı şuydu :

- 1 — 10 Mart 1952 de hükümet darbesi ile iktidara gelen Batista rejimini devirmek, halka bütün demokratik hürriyetlerini veren yeni bir rejim getirmek.
- 2 — Gerçek millî bağımsızlığa erişebilmek için toprak reformunu yapmak ve memleketi sanayileştirmek.
- 3 — Kamu hizmetlerini millileştirmek.
- 4 — Irk ayrımını ortadan kaldırmak emekçi birliğini sağlamak.
- 5 — Orduda temizlik yapmak, halkın düşmanı değil, halkın hizmetinde olan silâhlı bir kuvvet kurmak.
- 6 — Bütün halklarla dostluk bağları kurmaya dayanan bağımsız bir dış siyaset gütmek.

Bu programı gerçekleştirmek için Kûba halklarının mücadele geleneğine dayanmak, mücadelenin hedefini ve şeklini iyice belirtmek gerekiyordu. Hedef şuydu: Emperyalist baskıya karşı millî mücadele, yabancı emperyalistlerle birleşip millî kurtuluşu engelleyen Kûba'lı büyük toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı girişilen mücadeleye her zaman sıkı sıkıya bağlıdır. O kadar ki, gerçek millî bağımsızlığın ancak memleketin iktisadî ve sosyal yapısını değiştirmekle mümkün olacağı iyiden iyiye anlaşılmıştı.

Şekil şuydu: Bu mücadele her zaman olduğu gibi ya doğrudan doğruya halk kitlelerinin mücadelesine bağlı olacak, ya da halkın mücadelesine paralel olarak yürütülecekti.

Kûba halkçı sosyalist partisi propagandalarına ve eylemine devam e-

derken, beri yanda burjuvazinin radikal ve ileri unsurları arasında Batista rejimi ile mücadele azmi gelişmeye, halk kitleleriyle birleşme eğilimleri şekillenmeye başlamıştı. Oldukça dağınık olan bu teşkilâtlar arasında en önemlisi 26 yaşında olup hukuk öğrenimi yapmış genç bir avukat olan FIDEL CASTRO RUZ (1)'un başında bulunduğu (sonradan 26 Temmuz hareketi adını alan gruptu. Bu grubun siyasî programı şuydu :

- 1 — 1940 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymak sûretiyle halkın egemenliğini sağlamak.
- 2 — Toprağı, üstünde çalışan icarcılara vermek. (Toprak sahiplerine belli bir tazminat ödeyerek.)
- 3 — Sanayi kazançlarının %30 unu işçilere dağıtmak.
- 4 — Şeker kazançlarının %55 ini toprağı icarla tutup işleyen çiftçilere dağıtmak.
- 5 — İmtiyazlı bütün kurumlara, bu arada bütün yabancı anonim şirketlere el koymak.

Fidel Castro'nun kardeşi RAUL CASTRO ile ABEL SANTAMARIA'nın da katıldığı bu grup programı ile bazı noktalarda, Kûba halkçı sosyalist partisine yaklaştığı gibi mücadeleyi halkla birlikte ve silâhlı olarak hâkim sınıflara ve emperyalizme karşı yönetmekle de yine bu partinin mücadele anlayışına yaklaşılmış oluyordu. Birçok üniversite öğrencisini, aydınları, küçük burjuvaları içine alan bu grup, Kûba Santiago'sunda mücadele sırasında halkla nasıl işbirliği yapılacağını da incelemekteydi. Herhalde bir karara varılmış olacak ki, 26 Temmuz 1953 günü sabahı saat 5 i 15 gece bütün Santiago halkı silâh sesleriyle uyandı. Eskidenberi birçok mücadeleye sahne olan Oriente eyaletinin bu başkentinde bir avuç genç (Lise ve Üniversite öğrencisi, kimi yeni üniversite mezunu) şehri ele geçirmek için harekete geçmiş, üç kilit noktasına hücum etmişti. Raul Castro'nun başında bulunduğu grup Adliye Sarayını, Abel Santamaria'nın başında bulunduğu grup sivil hastahaneyi kolayca ele geçirmişti. Buradaki silâhlar halka dağıtılacak, Santiago ve civarında silâhlı mücadeleye girişilmiş olacaktı. Kışlanın devriyesi ile karşılaşılınca hareket plânı altüst oldu. Castro grubunun umduğu elli kişilik yardım kuvveti gelmeyince, uyanıp silâha sarılan kışladaki askerler ciddi bir mukavemet gösterdiler. Kısa zamanda, şehri saran askerlerle polisler Castro kuvvetlerini ezdiler ve savaşçıların çoğunu esir edip, birçoğunu hemen kurşuna dizdiler. Fidel Castor, Raul Castro ve daha kurtulan bir kaç kişi kaçıp dağlara sığındılarsa da bir kaç hafta sonra yakalandılar.

Gizli olarak yapılan muhakemedeki savunmasında Fidel Castro rejimi şiddetle tenkid ettiği gibi, Kûba'da gerçekleştirilmesi istenen halkçı bir hü-

(1) FIDEL CASTRO RUZ, 1927 yılında, Kûba'daki Oriente'de Santiago yakınlarında doğmuştur. Zengin bir şeker plântörünün oğludur. Hukuk öğrenimini ve Hukuk doktorasını Havana Üniversitesinde yapmıştır. Daha öğrenciyken Saint Dominique adasındaki diktatör TRUJILLO'ya karşı girişilmiş olan suikast hareketine de katılmıştı.

kümetin esas prensiplerini de ortaya koymuştu. Ama bu savunma da onu zorbalık adaletinin pençesinden kurtaramadı. 15 yıl hapse mahkûm edilen Fidel Castro 1953 Ekim ayında Çamlar adasındaki hapishaneye gönderildi; burada kardeşi Raul Castro ve hareketten sağ kalan arkadaşlarıyla buluştu. Aşağı-yukarı iki buçuk yıldan fazla hapis kaldıktan sonra, 2 Mayıs 1955 de affa uğradı.

İstibdata karşı giriştiği mücadeleye devam azminde olan Fidel Castro, zorbalığın ancak bütün halkın ayaklanması ile devrilebileceğine inanmıştı. 1955 yılı Temmuzunda, kardeşi Raul Castro'nun ardından, o da Meksika'ya gitti. Maksudı, adam toplamak, para ve silâh bulmak, en kısa zamanda Kûba'yı istilâ hareketini hazırlamaktı. Meksika'dayken bu düşüncelerini general Alberto Bayo'ya anlattı. Çete savaşlarının büyük bir teknisyeni olan Alberto Bayo Kûba'da doğmuş, İspanya'daki Toledo piyade akademisinde, sonra Hava okulunda okumuş, İspanya iç savaşında Cumhuriyetçi ordu da Franco'ya karşı savaşmış, 1947 de Saint Dominique diktatörü Trujillo'yu devirmek için girişilen Cayo Confite hareketine katılmış bir askerdir. Sığındığı Meksika'da bir yandan Hava akademisinde öğretmenlik yapan, bir yandan küçük bir mobilya fabrikası işleten Alberto Bayo, Castro'nun tasarısını uygun buldu. Castro'nun istediği şey, Kûba istilâ hareketine katılacak 80 seçkin ve gönüllü Kûbalının sıkı bir disiplinle iyi birer asker olarak yetiştirilmesi idi. Alberto Bayo bu görevi üzerine aldı.

Castro A. B. D. lerine giderek burada sürgünde bulunan Kûbalıların temas kurdu ve kısa zamanda 80 gönüllü, para ve silâhla Alberto Bayonun yanına döndü. Askerî eğitim için adı gizli tutulan bir kasabada birkaç apartman kiralandı, gönüllüler bu apartmanların dairelerine üçer - dörder yerleştirildiler. Askerî eğitim de civarda kiralanmış bir çiftlikte yapılıyordu. Altı ay kadar süren bir eğitimden sonra Fidel Castro, 15 Kasım 1956 da müfrezenin Kûba'yı istilaya hazır olduğunu bildirdi. Birliği, satın alınmış eski ve harap bir yat Granma, Kûba kıyılarına çıkaracaktı.

Granma, 25 Ekim 1956 günü gecenin saat birinde 82 kişi, silâh, mühimmat ve erzak dolu olarak Meksika'nın Vera Cruz eyaletindeki Tuxpan limanından denize açıldı. Yapılan hesaba göre, Granma 30 Kasım günü Kûba Santiago'sunun batısında bulunan Niquero yakınlarındaki bir kumsala yanaşarak, manzanillo garnizonunun silâhlarını ele geçirmek için, burada yüz kadar Kûba'lı kendilerine katılacak, yine bir kısım Kûba'lı da yakındaki kasabalarda karışıklıklar çıkaracak, suikast teşebbüslerine girecek. Sonra güvenilir kılavuzlar bu çetecileri Sierra Maesta dağlarına götürecekti, burada bütün Kûba emekçi sınıfının genel bir grev yapması emri verilecekti.

Talihin garip cilvesi, Granma yatı Kûba kıyılarına on beş yirmi mil yaklaşıldığı sırada, büyük bir fırtınaya tutuldu. Radyo postası işlemez oldu, yatın makinaları bezuldu. Deniz tutan gönüllülerin çoğu hastalandı. 2 Aralık günü güç halle adaya yaklaşan yat kıyıya bir kaç yüz metre kala karaya oturdu. Silâhlarının ve cephanelerinin büyük bir kısmını bırakmak zorunda kalan kafile kıyıya yakın bataklıkları büyük zorluklarla, aç susuz ge-

çip, bitkin ve perişan bir halde kıyıya çıktı. Ne klavuz bulmak, ne de önceden adada hazırlanan hareketlerle bağlantı kurmak mümkün oldu. Granma'nun döküntülerini gören Balista hava kuvvetleri müfrezeyi yayılım ateşine tuttuysa da, 82 kişilik grup etrafa dağıtıldığından bir sonuç alınmadı. Ama, bu dağınık grupların peşine düşen ordu kuvvetleri bunların çoğunu temizledi. Kaçaklar 1956 yılında Sierra Mestra dağlarının en yüksek tepesi olan Turquino'da buluştukları zaman on iki kişi kadar kalmışlardı. Bunlar arasında inkılâp hareketini teşkilâtlandıran şu şefler vardı: Fidel Castro, Raul Castro, Ernesto Che Guevara, Camilo Cieufuegos, Faistiuz Perez, Calixto Morales, Ciro Redondo.

1957 yılı şimdi çete savaşlarını teşkilatlandırmaya ve köylüleri dâvalarına kazandırmaya çalışan inkılâpçı gurup için çok çetin oldu. Daha Sierra Moestra dağlarında iken başladıkları toprak reformuna, halk eğitimine, Silah cephane ve giyim eşyası üretme Sanayiine Orienta eyaletinde yerleşince de, devam edildi. Yüzlerce köylü çete teşkilâtına gönüllü olarak yazıldı. Öte yandan âsi adını olan teşkilatın radyosu inkılâp hareketinin siyasi programını yayıyor, propagandasını yapıyor, özellikle şehir emekçilerini teşkilatlanmaya ve kendilerine katılmağa çağırıyordu. Batista ordularına karşı girişilen çete savaşlarında köylülerden ve tarım işçilerinden çok yardımlar gören asî grup kendilerine kitle halinde katılan ve iyi bir askeri eğitimden geçen halk kuvvetleri sayesinde küçücük bir millî ordu haline gelmişti. 24 Şubat 1958 günü asî radyo «Sierra Maestra'daki Hür Kûba toprakları» adile yayın yapmağa başladı, 12 Martta da «26 Temmuz hareketinin halka bildirisi»ni yayınladı, aynı gün de genel grev hareketinin gerekli olduğunu ilân etti. Ancak 9 Nisanda yapılabilen genel grev başarısızlığa uğrayınca, bundan cesaret alan Batista'nın Amerikan silahlariyle donatılmış 12.000 kişilik ordusu, en yeni Amerikan uçaklarının desteği ile asî orduyu kuşatma hareketine girişti.

Ama, bu ordu çete savaşlarına alışık olmadığından, hemen hemen hiçbir başarı elde edemedi. Zaten, halk da bu orduya karşı türlü sabotaj hareketlerine giriştiğinden, başarı ihtimalleri büsbütün azalmıştı.

20 Temmuz 1958 günü, o güne kadar Batista rejimine karşı ayrı ayrı mücadele eden birçok gizli siyasi gruplar ve teşkilatlar, yani 26 Temmuz hareketi, Millî Teşkilat, İnkılâpçı idare, Kûba inkılâp partisi Üniversite öğrencileri federasyonu, Medenî mukavemet hareketi birleşik bir cephe kurmak üzere aralarında bir andlaşma imzaladılar. Kûba Halkçı sosyalist partisi de resmî olmıyan bir şekilde bu andlaşmaya katıldı.

Bunun üzerine, Fidel Castro Ağustos sonunda hücumla geçmek kararını verdi. Sierra Maestra'dan çıkılıp, savaş Batista ordusunun kontrolü altında bulunan ovaya yayılacaktı. Bunun için iki değerli komutan, yani Ernesto Che Guevara ile Camilo Cienfuegos idaresindeki iki ayrı gönüllü çete kafilesi harekâtı idare edecekti. İki kafiye iki kol halinde Eylülün ilk haftasında yürüyüşe geçti. Hedef Camaguey eyaletinin bataklık mıntıkasını geçmek, adanın ortasındaki zengin Las Vilas erazisinde yerleşmek ve

Sierra Escambray'yi ellerinde tutan bir çok çeteci gruplarıyla birleşmekti.

«Uzun Yürüyüş» adını alan bu harekât, bu amansız çete savaşları 1958 Noelinde bir hücum halini aldı. 24 Aralıkta Ernesto Che Guevara kuvvetleri adanın önemli bir kavuşak noktası olan Saneti Spiritus'u aldı, Fidel Castro kuvvetleri Batista kuvvetlerinin Oriente eyaletindeki karargâhı olan Palma Soriano'yu ele geçirdi, Yaguajay tahkimli yerini alan Camilo Cienfuegos kuvvetleri Santo Clara üzerine yürüdü, iki ayrı yönden gelen Raul Castro ve Fidel Castro kuvvetleri gelip Santiago kapılarına dayandı. Her yerde bozguna uğrıyan Batista kuvvetleri geri çekilmeğe başlamış, adanın şeker taşıyan gemilerinin % 80 i asî ordunun kontrolu altına girmişti. Bu sırada, durumun umutsuz olduğunu gören general Fulgencio Batista 250 milyon doları bulan hazinesini de alarak bir kaç yakın dostu ile bir Amerikan uçağına binip Saint Dominique adasına kaçtı. İktidarı general Cantillo idaresindeki bir askerî cuntaya bıraktı.

Fidel Castro bu askerî cuntanın ateşkes teklifini kabul etmedi. Silahlı hükümet kuvvetleri kayıtsız şartsız teslim oluncaya kadar harekâte devam edileceğini bildirdi ve halka da asî radyonun, vereceği genel grev işaretini beklemesini bildirdi. Bu sırada, Escambray, çetecilerinin başkanı olan bin-başı William Morgan Santa Clara'yı almıştı. 2 Ocak 1959 günü 26 Temmuz Hareketi'nin kırmızı - siyah bayrağı Fidel Castro tarafından ele geçirilen Santiago şehrindeki Moncada kalesine çekildi. İnkılapçı ordu tam bir zafer kazanmıştı, hükümet kuvvetleri her yerde asilere teslim olmuştu. Ernesto Che Guevara kuvvetleri büyük bir zafer alayı ile Havana'ya girdikten bir gün sonra, istibdatçı ve Amerikan monopollerinin adamı Batista'nın kanlı rejimi sona ermişti.

İNKILAPÇI HÜKÜMETİN KURULUŞU

Ertesi gün, yani 5 Ocak 1959 günü akşamı geç'ci Küba Cumhurbaşkanı seçilen Manuel Urrutia Lleo uçakla Santiago'ya geldi, Santiago Küba'nın geçici başkenti olarak ilân edildi, ilk hükümet kuruldu. Fidel Castro asî ordunun temsilcisi olarak kabinede görev almıştı. Eski rejim'in bütün kalıntılarını kısa zamanda temizleyen inkılapçı hükümetin, derhal yeni rejimin temellerini atması, halk kitlelerinin en büyük arzusu, derdi, acısı olan Toprak Reformuna hemen girişerek, inkılabı halka mal etmesi gerekiyordu. İnkılap en kısa zamanda sosyal hedeflerine ulaşmalıydı. İlk iş şimdilik 1940 Anayasasına tamamiyle bağlı kalmak, bütün iktidarı inkılabın eline bırakmaktı.

İnkılapçı hükümet, Batiste rejiminden kalma kalıntıları temizledikten, devlet makinasının kilit noktalarına inkılapçı unsurları getirdikten sonra hemen toprak reformu işini ele aldı. Daha Sierra Maestra dağlarındayken, 1958 de girişilen bu teşebbüse, 1959 yılı Ocak ayında Oriente'deki devlet malı olan toprakların köylüye dağıtılması ile (her aileye 26, 60 hektar toprak) devam edildi. 17 Mayıs 1959 da yapılan bir törenle kanun memleketin her yerinde uygulanmaya başlandı. Büyük malikânelerin 400 hektarı geçen toprakları sahiplerinden tazminat verilmek suretiyle (20 yılda öde-

necek % 4,5 faizli hazine bonoları karşılığında) alınıp dağıtılacak, Amerikan şirketlerinin malı olan araziye elkonup dağıtılacak ve istihlal kooperatiflerinin korunmasına önem verilecekti.

İNKILAPÇI HÜKÜMETİN KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR

Bu arada Cumhurbaşkanı, başbakan ve Fidel Castro arasında çıkan anlaşmazlık. Cumhurbaşkanlığına Oswaldo Dorticos'un gelmesi ve Castro'nun da başbakan olması sonucu ile çözümlendi. Castro, inkılabın en solcu unsurlarından bir kabine kurdu. Toprak reformu kanununun uygulanmağa başlanması üzerine, yerli büyük burjuvazi ile Amerikan şirketlerinin inkılâpçı hükûmete karşı cephe aldıkları, Kûba kilisesini de yanlarına katarak bir inkılap düşmanı harekete kalkıştıkları, toprak reformunu sabote etmeğe yeltendikleri görüldü. Hükûmet sabotajcıları çarçabuk temizlediği gibi, iki Amerikan maden şirketine ağır vergiler yükleyen bir kararname yayınladı. Yabancı petrol şirketlerinin müsadere edileceği havadisleri dolaşmaya başladı. Bütün inkılap düşmanlarının yayım organlarıyla birlikte yeni rejime karşı hücumla geçtikleri görüldü.

Kûba burjuvazisinden Batista taraftarı olup Amerika'ya kaçanların Florida'da Kûba'yı istila hareketine kalkıştıklarını haber alan inkılâpçı hükûmet A.B.D. lerini şiddetle protesto etti. Bu protestoya Amerika, Amerikan vatandaşlarının elinden alınan topraklara ait tazminatın tam olarak ve bir defada ödenmesini istemek suretiyle karşılık verdi. Bunun ardından da Florida'dan kalkan iki uçak Havana'yı bombardıman etti, iki kişinin ölmesine ve 45 kişinin yaralanmasına sebep oldu.

İnkılâpçı hükûmet kurduğu inkılap mahkemeleriyle inkılap düşmanlarına karşı amansız bir mücadele girişip bunları türlü ağır cezalarla çarptırdığı sırada, Kûba - Amerikan anlaşmazlığı da keskinleşmeye başladı. Öte yandan Sovyet Rusya Kûba istilasına karşı kayıtsız kalamıyacağını bildirmekle Amerikayı tehdit etmiş, Kûba'yı destekliyeceğini açıkça bildirmişti. Bunun ardından da Sovyet Rusya Başbakan yardımcısı Mikoyan 1960 Şubatında Kûbaya geldi. Teknik bir heyet de beraberindeydi. Kûba hükûmeti. A.B.D. lerinin satın alacağı şeker miktarını azaltmak suretiyle yapmayı düşündüğü iktisadî baskıya sovyetlerle imzaladığı bir ticaret anlaşması ile karşılık verdi. Anlaşmaya göre, Sovyet Rusya gelecek beş yıl içinde Kûba'dan 5 milyon ton şeker alacak ve memleketin sanayi kalkınmasını sağlamak için 12 yılda ödenmek şartı ile % 2.5 faizle 100 milyon dolar borç verecekti. Bu gelişmelerden, Amerika Belçika'dan silah yüklü olarak gelip, Havana limanında demirleyen Coubre adlı Fransız şilebini esrarlı bir şekilde batırmak suretiyle öç almak istedi. Kûba - Amerikan münasebetleri böylece büsbütün nazik bir safhaya girmişti.

Gelişmekte olan Kûba - Sovyet yakınlaşmalarına Amerika yeni bir iktisadî baskı ile karşılık vermek istedi. Gelecek 180 gün içinde Kûba'ya yapılan her türlü teknik yardımı keseceğini bildirdi. O günlerde, Moskova'da bulunan millî toprak reformu enstitüsü müdürü Nunez yimenez'in

Sovyetlerle yaptığı anlaşmaya göre Kûba, şekerine karşılık petrol alması sağlanmıştı. İlk Petrol Partisi Kûba'ya geldiği gün de, Millî Banka müdürü Ernesto Guevara işçileri girişilen sanayileşme siyasetini bütün güçleriyle desteklemeğe çağırıyordu. Gerekli teknik malzemeyi ve teknisyenleri Sovyet Rusya verecekti.

Bunun üzerine, Amerika Kûba'dan alacağı şeker miktarını azalttığı gibi, Standart Oil ve Texaco Amerikan Petrol Şirketlerinin adadaki iki rafinerisi gelen ham Sovyet Petrolünü tasfiye etmek istemedi. 29 Haziran 1960 günü inkılapçı hükûmet Texaco şirketine el koyunca bu defa İngiliz Shell kunpanyası adaya ham petrol göndermiyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Kûba hükûmeti her iki kunpanyaya da el koydu.

Bu olaylar karşısında kendini daha güçlü duruma getirmek zorunluluğunu duyan A.B.D., Lâtin Amerikadaki peyk devletlerin dışişleri bakanlarını Kûba Dış İşleri Bakanı ile birlikte Ağustos 1960 da San Jose'de bir toplantıya çağırdı. Burada varılan bir karara göre, A.B.D. öteki devletlerle birlikte «hiç bir devletin (yani Kûba'nın) Amerika kıt'asının güvenliğini ve dayanışmasını tehlikeye sokacak müdahalelerine göz yumamazdı.» A.B.D. nin bu siyasi manevrasını Kûba hükûmeti Eylül ayında Havana'da bir milyon insanı bir araya toplayan ve Latin Amerika hükûmetlerini yuhalayan bir mitingle cevaplandırdı. Fidel Castro, halka, «Adamız, emperyalistlerin istilâsına uğrarsa, Sovyet yardımını kabul eder misiniz?» diye sordu. Bütün halk hep bir ağızdan beş dakika «Evet» diye bağırdı. Bunun üzerine Castro, daha radikal hale gelmiş olan inkılapçı hükûmetin, önce emperyalizmi mahkûm eden, sonra da halklara insanlık haklarını tanıyan «Havana Bildirisi» adlı siyasi programını okudu.

HAVANA BİLDİRİSİ

Halklar seçmek hürriyetine sahip olmadıkça, yoksullar açlıktan kurtulmadıkça, sosyal eşitsizlik ortadan kalkmadıkça, herkes kültür nimetlerinden faydalanabilmek için okuma yazma öğrenmedikçe, baskıdan başka birşey olmayan hukuk sistemlerine son verilmedikçe, Lâtin Amerika'da demokrasi olamaz.

Onun içindir ki, Millet Meclisi halinde burada toplanmış olan Kûba halkı:

1 — Köylü sefaletinin biricik kaynağı, hiç insanca olmayan geriletici bir sistem olarak büyük toprak mülkiyetini;

2 — İnsanı yarı aç yarı tok süründüren ücretleri, insan emeğinin soy-suz ve imtiyazlı menfaatlar tarafından haksızca sömürülmesini;

3 — Okuma yazma bilmemeyi, öğretmen, okul, hekim, hastahane bulunmayışı gibi, ihtiyaçların korunmamasını da;

4 — Zenci ve kızıl derili ayrımını;

5 — Kadının eşit haklara sahip olmamasını ve sömürülmesini;

6 — Halklarımızı sefalet içinde süründüren, demokratik gelişme ve egemenliklerine sahip olmalarını engelleyen bir avuç siyasi ve askerî zümreleri;

7 — Memleketlerimizin tabii zenginliklerini yabancı monopollere vermeyi, halk menfaatlarını yüzüstü bırakma ve bu menfaatlara ihanet siyasetini;

8 — Halklarının seslerine kulak vermeyip, Amerika Birleşik Devletlerinin emirlerine boyun eğen hükümetleri;

9 — Bu bir avuç zümrelere bağlı ve ezici emperyalizmin siyasetine alet olan yayın organları tarafından sistemli bir şekilde halkları aldatmayı;

10 — Amerikan tröstlerinin ve hükümetinin aletleri olan Amerikan haber ajanslarının haber alma ve yayma teşkilatını ellerinde tutmalarını;

11 — Her memlekette işçilerin, köylülerin, aydınların, büyük kitlelerin sosyal ve millî hakları için teşkilatlanmalarını ve mücadele etmelerini yasak eden baskı kanunlarını;

12 — Tabii zenginliklerimizi durmadan yağma eden, işçilerimizi ve köylülerimizi sömüren, iktisatlarımızın kanını sülük gibi emen, bu iktisatları geri bir durumda tutan, ve Lâtin Amerikası siyasetini kendi menfaat ve maksatlarına tabi kılan emperyalist monopolleri ve kurumları toptan mahkûm eder.

Bu Meclis bütün Lâtin Amerikasının yüzüne karşı haykırır ki:

1 — Köylünün toprak sahibi olmak, işçinin emeğinin meyvalarından faydalanmak;

2 — Çocukların eğitimden faydalanmak, gençlerin iş bulmak;

3 — Öğrencilerin hür, tecrübi ve ilmi bir öğrenim görmek;

4 — Zencilerin ve kızılderililerin insan haysiyetine yaraşır bir muamele görmek;

5 — Kadının eşit medenî, sosyal ve siyasi haklara sahip olmak;

6 — İhtiyarların ömürlerinin son yıllarında güvenli bir hayat yaşamak;

7 — Daha iyi bir dünyaya kavuşmak için, aydınların, sanatçıların ve âlimlerin eserleriyle mücadele etmek;

8 — Milli zenginliklerini ve kaynaklarını ele geçirmek için devletlerin emperyalist monopolleri millileştirmek;

9 — Memleketlerin dünyanın bütün halklarıyla serbestçe ticaret yapmak;

10 — Milletlerin kendi egemenliklerine kavuşmak;

11 — Halkların kışkılları okul haline getirmek ve haklarını ve geleceklerini korumaları için işçileri, köylüleri, aydınları, öğrencileri, zencileri, kızılderilileri, kadınları, gençleri, ihtiyarları, bütün ezilenleri ve sömürülenleri silahlandırmak haklarıdır.

12 — Bu meyanda toplanan Kûba halkı Milli Meclisi bütün işçilere, köylülere, öğrencilere, aydınlara, zencilere, kızılderililere, gençlere, kadınlara ihtiyarlara iktisadî, siyasi ve sosyal hakları için mücadele etmek görevini; ezilen ve sömürülen halklara kurtuluş için mücadele etmek görevini; her halka, dünyanın neresinde olursa olsun, ezilen, sömürge haline getirilen, sömürülen ya da bir saldırının kurbanı olan bütün halklarla dayanışmak görevini yükler. Dünyanın bütün halkları kardeştir...

İKİ ÜTOPYACI: PESTALOZZİ, SAINT—SIMON

Emin Türk ELİÇİN

Eski İsviçre Konfederasyonu, Devrim Fransasından gördüğü ilgi ve yakınlık, bir de Fransız asker kıtalarının dostça(!) baskısı sayesinde, L u z e r n başkent olmak üzere bir C u m h u r i y e t olmuştı: HEL-VETYA C u m h u r i y e t i (Mart 1798). Ancak Wilhelm Tall'lerin ve Winkelrid'lerin yurdunda inatçı bir b a ğ ı m s ı z l ı k ruhu yaşamakta idi ve bu r u h dışardan gelen her etki ve baskıya karşı direnmek, fırsat bulunca ayaklanmak için tetik duruyordu. Hele Vierwaldstatt gölü çevresinin eski k a t o l i k Kantonları Devrimin yaydığı fikirlerden hiç hoşlanmıyor ve propagandacılarına karşı açıkça düşmanlık gösteriyordu. Luzern'de oturan Helvetya Direktörler Komitesi dikbaşları yumuşatmak ve görüşme yolunu açmak için uğraşıyordu. Bir hükümet delegasyonu gölü aşarak Stans şehri koyuna dikbaşlı Kantonların, Kapuzin rahibi Pater Paul Styger başkanlığındaki elçileri ile buluştu.

Güzel gölün mavi-yeşil suları üstünde yapılan bu tarihsel buluşmaya, kalemini yeni fikirlerin hizmetine koymuş olan humanist bir eğitimci de katılmıştı: J. H. Pestalozzi (1746-1827). İyicil, barışçı ve adaletli bir toplum düzeni uğruna canla başla çalışıyordu. Ünü yavaş yavaş bütün kıtaya yayılan ülkücü düşünür ve eğitimci hükümet direktörlerinden Legrand ile birlikte çağrılar ve risaleler kaleme alıp yayımlıyordu.

Pestalozzi büyük eğitimci ününü birçeyrek yüzyıl önce açtığı bir yetimler ve kimsesizler yurdunda uygulayıp geliştirdiği bir «işle eğitim metodu» na borçludur. Ama ayrıca «Bir münzevinin akşam saatleri», «Lienhard ile Gertrud», «Christoph ile Else» gibi eğitsel hikâyeleriyle de çok ilgi ve saygı toplamıştır. Pestalozzi söz ve kitapla çocuk kafasına aktarılan kuru bilgiye değer vermiyor, gözlem ve işlemle, pratik etki ile ahlâk kurallarını ve toplum düzenini kavratmak istiyordu. Onun eğitim sisteminin amacı iyi huylar ve alışkılar kazanmış, insansever ve inançlı yurttaşlar yetiştirmektir. Alman idealist felsefesine ve J. J. Rousseau'nun romantik görüşlerine yakın olan Pestalozzi kendi zamanında pek anlaşılmamış, pratik olmayan tutum ve davranışlarıyla de dışsal başarıdan uzak kalmışsa da getirdiği yeni ve özgün eğitim düşüncesiyle kültür felsefesi tarihinde gittikçe artan bir önem kazanacaktı. Emegin ve toplu yaşayıp elbirliğiyle çalışmanın yapıcı, yaratıcı gücünü en iyi belirtip tanıtan eğitimci o idi. Devrim Meclisi (Konvansiyon) de Pestalozzi'nin gelecek zamanlar için taşıdığı önemi kavramış, George Wachington, Kosciuszko, Klopstock ve Schille ile birlikte onu Fransa'nın onursal yurttaşı ilân etmişti.

Gönlü insanlar arası kardeşlik ülküsüyle yanan Pestalozzi'nin, o ül-

küyü gerçekleştireceğini umduğu Büyük Devrimden yana olmasından, kendi yuirttaşlarını ona kazanmaya çalışmasından tabii ne olabilirdi? Ne yazık ki Stansstandt koyunda geçen görüşmede bütün belagati işe yaramamış, her ikisi de bağımsız İsviçre'li olan Nidwalden'ilerle Luzern'ilerin politik görüş ayrılığından ötürü kavga edip birbirinden düşmanca ayrımalarını önliyememişti. Bu başarısızlık onu pek üzdü ve yaraladı.

Eski Kantoncular Luzern'deki devrimci Direktörler Hükümetine boyun eğmiyerek kendi önderlerinin komutasında silâha sarıldılar. Uri ve Schwyz'den kenâillerine katılanlarla birlikte yeni Başkent Luzern üstüne yürüyüp kapılarına dayandılar. İsyanı bastıramıyacağını hisseden Direktörler Kurulu, Fransa'dan yardım istedi ve onaltıbin Sankülot askeriyile İsviçreye giren fransız generaliyle yerli halkın başıbozuk güçleri arasında, Stans tepeleri üstünde kanlı bir savaş başladı. Hep bağımsız yaşamıya alışmış İsviçre köylülerince bu adı bir siyasal kavga değil, bütün kutsal gelenekleri tehdit eden bir din ve inan davası sayıldığından çarpışma umulmaz bir sertlik gösteriyordu. Her iki yanda ölmek ve öldürmekten başka bir şık tanıımıyordu. Orak, tırpan, balta ve topuzlarla kavgaya katılan kadınlar ve çocuklar görüldü. İyi silâhlı usta askerler halkın gösterdiği bütün yiğitlik ve kahramanlıkları kıra kıra Stans kasabasına sokuldu ve ev ev savaşarak erkek-kadın, yaşlı-geç, sakat-sağlam demeden bütün ahaliyi kılıçtan geçirdi. Sabahleyin Stans dumanı tüten bir yıkıntıdan ve ölümler tarlasından başka birşey değildi.

Cumhuriyet hükümeti, elinden geleni yapsın diye, iyilik velisi Pestalozzi'yi hemen oraya koşturdu. Gölü sandalla geçerek Stans tepelerini soluk soluğa tırmanan hümanst eğitimcinin yüreği, gördüğü tüyler ürpertici dehşet karşısında, duracak gibi olur: Yıkım ve yangının taşı taş üstünde bırakmadığı kasabanın hâlâ duman tüten döküntüleri içinden ayıkladıkları sayısız cesetleri bir an önce gömmek için durmadan çukur ve hendek kazan fransız askerleri bir yandan da öfkeli öfkeli homurdanmakta ve sövmektedir. Anlaşılan onların kendi acıları ve kayıpları da ağır olmuştur. Acıdan serseme dönen Pestalozzi sallana sarsıla yıkıntılar arasında dolaşmaya başladığı sırada nereden peydah olduklarını bilemediği çocukların bağıra ağıya ana-babalarını aradıklarını ve öldüklerini anlayınca da yürek paralayıcı feryatlarla yere yıkıldıklarını görüyordu. Bu zavallı yavrular ilkin ormanlara kaçmışlar, şimdi de yakınlarını aramak üzere geri dönmüş olmalıydılar. Kimisi ağlayıp avunmuş, şaşkın ve deli deli bakan gözleriyle bu tanınmaz hale gelen yerlerde dolaşıp duruyorlardı. Biryandan yüce ülküler yaratıp eşitlik ve kardeşlikten düşgören insanların kendi elleriyle bu cinayetleri işlemeleri, kan ve gözyaşı döktürmeleri ne korkunç birşeydi! Devrimle gelen yeni dünya-görüşü devlet ve politika adamlarının elinde şu tüyler ürpertici barbarlıklardan başka bir ürün vermiyorsa Pestalozzi artık onlardan yana olamazdı onlarla bir daha işbirliği edemezdi. Artık bir daha devrimci çağrılara imza koymıyacaktı. Bu dille anlatılmaz facialar karşısında insanı Tanrı gözünde temize çıkarak yalnız birtek davranış olabiliirdi: Gereken her yerde yardım elini uzatmak ve kendini İncil'in buyurduğu «Yakın Sevgisi»ne adanmak!

Pestalozzi perişan, ürkek, aç çocuklardan bir sürüyü Stans kadın manastırının yıkıntıları ortasında tophıyarak torbasında yiyecek ne varsa titreyen mini mini ellere paylaştırır; Ceplerini boşaltıp potinlerindeki gümüş tokaları sökerek bunları ortada dolaşan bir Sankülota tutuşturur ve hemen karşı kıyıya geçip yetimlere ekmek getirmesini emreder.

Pestalozzi asıl hayat görevinin neden ibaret olduğunu artık kesin olarak anlamıştır!

Soğuk bir güz başlamış ve patates ürününü daha sökülmeden toprak altında dondurmıştır. Ama iyilik ve merhamet velisi Johan Heinrich Pestalozzi ne etmişse etmiş, Luzern hükümetinden Stans'da bir yetimler evi yaptırmak için ödenek koparmıya muvaffak olmuştur. Kendisi de kolları sıvayarak işçileri ve çocuklarıyla birlikte kadınlar manastırı yanındaki tepede kazmıya, kesmiye ve duvar örmiye koyulmuştur. Yapının kaba iskeleti çok geçmeden kurulup hızla yükselmiye başlar.

Pestalozzi'nin hayat eseri işte böyle ve bu etkiler altında yaratılmıya ve dünya tarihindeki yerini almıya hazırlanırken günlük, hattâ çağlık olayların dışına çıkmış gibidir; Yüce gönüllü eğitimcinin bütün gücü artık yalnız muhtaç ve sefil insanların yardımına adanmıştır ve herşeyden önce gençliği Herder ve Schiller'lerin humanist ruhunda yetiştirmek amacı güdecektir.

«Her yere yetişen o, her sıkılana uzanan el o, her dersi veren odur. Yetimlerin elleri elinde, gözleri gözündedir. Gözyaşları birlikte akar, sevinçleri birlikte parlar. Bu çocuklar dünyanın, hattâ Stans'ın dışında yaşarlar, ama her an Baba'nın koruyucu kanatları altında bulunduklarını bilirler. Onun çocuklarından başka hiçbir düşüncesi ve tasası yoktur; Ne ayrı evi, ne başka dostları, ne de hizmet görenleri vardır. Çocuklar sağ ve esense ortalarında, hastaysa başuclarındadır. Onlarla birarada ve aynı şartlar içinde yatıp kalkar, biricik ayırım hepsinden sonra yatağa girmesi ve herkesten önce kalkmasıdır. Tanrıya onlarla birlikte dua eder ve uyuyuncıya değin ne sorarlarsa cevaplandırır — Çünkü sevgili çocuklar böyle istiyor, böyle öğreniyorlar...» —

Gölün üstünü örten dumanların içinden doğru ağırlık gelen boz bulanık bir bir s a b a h . Yetimler-evinin yapısı bitmiş tek odasında Pestalozzi işine başlamıştır. Yoşumuş koyu kahverengi setresi 52 yaşındaki eğitimcinin çelimsiz ve hafifçe öne eğik gövdesinden gevşek gevşek sarmakta ise de düğümlü ak boyunlu (jabot) tertemizdir, omuzuna sarkan saçları güzelce taranmıştır. Ufak erken buruşmuş yüzünden gür kaşlarla siperlenmiş iri gözleri dostça bakmaktadır. Öksüzlerinin ot yatakları arasında dolaşarak sabah duasını yüksek sesle okur.

Çocuklar işlerine başladığı, kimi gurupların karatahtalarını çıkarıp kalfa ağabeyler çevresinde toplandığı, kimisinin de Baba Pestalozzi'nin yumuşuna koştukları sırada Stans'dan gelen bozuk yolda kibarlara yakışan bir arabanın tıkır tıkır tepeye tırmandığı görülür, hedefin Yetimlerevi olduğunu anlamak zor değildir.

KIRKALTI

Merakla bakişan çocuklar inşa halindeki yapıları önünde duran güzel arabadan Direktuar modasına göre giyinmiş kibar bir adamın indiğini ve bülbül ötüşünü andıran bir fransızca ile Ustat Pestalozzi'yi sorduğunu hayretle görürler. Bir düzine kadar ufak çocuk Babanın etekleri arkasına sinekrek mini mini yüzlerini oradan uzatmışlardır. Uzun boylu, biraz Donjuan tavırlı kibar bay Baba'nın önünde saygı ile eğilerek adını söyler: «Saint-Simon — Devrimden önce Kont, eğer bu söz kendimi tanıtmayı kolaylaştırırsa...» (Mart 1798).

Bütün hayatını halk ve çocuk eğitimi üstüne plânlar yapmakla, yeni ve daha elverişli eğitim yöntemleri aramakla, yoksul ve kimsesizleri barındırıp bakmakla geçiren Pestalozzi Saint-Simon adını ne Kont'lu ne de Kont'suz olarak duymamıştır.

VE SAINT - SIMON

Claude Henry (Comte de Saint Simon)un arkasında canlı ve zengin olaylarla dolu bir hayat yolu vardır. Otuzsekiz yıl önce zengin ve ünlü bir ailede doğmuş, kusursuz bir eğitim almış, onyediyasında bir delikanlı iken Amerikaya geçerek Washington'un emrinde h ü r r i y e t için, insan hakları için savaşmıştır. Bu coşkunluğu ona bütün dünyayı dolaştırmıştır. İspanya'nın Meksika'daki Kral Naibini Panama'da iki okyanusu birleştirecek bir kanal projesine kazanmak için uğraşmışsa da ereğine ulaşamamıştır. Onun gözü hep büyük işlere, hep yücelere çevriktir: 1785 de Hollanda'yı bir Hindistan seferine yeltemiş, 1787 de Madridi denize bağliyacık bir kanal inşası fikrini İspanyol hükümetine benimsetmek için uğraşmıştır. Fransız Devriminde ailesinin bütün servetini yitirmiş, ama Robespier düştükten sonra ustaca spekülasyonlar sayesinde ve Borsa oyunları ile kısa zamanda yeniden zengin olmuştur.

Şimdi —kendi dediğine göre— bir görme ve deneme gezisine çıkmış bulunmaktadır. Birkaç yıl sürecek olan bu gezilerde ilgi çekici işlere girişen bütün önemli kişilerle görüşecek, derlediği pratik bilgilerle iyi kitapların öğrettiğini, bir başka deyişle görgü ve bilgileri birbiri ile kaynaştırıp kafasında sağlam teoriler geliştirecek, bunlarla bütün insanlığa şaşırtıcı ve sevindirici öneriler yapacak, yollar gösterecekmiş.

«Vatandaş Pestalozzi, hayatımın deney sel dönemi kapandığında sosyal düzenimizin koşullarını, ilintilerini kavramış olarak çağdaş bilimlerde yapılacak bir reform ile ve üretim koşullarını bilimsel bir düzene bağliyerek toplumu kökten değiştireceğim. Bizim Devrim yazık ki bu sorunu çözümleyememiş, herşeyde ancak yaribası sağliyabilmiştir.»

Doğuştan sıkılğan bir adam olan Pestalozzi bu çeneli ve heyecanlı ziyaretçiye ne cevap vereceğini bilmez, şaşırır ve kekeler. Ama öteki zaten cevap beklememektedir. Yetimler Babasını görüp kolleksiyonuna almıştır ya, bu ona yeter. Şimdi de onun koluna girerek kendisiyle omuz omuza bir küçük gezinti yapmaya dostça zorlar ve otların, ısırganların büyüdüğü yol-

dan yukarı doğru yürüterek kasabanın ölü evlerine tepeden bakacak bir noktaya iletir.

— Bana dediklerine göre sayın Pestalozzi, siz Neuhoof çiftliğinde bir öksüzler okulu açarak işe başlamışsınız. Çocuklar hayatlarını kendi emekleriyle kazansınlar diye de kök boyası ektirmişsiniz. Doğru mu bu?

— Evet, bunu denedim mösyö, ama verimli bir iş olmadı. Borçlandım ve işten vazgeçtim. Başıma topladığım 50 kadar kimsesiz çocuk yaban hayvanları gibi büyümüşlerdi. Tasarladığım plâna göre bunlar yazın tarla işleriyle, kışın iplik büküp dokuma yaparak geçimlerini sağlayacaklar, aynı zamanda da okuyup yazma öğrenerek kafa ve kalblerinde eğitim göreceklerdi. Ama bu denemeden sonra inandım ki devlet yardım etmedikçe ne ilk okullar yaşar, ne de halk eğitimi olur!

Hep ülkücü bir spekülâtör kalmış olan Saint Simon buna şu karşılığı verir :

— Yaptığınız deneme tabii çocuklarla olmazdı, ele büyükleri almak gerek! Bize geerken bir yandan kullanışlı çalışma araçları, makine yapacak, öteyandan da onları ustalıkla çalıştıracak adamlar yetiştirmektir. Onun içindir ki ben, endüstri yöntemlerini geliştirecek teknikerler, atölye işçileri ve şefleri yetiştirecek bir okul açmayı tasarlıyorum.

— Siz bilim ve teknik yardımıyla usta işçiler yetiştirmek istiyorsunuz, ben ise herşeyden önce insanı, insanın kendini gözönünde tutuyorum.

«Ben yoksullar babası olarak çocuklarımın içinde ve ortasında duruyorum. Bilim ve sanatlar bakımından bende çok bir şey aramayınız, ama buna karşılık kalbimde babalık kudreti var... Ev hayatının ve genel olarak her gerçek eğitimin değişmez temeli olan bu babalık ruhu hayırlı etkisini en kısa yoldan benim sevgime, iyilik isteğime ve özverime borçludur.»

Meslek eğitimi ancak insan eğitimiyle birlikte verimli olur ve iyi gelişir. Ben bu ikisini asla birbirinden ayırmamak gerektiği düşüncesindeyim »

— Bu yüce insancılığınızı, sevgiyi herşeye temel saymanızı çok beğeniyorum tabii Pestalozzi, sizinki gibi soylu bir yürek herkeste bulunmaz; Ne var ki, toplumu yenileştirmeyi Stans üzerinden denemiye kalkarsanız günlük kaygıların ve küçük engellerin bataklığına saplanıp kalırsınız. Gözümünüzü büyüğe bütüne çevirmeli, genel olarak sefalet neden doğuyor, toplumsal gerginliklerin ve çatışmaların kaynağı nerededir, bunu anlamalı ve toplumun sorunlarını ona göre esastan çözümlenmeye bakmalıyız. Yeni bir sosyal din yaratmalı, ama bunu bilgi ile, bilimle yapmalıyız...»

Bu coşkun söylev karşısında Pestalozzi'nin ince buruşuk yüzü kapanır ve gözleri sevgili yıkık Stans'ın üstünde takılıp kalır.

«Çok eskiden, yani ilk gençlik yaşlarımdanberi gönlümde coşkunluğunu duyduğum aşk ırmağı bir tek hedefe yönelmiştir: Çevremi kaplamış gördüğüm her çeşit sefilliğin kaynağını kurutmak!...»

«Dıştan yapılan yardımlarla yoksulların acısını dindirmek için çalışıp çabalıyanlar çok olmuştur, ama boşuna! Ben anladım bu acı ancak o sefil durumdan sorumlu olan insanın kendini değiştirmekle olur.»

— Eğitim dediğiniz şeyden çok şeyler bekliyorsunuz gibi geliyor bana Mayster!

— Evet bekliyorum, herşeyi ondan bekliyorum! Yoksulun dıştan kalkanması ondaki insanın içten kalkınmasına bağlıdır. Ne toplumsal reformlar, ne devlet eli insanı iyite-eğitebilir; Ne birincisi, ne ikincisi insanı bir daha aynı sefil duruma düşmekten koruyabilir. Sizin sisteminiz, bay Simon, belki yenileşme sürecini hızlandırır, ama gerçek bir kalb eğitimi olmadan bu yenileşmeyi ne yaratabilir, ne de tamamlayabilir. Bence değerli ve önemli olan insanı devletleştirme değil, devleti insanlaştırmaktır.

«İnsan doğasının gerçek olgunluğa ve bilgelige kavuşturulması yolunda bütün içsel güçlerinin eğitilip geliştirilmesi en aşağı insanların yetiştirilmesinde bile başlıca hedef ve amaç olmalıdır.»

Saint Simon hafifçe sabırsızlandığını belli eden bir sesle söz alır :

— Bütün bunlar iyi, soylu düşünceler ama sayın Pestalozzi, siz sadece gönlünden konuşan bir idealistsiniz, bense hayat tecrübelerime ve dünya görüşüme göre konuşuyorum. Hayat bana her biçimde gösterip ispat etti ki, işçilerle işverenler aynı toplumda iki ayrı ulusmuş gibi birbirine karşı düşmanca davranıyorlar. Sebebi de emekle, çalışan ellerle yaratılan değerlerin yalnız bir avuç mal mülk sahibinin gittikçe daha çok zenginleşmesine yaraması, o değerleri üretenlerin ise tamamiyle kazanç dışı bırakılmasıdır. Çalışanlar hep karın tokluğuna çalışıyor, ne türlü hayat zevklerinden, ne de kültür nimetlerinden yararlanamıyorlar. Bu koskoca sosyal dâvayı yalnız kalb eğitimiyle nasıl çözümliyebilirsiniz? Bunun kökü insanın, tek tek kişilerin ruhunda değil, sosyal yapıda, sosyal hayat koşullarında gömüldür. Kaldı ki sizin bu çeşit öğütlerinizi, sayın üstad Pestalozzi, bizim Devrimin önderleri, Mirabeau, Sain-Juste ve özellikle Condorcet denemişler, yani boşyere gerçekleştirmeye uğraşmışlardır :

«Eşit ve millî, yani milletin tümünü kavrayan eğitim fikri, bu gerçekten büyük ve parlak tasarı, sınıf ayrışık ve karşıtlıklarını yalnız yumuşatmak, gevşetmek değil, yüksek manevi eğitim birliğiyle yenmiye çalışmak...» Matrop: «Pestalozzi»

Pestalozzi bu çıkışı gülümsiyerek karşılar. İnsanları daha akıllı, bilgili ve uyanık yapmak kaabil olsa dünya elbet daha iyi, daha kusursuz olurdu — Onun da inancı budur; Ancak, ahmaklarla bilgisizler sürekli yoksulluğa ve hürriyetsizliğe katlanabilirdi. Bugünedeğin halka sunulan bilgilerin ve moral öğütlerin on para etmediğini de biliyordu. Karşıdaki şehir yıkıntısına işaret ederek şöyle dedi :

— Görüyor musunuz bay Simon, bu yangın ve yıkım yeri politikanın,

çelişik ideolojilerin ve bağınazlığın sonucudur. Bu dünyada yetesiye konuşuldu ve türlü sosyal kurumlar ve örgütler meydana getirildi — Bir hayır çıktı mı? Bırak işe baştan başlayıp yeni insanlar türetelim. Şu benim Yetimlerevi o yolda küçük bir başlangıç olsun!»

— Dilerim ki bu soylu yanılığınızın cezasını kendi özvarlığınızda çekmiyesiniz Pestalozzi!

Tartışmaya devam etmenin faydasızlığını bu cümle ile belirten S. Simon artık donmek arzusu gösterir ve böylece aralarında dünyayı düzeltme tutkusundan başka hiçbir benzerlik bulunmayan iki yüce gönüllü adam, iki büyük UTOPIYA'cı sessizce arabanın beklediği yere doğru yürürler.

1798 baharında birgün. İsviçre ve Fransa askerleri hâlâ yıkık duran Stans'dan geçerek Luzern'e doğru gitmektedirler. Yanlarında pek çok yaralı vardır. Soyientiyeye bakılırsa dağlarda Avusturya'lılara yenilmişler, geri çekiliyorlarmış.

Baba Pestalozzi Yetimler Yurdu'nun işliğinde çocuklarıyla birlikte çalışırken Luzeren hükümet'inin bir elçisi kendisini dışarı çağırır ve sıkılarak şu emri bildirir: Bu yakınlarda başka elverişli yer bulunmadığından Fransız askerlerine hastane yapılmak üzere Yetimlerevi boşaltılacaktır. Oksüzler babasının protestosu, yalvarması hiç kâretmez: Emir kesindir!

Yurtta geçen son gece Pestalozzi çocuklarının ot yatakları arasında telaş ve üzüntü ile dolaşır durur, gözüne uyku girmez.

Sabah olunca beş aylık didinmeleriyle biriktirdiği çamaşırları, giyimkuşam parçalarını dağıtır ve ceplerine koyabildiği birkaç kuruşla onları karanlık bir geleceğe doğru uğurlar. Kafası sersem, gönlü acıyla doludur.

Saint Simon'un fahi çıkmış, Pestalozzi ülkücülüğünün cezasını sanıldığından çok kısa bir zaman sonra çekmiye başlamıştır. Mini mini ellerin yardımıyla bir yıkıntıdan yarattığı Yetimler Ocağında bile kendi haline bırakılmamış, yuvası bozulmuş bir kuş gibi dağlanmış bir yürekle oradan uzaklaşmaya zorlanmıştır. Gelirken olduğu gibi yine yapayalnız yokuştan aşağı inerken eserine son birkez daha bakmak üzere başını geri çevirdiğinde yaralı taşıyan ilk arabaların yavruları koğulmuş Yuva'ya yaklaşmakta olduğunu görür: Acı gözyaşları buruşuk yüzünün şefkat çizgileri üstüne akmaya başlar.

(1) Polonya kahramanı (1746-1817). Kuzey Amerikanın kurtuluş savaşında Vaşington'a yaverlik etmiştir. Polonyanın ikinci bölüşümünden sonra halkı ayaklandırmış, ama yenilmiştir (1794).

GENEL OLARAK İHTİLÂLLER VE 1848 AVRUPA İHTİLÂLLERİ

PANDİT NEHRU

Çev. : N. Karan — M. İbrahim

Şimdilik tekrar geriye, Avrupa'ya dönmemiz ve bu kıtanın 19. cu asırdaki karışık, durmadan değişen görünüşüne bakmamız gerekiyor. İki ay önceki bir kaç mektubumda bu yüzyılı gözden geçirmiş ve bazı önemli karakteristik yönlerine dikkatini çekmiştim. Elbette senden o zaman bahsettiğim bir sürü «izm»leri hatırlamanı bekleyemem. Endüstriyalizm, Kapitalizm, Emperyalizm, Sosyalizm, Nasyonalizm, Enternasyonalizm sadece bir kaçı. Ayrıca sana demokrasi ve bilimden, ulaştırma metodlarındaki büyük devrimden, genel eğitim ve onun sonucu olan modern gazetecilikten söz açmışım. Bütün bunlar ve daha bir çok şeyler Avrupanın o zamanki uygarlığını, yani içinde yeni orta sınıfların kapitalist düzende endüstriyi kontrolü altında tuttuğu burjuva uygarlığını meydana getirdi. Bu burjuva Avrupa'nın uygarlığı başarıdan başarıya koştu ve yüzyılın sonlarına doğru, felâket geldiğinde hem kendisi hem de bütün dünyayı kudretine hayran etmiş bulunuyordu.

Bu medeniyetin Asya'da yaptıklarını da biraz ayrıntıları ile görmüştük. Durmadan büyüyen endüstrisinin itişiyile, Avrupa kollarını uzak ülkelere kadar uzatıp onları yakalamaya, kontrol altına almaya ve genel olarak da kendi çıkarı yönünde işlerine karışmaya çalıştı. Burada Avrupa demekle, endüstrileşmede önde olan Batı Avrupa ülkelerini anlatmak istiyorum. İngiltere uzun süre bunların tereddütsüz lideriydi, onlardan çok daha ileriydi ve çok daha fazla çıkar sağlıyordu.

İngilterede ve diğer Batı ülkelerindeki bu büyük değişikliklerden yüzyılın başlarında Krallar ve İmparatorlar pek haberli değillerdi. Yeni ortaya çıkan kuvvetlerin önemini anlamamışlardı. Napolyon'un tamamen ortadan silinmesinden sonra bu Avrupalı yöneticilerin tek düşüncesi kendileriyle kendi gibi olanları, ilerisi için korumak ve, dünyayı mutlakiyet için emniyetli bir hale getirmek olmuştu. Fransız İhtilâli ve Napolyon'un müthiş korkusundan henüz tamamiyle kendilerine gelememişlerdi ve artık daha fazla değişikliğe fırsat vermek istemiyorlardı. Daha önceki bir mektubumda da söylemiş olduğum gibi bunlar «Kralların Tanrısal Hakları»nı koruyarak istediklerini yapmak ve insanların başkaldırmalarını önlemek için «Kutsal İttifak» ve benzerlerini yarattılar. Din ve mutlakiyet önce de sık sık yaptıkları gibi, bu amaç için el ele verdiler. Bu ittifakların önde gelen şahsiyeti Rus çarı Alexander idi. Rusya o devirde henüz orta çağda, çok geri bir durumda bulunuyordu. Henüz oraya sanayileşmenin, yeni fikirlerin rüzgârı bile ulaşmamıştı. Büyük şehirleri azdı, ticaret az gelişmişti, hattâ el sanatları bile pek ileri sayılamazdı. Mutlakiyet başıboş bir şekilde serilip serpil-

ELLİBİR

mişti. Öteki Avrupa ülkelerinde ise şartlar değişti. Batıya doğru gittikçe, orta sınıflar kendilerini daha çok belli ediyordu. Daha önce dediğim gibi İngiltere'de mutlakiyet yoktu. Kral parlamento tarafından kontrol ediliyordu, fakat parlamento'nun kendisi de bir avuç zenginin kontrolü altındaydı. Rusya'nın başındaki müstebitle İngiltere'nin bu zengin idareci sınıfı arasında çok büyük farklar vardı. Fakat bir şeyleri ortaktı, ihtilalle insan kütleleri korkusu.

Böylece bütün Avrupada gerici tepki üstün geldi ve liberal bir görüş taşıyan bütün düşünceler merhametsizce ezildi. 1815 Viyana kongresinin kararlarıyla pek çok bağımsız ulus, meselâ İtalya ve Doğu Avrupa ulusları, yabancı idare altına kondular. Bunların bu durumda zorla tutulması lâzımdı. Fakat bu türlü bir iş uzun süre başarıyla yürütülemez, karışıklık kaçınılmaz bir şey olur. Bunu yürütmeye çalışmak, kaynayan buhar kazanının ağzını tutmaya çalışmak gibidir. Avrupa için için kaynıyor, şurada-burada olaylar patlak veriyordu. Daha önce Avrupa'da ve özellikle Fransa'da birkaç büyük değişikliğin olduğu 1830 ayaklanmalarından söz etmiştim. Fransa'da Bourbonlar ancak bu devirde tamamen dışarı atılabilmişlerdi. Bu ayaklanmalar kralları, imparatorları ve nazırlarını büsbütün korkuttu ve halkı daha büyük bir enerjiyle bastırdılar, ezdiler.

Mektuplarım boyunca sık sık ihtilallerin ve savaşların ülkelerde sebep olduğu büyük değişikliklere raslamaktayız. Eskiden savaşlar bazan din savaşları, bazan sülâle savaşları ve çok kere'de politik sebeplerle bir ülkenin diğer bir ülkeyi istilâ etmesinden doğan savaşlar idi. Aynı zamanda, bütün bu sebeplerin arkasında çoğunlukla bir ekonomik sebep de bulunurdu. Orta Asya kabilelerinin Avrupa ve Asya da yaptıkları istilâların çoğu açlık dolayısıyla batıya sürülmeleri yüzünden olmuştu. Ekonomik ilerleme bir ulusu veya ülkeyi kuvvetlendirebilir ve onlara başkalarının üstünde avantajlar sağlayabilir. Daha önce de dikkatini çektiğim gibi Avrupa'da ve başka yerlerde olan sözde dinî savaşların arkasında ekonomik etkenler yer alıyordu. Çağımıza doğru geldikçe din ve sülâle savaşlarının ortadan kalktığını görüyoruz. Ama savaşların kalkması demek değil bu; Şimdi —açıkça görüldüğü gibi— savaşlar siyasî sebeplerle çıkıyorlar. Siyasî sebepler genellikle milliyetçilikle bağlantılıdır; bir ulusun başka bir ulus tarafından ezilmesi veya iki saldırgan ulus arasındaki anlaşmazlık gibi. Hattâ bu anlaşmazlık bile daha çok modern sanayi ülkelerinin ham madde ve pazar talepleri gibi ekonomik sebeplere dayanır. Böylece ekonomik sebeplerin savaşın çıkışı üzerine daha fazla etkili olduklarını görmekteyiz. Aslında bugün bu sebepler diğer bütün sebepleri gölgede bırakmıştır.

İhtilaller de geçmişte aynı değişime uğramışlardır. İlk ihtilaller genellikle saray ihtilalleriydi: idareci ailenin üyeleri birbirleri aleyhine entrikalar çevirir, kavga edip birbirlerini öldürürler ya da öfkelenen halk ayaklanıp bir bir tiran'ın hayatına son verir. Ya da muhteris bir asker ordunun yardımıyla tahtı ele geçirirdi. Bu saray ihtilallerinin çoğu az kimse arasında geçer ve halkın büyük çoğunluğu bundan etkilenmezdi. Bu yüzden bu olanlara pek ender aldırırlardı. Zamanla idareciler değişti ama sistem aynı kaldı ve halkın hayatı değişmeden devam etti. Şüphesiz kötü bir idareci

zorbalığı arttırdıkça dayanılmaz hale gelebilir. Daha iyi biri daha mûsama-hakâr olabilir. Fakat idareci iyi olsun ya da olmasın halkın sosyal ve ekonomik durumu sadece siyasi bir değişmeyle çoğu zaman etkilenmezdi. Sosyal bir ihtilâl olmazdı.

Millî ihtilâller daha büyük bir değişiklik getirmişlerdir. Bir ulus başka bir ulusu idare ettiği zaman hükmeden yabancı bir sınıftır. Bağlı olan ülke bir başka ülkenin çıkarı için idare edildiğinden veya yabancı bir sınıf böyle bir idareden faydalandığından, bu birçok yönlerden zararlıdır. Şüphesiz bu uyruk olan ulusun da onurunu kırar. Bundan başka yabancı idareci sınıf tutsak ülkenin üst sınıflarını da, herhangi bir durumda işgal edebilecekleri yetkili ve kudretli mevkilerden uzak tutarlar. Başarılı bir millî ihtilâl hiç olmazsa yabancı elementi uzaklaştırır ve ülkedeki ağır basan elementler bunun yerini derhal doldururlar. Bu yüzden bu sınıflar ülkedeki üstün yabancı idareci sınıfın uzaklaştırılmasından geniş ölçüde faydalanırlar ve ülke başka bir ülkenin çıkarlarına göre idare edilmeyeceğine göre de genel olarak fayda sağlar. Daha aşağı tabakadan olanlar, millî ihtilâli sosyal bir ihtilâl takip etmedikçe fazla fayda sağlamıyabilirler.

Sosyal bir ihtilâl, sadece yüzeydekileri değiştiren öteki ihtilâllerden çok farklı bir şeydir. O da siyasi bir ihtilâl ihtiva eder, fakat toplumun dokusunu değiştirdiği için ondan çok daha ileridir. Parlamentoyu üstün kılan İngiliz İhtilâli, zengin burjuvazinin iktidarda olanlarla işbirliği yapması anlamına geldiği için sadece siyasi değil, aynı zamanda kısmen sosyal bir ihtilâldi. Bu üst burjuva sınıfı böylece politik sosyal bakımdan yükseldi; alt burjuvazi ve halkın çoğunluğu genel olarak etkilenmemişti. Fransız ihtilâli ise daha ziyade bir sosyal ihtilâldi. Gördüğümüz gibi Fransız İhtilâli bütün toplum düzenini altüst etti ve bir süre için halk kütleleri bile işe karıştılar. Sonunda burjuvazi burada da zafer kazandı ve halk ihtilâldeki rollerini oynamış olarak yerlerine geri gönderildiler, fakat bu arada imtiyazlı soylular uzaklaştırılmışlardı.

Şurası açıktır ki böyle sosyal ihtilâller sadece siyasi değişikliklerden daha etkilidirler ve sosyal şartlara sıkıca bağlıdırlar. Şartlar halk kütlelerini hazır hale getirmedikçe muhteris, fazla arzulu bir kimse veya gurup sosyal bir ihtilâl yapamaz. Halkın hazır olması demekle onlara hazır olmaları söylenerek, şuurlu olarak hazır hale getirilmelerini demek istemiyorum. Söylemek istediğim şudur: sosyal ve ekonomik şartlar onlar için öyle çekilmez bir hale gelir ki böyle bir değişiklikten başka kurtuluş yolu bulamazlar. Zaten çağlar boyunca hayat çok sayıda insan için bir yük olmuştur ve onların bunu şimdiye kadar hoşgörmeleri çok şaşılacak bir şeydir.

Bazan halk ayaklanmaları, özellikle köylü ayaklanmaları oldu, ve çılgınca bir öfke ile önlerine ne gelirse gözü kapalı yok ettiler. Fakat bu insanlar toplum düzenini değiştirecek bir arzunun bilincine varmamışlardı. Bu bilgisizliğe rağmen geçmiş zamanlarda, Hindistan'da, Çinde tekrar tekrar toplumsal şartlar bozuluyordu ve pek çok imparatorlukta bunlar yüzünden yıkılmıştı.

Eski çağlarda sosyal ve ekonomik değişmeler yavaş oldu ve uzun süre üretim, dağıtım ve taşıma metodları az çok aynı kaldı. İnsanlar bu yüzden

bu değişimin farkına varmadılar ve eski sosyal düzenin devamlı ve değişmez olduğunu sandılar. Din bu düzen ve bu düzene eşlik eden adet ve inançları Tanrısal bir hâle ile süsledi.

Halk buna o kadar inandı ki şartlar değişik bu düzen açık olarak tatbik edilemez duruma geldiğinde bile onu değiştirmeyi düşünmediler. Sanayi devrimi ve taşıma metodlarındaki büyük değişikliklerin gelmesiyle birlikte sosyal değişmeler çok daha hızlı olmaya başladı. Yeni yeni sınıflar ortaya çıkıp zenginleştiler. İrgatlardan ve zanaatkârlardan çok değişik bir endüstriyel sınıfı doğdu. Bütün bunlar yeni bir ekonomik düzenlemeyi ve siyasi değişmeleri zorunlu kıldı. Batı Avrupa garip bir uygunsuzluk içindeydi. Akıllı bir toplum ihtiyaç duyulur duyulmaz gerekli değişmeleri yapar, böylece değişen şartlardan tam fayda sağlamış olur. Fakat toplumlar akıllı değildir ve bir bütün olarak düşünmezler. Fertler kendilerini ve kendilerine çıkar sağlayacak şeyleri düşünürler. Birbirlerine benzer çıkarları olan halk sınıfları da aynı şekilde düşünürler. Eğer bir sınıf herhangi bir toplumda üstün durumda ise bu durumda kalmayı ve kendinden aşağıda olan sınıfları istismar ederek çıkar sağlamayı ister. Akıl ve uzak görüş bir kimsenin çıkar sağlamasının en iyi yolunun uzun bir süre için düşünülürse kendisinin de üyesi bulunduğu topluma çıkar sağlamak olduğunu gösterecektir. Fakat elinde kuvvet olan bir insan veya sınıf, sahip olduğu şeyi korumak ister. Bunun en kolay yolu da öteki sınıfları ve halkı, kurulu düzenin mümkün olan en iyi düzen olduğuna inandırmaktır. Din halka bunu telkin etmeye sürüklenir, eğitim aynı dersi öğretmeye zorlanır. Öyle ki sonunda herkes buna mutlak şekilde inanır ve değiştirmeyi düşünmez. Gerçekten şaşılacak bir şey. Hattâ bu düzen yüzünden ızdırap çeken insanlar bile bunun devam etmesinin, tekmelenmelerinin, tokatlanmalarının, başkaları bolluk içinde yaşarken kendilerinin açlıktan ölmelerinin doğru olduğuna gerçekten inanırlar.

Kısacası Halk değişmeyen bir toplum düzeninin var olduğuna ve çoğunluk bu düzenin altında ızdırap çekse bile bunda kimsenin suçunun olmadığına inanır. Bu onların kabahatleri, «kısmet»leri, «kader»leri, «geçmiş günahlarının cezası»dır. Toplum her zaman muhafazakârdır, değişiklikten hoşlanmaz. Girdiği oyukta kalmaktan çok hoşlanır ve orada kalması gerektiğine kuvvetle inanır. Öyle ki durumunu düzeltmeye çalışan, girdiği oyuktan çıkmasını söyleyen kimselerin çoğunu cezalandırır.

Fakat sosyal ve ekonomik şartlar toplumdaki (rahat, halinden memnun) kimselerin keyiflerini beklemez. İnsanların fikirlerinin aynı kalmasınarağmen onlar ilerlemekte devam ederler. Gerçekle, bu modası geçmiş fikirler arasındaki açıklık gitgide büyür ve eğer bu açıklığı kapamak, bu iki ayrı şeyi biraraya getirmek için birşey yapılmazsa düzen çatlar ve felâket gelir. Gerçek sosyal ihtilâlleri meydana getiren de işte budur. Eğer şartlar böyle ise her ne kadar modası geçmiş fikirler tarafından geciktirilse de ihtilâlin gelmesi kaçınılmaz bir şey olur. Fakat eğer bu şartlar hazır değilse birkaç kişi ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, bu türlü bir ihtilâl yapamazlar. İhtilâl doğduğu zaman gerçek durumu halkın gözlerinden saklayan perde kalkar ve gerçeği çok çabuk anlarlar. Bir kere oyuk-

tan çıktıktan sonra da artık ileriye atılırlar. İhtilâl zamanlarında halkın çok büyük bir enerjiyle ilerlemesinin sebebi budur. Kısaca ihtilâl, muhafazakârlığın ve gericiliğin sonucudur. Eğer toplum, değişmeyen bir toplum düzeninin var olduğunu kabul etmek gibi aptalca bir hataya düşmez ve her zaman değişen şartlarla başabaş giderse sosyal bir ihtilâl olmaz. O zaman sürekli bir evrim olur.

Önceden hiç bir niyetim olmadığı halde ihtilâller hakkında uzunca yazdım. Bu konu beni ilgilendiriyor, çünkü bugün yeryüzünde bir çok adaletsizlikler bulunmakta ve çok yerde toplum düzeni çöküyor görünmektedir. Bu eskiden beri sosyal ihtilâlin habercisi olmuştur ve bugün insan tabiatıyla büyük değişikliklerin eşiğinde bulunduğuna inanıyor. Yabancı uyruğu altındaki her ülkede olduğu gibi Hindistanda da milliyetçilik ve ülkeyi yabancı idareden kurtarma arzusu kuvvetlidir. Fakat bu milliyetçi itiş geniş ölçüde hali vakti yerinde sınıflara münhasır kalmıştır. Ezeli ihtiyaç içinde yaşayan köylüler, işçiler ve geriye kalanlar tabiatıyla ne olduğu belirsiz milliyetçilik rüyalarından çok karınlarını doyurmayı düşünmektedirler. Daha fazla yiyecek ve daha iyi şartlar getirilmedikçe onlar için milliyetçiliğin veya Swaraj'ın bir anlamı yoktur. Bu yüzden bugün Hindistan'da problem sadece siyasi değil, hattâ daha fazla sosyal bir problemdir.

İncelemekte olduğum 19. cu yüzyılda, Avrupada olan bir sürü ayaklanmalar ve diğer karışıklıklar beni bu oldukça uzayan konu harici sözlere sürükledi. Bu ayaklanmaların çoğu, özellikle yüzyılın ilk yarısında olanlar, yabancı bir idareye karşı yapılan ulusal ayaklanmalardı. Bunların yanısıra sanayi ülkelerinde sosyal ihtilâl fikirleri yeni işçi sınıfı ile kapitalist patronları arasındaki anlaşmazlığı yaymaya başladı. Halk bunun üzerinde düşünmeye ve sosyal ihtilâl için bilinçli olarak çalışmaya başladı.

1848 yılına Avrupada ihtilâller yılı denir. O yıl bir çok ülkede, bazıları kısmen başarılı, fakat çoğunlukla başarısızlıkla sona eren ihtilâller oldu. Polonya, İtalya, Bohemya ve Macaristan'daki ayaklanmalarda, geri plânda ezilen milliyetçilik bulunmaktaydı Polonya ayaklanması Prusya'ya, Bohemya ve Kuzey İtalya ayaklanması da Avusturya'ya karşı idi. Bunların hepsi bastırıldı. Avusturya'ya karşı yapılan Macar ayaklanması en büyüğüydü. Hareketin lideri, Macar tarihinde bir vatansever ve hürriyet mücahidi olarak meşhur olan Lojos Kossuth idi. İki yıllık bir direnmeye rağmen bu ayaklanma da bastırıldı. Bir kaç yıl sonra Macaristan başka bir büyük lider olan Dèak'ın arkasında değişik bir savaş metoduyla başarıya ulaştı. Dèak'ın metodlarının pasif direnme olduğunu kaydetmek enteresan olacaktır. 1867'de Macaristan ve Avusturya, Habsburg imparatoru Francis Joseph'in idaresinde, aşağı yukarı eşit haklarla «ikili krallık» diye adlandırılan bir birlik kurdular. Dèak'ın pasif direnme metodları yarım yüzyıl sonra İrlandalılar'ın İngilizlere karşı mücadelelerinde bir örnek oldu. 1920'de Hindistanda işbirliği yapmama hareketi başladığı zaman bazı kimseler Dèak'ın mücadelesini hatırladı. Fakat iki metod arasında büyük ayrılıklar vardı.

1848'de Almanya'da da ayaklanmalar oldu fakat pek ciddi değillerdi. Hepsi bastırıldı ve bazı reform vâadleri yapıldı. Fransa'da büyük bir değişme oldu. 1830'da Bourbon'ların sürülmesinden beri Louis Philippe bir çeşit

yarı meşrutî kraldı. 1848'e gelinceye kadar halka kendisinden bıkkınlık geldi ve tahtı terke zorlandı. Tekrar bir cumhuriyet kuruldu. Birinci cumhuriyet büyük ihtilâl sırasında kurulmuştu, bu da İkinci Cumhuriyet oldu. Karışıklıktan faydalanarak, Napolyon'un Louis Bonaparte adlı bir yeğeni Paris'e geldi ve hürriyetin büyük bir dostu pozunu takınarak cumhurbaşkanı seçildi. Bu sadece kuvveti ele geçirmek için bir bahaneydi. İyice yerleştikten sonra ordunun kontrolünü eline geçirdi ve 1851'de hükümet darbesi denen şey oldu. Askerleriyle Paris'i sindirdi, bir sürü insanı vurdurdu ve meclisi korkuttu. Ertesi yıl kendisini 3. cü Napolyon adıyla imparator ilân etti. Büyük Napolyon'un oğlu hiç saltanat sürmediği halde 2. ci Napolyon olmuş oluyordu. Böylece İkinci Cumhuriyet de dört yılı biraz aşan kısa ve şaşaasız bir görevden sonra sona erdi.

İngiltere'de 1848'de bir ihtilâl olmadı fakat epeyce zorluk ve karışıklık vardı. İngiltere'nin gerçek zorlamaları karşısında eğilme ve böylece ciddi bir meseleyi önleme gibi bir çıkar yol bulur. Anayasasının lâstikli oluşu bunda yardımcıdır. Ayrıca uzun tecrübeler İngilizlere başka çıkar yol olmadığı zaman bir fedakârlığı kabul etmeyi öğretmiştir. Bu şekilde daha sert anayasaları ve prensiplere daha sıkı bağlanmış halkı olan öteki ülkelere sık sık gelen büyük ve anî değişmelerden kaçınmayı başarmıştır. 1832'de parlamento üyelerini seçmek için daha fazla sayıda insana oy hakkı veren Reform Kanunu hakkında İngiltere'de büyük propaganda vardı. Modern ölçülere göre düşünülürse bu çok zararsız ve mutedil bir kanundu. Sadece orta sınıflardan bazıları oy hakkı kazanıyordu, işçilerin ve halkın çoğunun hâlâ oy hakkı yoktu. Parlamento o zaman bir avuç zengin kimsenin elinde idi ve bunlar imtiyazlarını ve kendilerini hiç sıkıntısızca Avam Kamarasına tekrar seçtiren «ölü kasabalarını» kaybetmekten korkuyorlardı. Bu yüzden bunlar Reform kanununa bütün güçleriyle karşı koydular ve bu kanun kabul edildiği takdirde İngilterenin harap olacağını, dünyanın sonunun geleceğini iddia ettiler. Popüler desteklemeden korkuya düşen Muhalefet Kanunun çıkmasına razı olduğu zaman İngiltere bir iç savaşın eşiğinde bulunuyordu. İngiltere'nin bunu atlattığını ve Parlamantonun eskiden olduğu gibi zenginler tarafından kontrol edilmeye devam ettiğini söylemeye lüzum yok. Varlıklı olan orta sınıflar daha fazla kuvvet kazandılar.

1848 yılı sıralarında başka bir büyük karşılıklı sarsıntı ülkeyi sarstı. Bu «Berat Kampanyası» diye bilinir, çünkü Parlamento'ya çeşitli reformlar isteyen bir «Halk Beratı»nı da içine alacak olan devasa bir dilekçe sunulması teklif ediliyordu. İdareci sınıfları hayli korkuttuktan sonra hareket bastırıldı. Fabrikalarda çalışan sınıflar arasında büyük ızdırap ve hoşnutsuzluk vardı. Bu sırada bazı işçi kanunları kabul edilmeye başlandı ve işçilerin durumu çok az bir şekilde düzeldi. İngiltere, yükselen ticareti sayesinde çok para kazanıyor, «dünyanın atölyesi» haline geliyordu. Bu kazançların çoğu fabrika sahiplerine gidiyordu: fakat küçük bir kısmı da işçilere düştü. Bu iki faktör 1848'de muhtemel bir ayaklanmanın önüne geçilmesine yardım etti. Fakat o zaman bir ayaklanma çok yakın görünüyordu.

DEVLETLEŞTİRME TARTIŐMALARININ DÜŐÜNDÜRDÜKLERİ

A. Sarıca

Son günlerde bilim adamlarımız, kamu oyunda tartışma konusu olan dış ticareti devletleştirme, toprak reformu gibi gittikçe taraftar kazanan dönüşümler konusunda görüşlerini açıklamaya çağırılmaktadırlar. Toplumumuzun çözmek zorunluğunda olduğu bu sorunlarla ilgili konularda bilim adamlarımızın, özellikle iktisatçıların görüşlerini öğrenmek elbette ki büyük önem taşımaktadır. Ne var ki bazı iktisatçılarımız siyasal, sosyolojik yönleri olan ve ancak belli bir dünya görüşü açısından ele alındıklarında çözülebilecek sorunları salt iktisat tekniğini ilgilendiren konular olarak ele aldıkları, sınırlı bir biçimde ortaya koydukları zaman zor durumda kalmakta, savundukları görüşleri bütün açıklığıyla tartışmamaktadırlar. Oysa, bu konularda tutarlı bir sonuca varmak ancak sorunları bütünü içinde ele almak, sosyal ve politik yanlarını ortaya koymakla gerçekleşebilecektir.

Örneğin, dış ticaretin devletleştirilmesi konusunu bugün çıkarıcı çevrelerin yüzyıllardır süren egemenlikleri sonucu topluma kabul ettirilmiş olan tabuların dışına çıkmadan savunmaya kalkmakla ne yazık ki, istesek de istemesek de, sadece yerleşik düzenden yana olanların ekmeğine yağ sürmüş oluruz. Dış ticaretin devletleştirilmesinin nedenleri acaba sadece dışarıya döviz kaçırılmasını önlemek, ya da pazarlık gücünü arttırmak mıdır? Öte yandan dış ticaretin devletleştirilmesi ve buna benzer sosyal dönüşümler söz konusu olunca bu dönüşümleri gerçekleştirecek olan siyasal iktidarın, devletin niteliği ne olmalıdır? İşte bu sorunları ele almadan girecek bir tartışmada tüccar ve çıkarıcı görüşün yengisi kaçınılmaz olacak, dış ticaretin devletleştirilmesinin yeni bir bürokrat sınıfını doğuracağı sonucunda fikir birliğine varılabilecektir.

Sosyal olayları bütünü içinde ortaya koyamadıkça bu türlü sorunların çözüm yolunun halka anlatılamıyacağı kanısındayız. Tarihsel bir bilim olan ekonomi politikasını toplumu yöneten genel, gerekirci yasaların bütünü içinde ele almak zorundayız. İktisatçılarımız kendi bilim dallarının siyasal ve sosyolojik yasalarla ilintili olmadığını, ya da kendilerini bu yasaların verilerini araştırmakla zorunlu tutmadıklarını ileri sürerlerse yanılmış olurlar. Sosyal bilim dallarının arasındaki sınırların kurulu düzenden yana olanlar tarafından, sosyal bilimlerle uğraşanların bilinçlenmelerini önlemek amacıyla konulabileceğini gözden kaçırmamak gerekir. Ekonomi politikası da, bütün sosyal bilim dalları gibi elbette ki genel toplumsal yasaların etkisi altındadır. Sözünü ettiğimiz yasalar bize toplum olaylarının bütünüünün içten birbirine bağı olduklarını ve sürekli değişime uğradıklarını

ELLİYEDİ

göstermektedirler. Toplumsal yasaların zorladığı dönüşümlere kurulu düzenin görüş açısından bakmak bizi yanılgılara düşürür.

Toplumun sosyal adalet içinde hızla kalkınabilmesi için gerekli dönüşümlerin demokratik yollarla yapılabileceği inancını belirtirken, tutulacak yolu ve uygulanacak yöntemi bütün açıklığıyla ortaya koymanın da görevimiz olduğunu unutmamak gerekir. Yukarıda örnek olarak ele aldığımız dış ticaretin devletleştirilmesi konusunda tam açıklığa varabilmek ancak, dış ticaretle uğraşanların meydana getirdiği toplum katının bugünkü toplum düzenimiz içindeki yerini, az gelişmiş bir ekonomi içindeki gücünü, bu az gelişmiş ekonomilerle kapitalist ve yeni-emperyalist kuvvetler arasında yaptığı aracılık görevini kesinlikle ortaya koymakla olabilir.

Öte yandan bu dönüşümleri yapacak olan devletin niteliği üzerinde de durmak gerekmektedir. Bugün plânlı ekonomi ve devletçi bir ekonomik düzen dünya yüzünde gittikçe taraftar kazanırken, biz CHP'nin başarısız devletçilik politikasına bakarak devletçiliği toptan kötüleyebilir miyiz? CHP'nin, sonraları da bütün savunduğu görüşleri bir yana iterek DP'nin uyguladığı devletçiliğin hangi çıkarları beslediğini ortaya koymadan devletçiliği savunmanın olanağı yoktur sanıyoruz. Devleti meydana getiren toplum katlarını ele almadan devletçilikten söz açmak, bugünkü devleti elinde bulunduranların bir yandan devletçiliği kötülerken öte yandan onu kendi çıkarları için kullanabilmelerine yol açmakta, böylece gerçek devletçilikten yana olanlar tuzağa düşürülmektedir. Devleti oylarımızla bu dönüşümleri yapabilecek bir niteliğe kavuşturabilmemiz herşeyden önce bugünkü devletin niteliğini bilmemize bağlıdır. Halktan yana bir devletle çıkarıcıların baskısını sürdüren devleti birbirinden ayırmalı, bürokrasiden korunma yolunun özel teşebbüsçülüğü savunmak olmadığını bilmeliyiz. İşte vergi ve döviz kaçakçılığını önleme tedbirlerini ileri sürmeden, teknik konularda tartışmaya başlamadan önce, kanımızca ele alınması gerekli konular bunlardır. Kaldı ki dış ticareti devletleştirmek için gerekçe olarak gösterilen aksaklıkların, bu yola gitmeden de önlenebileceği tezini, ilk bakışta kuvvetli görünen delillerle savunmak mümkündür. Örneğin döviz kaçakçılığının resmi kurla serbest piyasa kurları arasındaki farkı ortadan kaldıracak tedbirlerle önlenebileceği iddiası gibi. Dış ticareti devletleştirecek ve bunu uygulayacak olan devletin niteliği belirtilmeden ileri sürülecek ampirik bir iki tedbirin karşısına daima, ilk bakışta kuvvetli gibi görülen karsıt delillerle çıkılabilecek, kamu oyunun büyük çoğunluğunun bunlara değişmez bir gerçekmiş gibi bakmasının sorumluluğu da bize yüklenecektir.

Bu tutumu değiştirmesek, toplumsal kanunlardan yararlanarak toplumu tarihin akışı yönüne sokabilen insan bilincinin etkileyici gücü kötü bir sınav vermiş olacak, bütün sorumluluk tarihin akış yönünün bilincine varmış olması gerekenlere yüklenecektir.

İnsanlık ancak çözebileceği sorunları ortaya koyar, çünkü söz konusu sorunlar ancak çözülebilmeleri için gerekli maddi koşulların var olduğu, hiç değilse çıkış yolunda bulunduğu yerde doğarlar.

KİTABIN YARGICI KAMUOYU'NUN KENDİSİ OLACAKTIR.

Şükran Kurdakul

Denenmiş baskı yöntemlerini bir kez daha uygulamaktan sonuç bekliyenleri 1956 larda sanatçının, düşün adamının karşısına çıkaran ne gibi bir çaresizlikti bilmiyorum. İktidar adamları Orhan Kemal'i, Melih Cevdet'i, Ferruh Doğan'ı, Arif Damar'ı, Fethi Naci'yi Savcılık kaleminin daktilosu başına getirmekle çözmeye zorunlu oldukları sorunlar arasında ne gibi bir bağ kurmuşlardı. «İşçiye grev hakkı vereceğiz..» nutuklarıyla iktidara gelen bir topluluk, Orhan Kemal'in GREV hikâyesinden neden korkuyordu. Melih Cevdet'in YAN YANA'sındaki Şiirler karşısında, Ferruh'un karikatürleri karşısında neden bu kadar telâşlanıyorlar, bilemediniz iki-üç bin basan kitaplarımızdan neden bu kadar korkuyorlardı.

Yasaları uygulamakla görevli kişilerin, sanık kitapların, sanık sanatçıları ile göz göze gelmekten çekindiklerini gördüm çoğu zaman. Ya, 142. maddeye inançlarını yitirmişlerdi; ya yapıtlarımızla 142. madde arasında ilişki kuramamanın sallantısı ile bocalıyorlardı. İnsanlığın bütün uygarlık ve kültür mirasının bir birleştiricisi oluşundan başka gücü bulunmayan sanat adamı kitaplarına toplama kararı veren kişilerde bile bir uygarlık bilinci yaratmak amacına adanmıştı kendini. 1956 da, kitaplarına toplama kararı verenlerin, 1966 lardaki çocuklarının aynı bilinçsiz yuvarlanışta kaybolmamaları için dayanıyorlardı.

Denemiş baskı yöntemlerinden korkmıyanlar, zaptiyenin, saray muhafızlarının arkasında kurulan padişah sofralarındaki âlemleri yaşıyanlar kendi «Son»larını kendileri hazırlarken sanat ve düşünce devam etti yoluna. Yeni kitaplar, yeni kitapları izliyerek, sanatçıları, düşün adamlarını, yenileri izliyerek, uygarlık bilincinin önüne geçilmez akışını yansıladı yurdumuzda da.

Denenmiş baskı yöntemlerini yeniden sahneye çıkarmak isteyenlerin, kendi kendilerine kaldıkları zaman düşünecekleri tek gerçek budur bence. Hangi firmanın, hangi siyasal anlayışın, hangi ülkünün adamları olurlarsa olsunlar yıkamıyacakları bu bilinç karşısında zora başvurmanın hiçbir sonuç getirmeyeceğini bilmeleri gerekir. Faşistlerin Lorca'yı öldürdükleri İspanya'da bile, özgür düşünce katledilememiş zorbalık düşünce'nin direncini kıramamıştır.

Karşı devrim istesin-istememesin öğrenmek zorundadır: kitabın yargıcı kamu'oyu'nun kendisidir.

SON OLAYLAR KARŞISINDA TÜRK İŞ'İN DURUMU

İşçi sınıfı, ki biz onu sanayi işçileri, fikir işçileri ve toprak işçileriyle en geniş anlamda kabul etmekteyiz, gün geçtikçe daha bilinçlenmekte, eylemleriyle varlığını, gücünü ortaya koymaktadır. Bankalarda çalışan fikir işçileri, sermayenin beyni durumunda olan bankaları etkili grevlerle haklarını

ELLİDOKUZ

kabule zorlarken Kozlu'da maden işçileri iki arkadaşlarının kanı bahasına ezilmişliğin ıstırabını dile getiriyorlar, günde 16 saat çalışmanın karşılığı olan 11 Lira'nın beş on kuruş daha arttırılmasını çok görerek liyakat zamlarını belli kimselere verenlerin suratına en sert şamarı indiriyorlardı. Kozlu hareketinin ardında tahrik arayan biçimci yöneticiler ise acı, fakat inkâr kabul etmez cevabı grevin haftasına varmadan aldılar. Çeltekte madenlerinde işletmecilerin ihmali yüzünden bir ocak çökmüş, günde sekiz liraya saatlerce yeraltında kazma sallayan Türk vatandaşlarından 69'u, kentlerde mutlu kişilerin en tatlı uykularını uyudukları saatlerde grizunun pençesinde can vermişlerdi... Ecevit'in deyişiyle, her gün ölümle karşı karşıya bulunan bu insanlar ölümden hiç korkarlarmıydı, dipçikten, kurşundan yılarlar mıydı? Böylesine büyük sebepler ortada dururken Kozlu işçilerinin hareketinde tahrik arayanlara, ne yazık ki, Türkiye'nin en büyük işçi kuruluşu olan Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu yöneticileri de katıldılar. Amerikan dolarlarıyla adamlar satın alarak işçi hareketini yozlaştırma gayretinde olan Türk İş yöneticileri, Kozlu'da artık tam manasıyla işçinin karşısında olduklarını ortaya koyuyorlardı! Onlara göre kurşunu sık-tıranlar değil, kurşunu yiyenler suçluydu... İşçinin sırtına basarak Türk İş teşkilâtının zirvesine ulaşan ve aldıkları astronomik ücretlerle mutlu azınlığa karışan bu zevata göre, yüzlerce metre toprak altında 16 saat çalışarak kendilerinin bir günlük gelirlerini bir ayda kazanmağa çalışan bu insanlar suçluydu... «Kanunsuz grev!» diye bir söz tutturulmuş, allahın günü anayasayı ayaklar altına alanlar görmezlikten gelinirken, anayasaya aykırılığı gün gibi ortada olan bir kanunun biçimle ilgili bir maddesine uymadıkları için binlerce ezilmiş insan suçlanıyordu...

Ve işçileri suçlayanların başında Türk İş geliyordu!

İhanet cevabını almakta gecikmedi.

Bilinçli sendikacıları için, sözüm ona işçi sınıfını temsil eden Türk İş'in tutumu artık dayanılmaz bir hâl almıştı. İşçi hakları savunulacağı yerde işçiler suçlanıyordu. Türk İş'in işçi sınıfını temsil yeteneğinde olmadığı açıkça ortaya çıkmıştı. Nitekim yedi sendika başkanı, bu gerekçelerle Türk İş'ten ayrılıp bağımsız bir konsey kurdular. Konsey, sarı sendikacılığın karşısında işçi sınıfını gerçekten temsil edecek bir konfederasyonun nüvesi olacaktı. On yıldır tek başına hükümferma olan Türk İş'in karşısına ikinci bir konfederasyon çıkacaktı. Aslında bu kuruluş üçüncü konfederasyon olabilirdi ama geçen yıl bir kısım deniz sendikalarının Türk İş'ten ayrılarak kurdukları Hür İşçi Sendikalar Konfederasyonu varlık gösterememiş, ismini duyuramamıştı. O konfederasyonun da, yeni kurulacak konfederasyona katılması için temaslara başlandı. Türk İş Genel Başkanı, sendika hareketinin bölünmesi karşısında parçalanmayı önleyecek çareler araştırarak yerde «Yedi çıplak bir hamama yakışır» diyerek yangına körükle girmekten çekinmedi.

Olaylar gösteriyor ki, Türk İş yöneticileri, özellikle dış yardımların da etkisiyle kapıldıkları sarı sendikacılık cereyanından kendilerini kurtarmamaktadırlar. Dolarlarla beslenen bu sendikacılık cereyanının karşısına yüzde yüz millî bir sendikacılık anlayışıyla çıkmak zamanı artık gelmiştir ve bu yönde ilk adım da atılmıştır.

ALTMIS

B.M.Meclisi 26 Mart 1965 birleşiminde Milletvekili ve Senatörlerin ödeneklerine 1200 Liralık bir fazlalığı kabul etmiştir. Kamuoyunun büyük tepkiyle karşıladığı bu karar üzerine Fikret Otyam'ın Cumhuriyet'te çıkan yazısını — bir belge niteliği taşıdığı için bir kez de biz yayınlıyoruz.

«VICDAN... CÜZDAN... MUHTEREM ARKADAŞLAR!...»

Fikret OTYAM

Millet Meclisinin dünkü oturumunda en çok kullanılan kelimeler: «Vicdan... Cüzdan... Tereddüt... Müteredit... Müspet... Anayasa... Aykırılık... Değın... Kurucu Meclis... Muhterem Arkadaşlar...» dı.

Hiç bir haberimi kendimi böylesine frenleyip yazdığımı hatırlamıyorum.

KOALİSYON

Millet Meclisi dün tam bir ahenk, birlik, dirlik içindeydi. Demek ki kardeş kardeş, küfürsüz, çanta atmasız, süratle işler görülebiliyormuş. Demek ki sayın milletvekilleri saatlerce oturup İstanbul trenini bile kaçırıyorlarmış. Demek ki bir Kenan Esengin (C.H.P.) ile bir Ali Numan Baranoğlu (M.P.), bir Şükrü Kösereisoglu (Y.T.P.) aynı önergeye imza atabiliyorlarmış. Hem de nasıl bir önergeye, oylamayı, kimin nasıl oy kullandığını milletten, halktan saklamak için sunulan önergeye...

Bir Gökhan Evliyaoglu (A.P.), bir Turhan Bügin (A.P.) gizli oy aleyhinde oy kullanırken, İsmet Paşanın bakışından kurtulmak için arka sıralara saklanan C.H.P. liler, gizli oy önergesine «Kabul» oyu kullanıyorlardı. Melâhat Gedik (A.P.) gibi hem gizli oya müspet, hem aleyhde oy kullananlar da vardı..

Anayasa deyimini son zamanlarda en çok kullanan iki insan Orhan ve Burhan Apaydın kardeşler gibi gizli oya nerede ise ayaklarını kaldıracaklar da vardı.. Tutarı 35 milyon liraya varan, her birine 35 bilmem kaç bin lirayı havadan sağlayacak bu rapor için halk ve ulus için çalışılacağına yemin edilen kürsüde işin anayasaya aykırı olduğunu parlâmentonun itibarını sarsacağını, bu paranın haksız alınacağını bağıra bağıra söyleyenler de vardı. İlyas Seçkin (C.H.P.) gibi.. Nerede ise bazı C.H.P. li arkadaşları tarafından linç edilmesine ramak kalan İlyas Seçkin gibi..

Meselâ, ilk defa partisinin çoğunluğunun bir nevi «ihaneti»ne uğrayan C.H.P. Genel Başkanı İnönü, «Arkadaşlar kimse alınmasın, burada karşımda üç tip var. Birisi buraya gelmeyenler, ben oy kullanmadım diyecek ve parayı alacak. Bir tip var, kırmızı red oyu kullanacak ama parayı cebine indirecek bir tip var beyaz oy kullanacak parayı alacak.» diyen Ethem Kılıçoğlu'nu (A.P.) alkışlıyordu.

«Arkadaşlar Cumhurbaşkanının veto hakkı yok, anayasa mahkemesine müracaat hakkı yok, bu parayı almak hangimizin vicdanına sığıyor? Bu yol sakımdır, bu yola girmeyelim.» diye bangır bangır bağırarak İlyas Seçkin'i (C.H.P.) bilir misiniz en çok kimler protesto ediyordu? Utanıyorum yazmaya, C.H.P. liler...

ALTMİŞBİR

Prof. Abdulhak Kemal Yörük (C. H.P.) paranın alınışı başta anayasa-ya aykırı olduğunu örnekler vererek anlatırken A.P. li sıralarının önündeki «lâf atıcı» lar işi o kadar ileri götürmüşlerdi ki, ne dendi ise yaşlı Yörük «Korkmayın enfarktüs geçirmem. Kalbim sağlamdır» diye cevap veriyor. «haksız» derken «kısa kes babalık» cevabını alıyordu...

Komisyon Başkanı, yerine getirilmesine kanunen imkân bulunmayan bir isteğini direnmesine rağmen yerine getiremeyen, bu yüzden de CHP den istifa eden Urfalı Senatör Vasfi Gerger, 1960 öncesi Urfada iken Vilâ-yet Konağında Vali kafasına tampon atmıştı, aynı vali şimdi milletvekili, en çok bu Vasfi Gerger'i yani haksız olduğu, Anayasaya aykırı olduğu iddia olunan bu paranın verilmesini savunan Vasfi Gerger'i alkışlıyor, teşvik ediyordu...

«vicdan = Cüzdan» deyimini dün ortaya atıldı. Meclis çalıştı saat 21'e kadar... Ve bu çalışma 60 kuruş hak için kurşunlanan maden işçilerinin bulunduğu bir ülkede oluyordu, bu çalışma ve beraberlik 8 lira yevmiye için yerin dibinde bir anda et yığını haline geline bir ülkede oluyordu.

Ve bu çalışma, bu tesanüd, bu gayret, Dün T.B.M.M. personelinin 75 liralık tayın bedelini 165 liraya çıkaracak teklifin reddedildiği T.B.M.M. içinde oluyordu.

Gizli kararı alınanlar..

Yıkılan DP nin Tahkikat Komisyonunda bulunanlar affa uğrayıp çıktılar, ama kim bilir gizlilik kararına imza atanlar aynı mutluluğa erişecekler mi, bunu çok merak ediyorum.

(Cumhuriyet : 27/3/1965)

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİNİN AKHISAR OLAYLARINA İLİŞKİN BİLDİRİSİ..

«Türkiye İşçi Partisi Akhisar ilçe teşkilâtı, tütün ekicisi yurttaşlarımızın tütün piyasasının açılmasından sonra düştükleri zor durumu kanuni yoldan ve Anayasa teminatı altındaki demokratik haklarını kullanarak dile getirmek istemiş ve bu maksatla bir açık hava toplantısı tertip etmiştir. Tütün ekicisi emekçi halkımızın bütün bir yıllık emeği ile meydana getirdiği ürünleri, maliyet fiyatından ucuza kapatarak bir çırpıda milyonlarca lira haksız kazanç sağlayan çıkarıcı çevreler, yaptıkları vurgunun bütün memleket oyuna daha kesin ve açıklıkla duyurulmasını önlemek üzere bilinen grupları sloganlarla harekete getirmişler. Bunlar yine milliyetçilik ve mukaddesatçılık maskesi arkasında parti teşkilâtımızın kanuni toplantısını basmışlar, ilçe merkezini tahrip etmişler ve Genel Başkanımızla partili arkadaşlarımızın hayatına kastedercesine taşlarla saldırmışlardır.

Anayasayı ihlâl eden bu kaba kuvvet gösterisinin bir maksadı, tütün meselesinin bütün açıklığı ile memleket halk oyunda yansımalarını önlemek olmakla beraber, temelde yatan asıl maksat, emekçi halkımızın Anayasa-nın tanıdığı demokratik haklarına sahip çıkmasını, politik bir güç halinde örgütlenmesini önlemek, halkı sindirerek kendi öz partisi olan Türkiye İşçi Partisinden uzak tutmaktır.

ALTMİŞİKİ

Devletin başlıca ödevi vatandaşın can ve mal emniyetini sağlamak. Anayasa teminatı altındaki partilerin serbestçe faaliyette bulunmalarına imkân vermektir ve Devlet bu güce de sahiptir. Hal böyle iken, Devlet otoritesini temsil eden mahalli makamların, saldırgan kalabalıkların toplanmasını daha başından önlememesi, saldırıların meydana gelmesine fırsat vermesi, demokratik hakları olduğu kadar Devlet otoritesini de zedeliyen bir gevşeklik ve basiretsizlik olmuştur.

Bu vesile ile şunu da önemle belirtmek isteriz: Memlekette gerçekten huzur, demokratik rejimin oturması sağlanmak isteniyorsa, hükümet bir an önce Anayasayı eksiksiz, tastamam uygulamalı ve demokratik rejime, Anayasaya karşı gerçek tehlike teşkil eden çıkarıcı, gerici akım ve hareketlerin memleketi anarşiye sürükleyecek saldırılarını mutlaka ve mutlaka durdurmalıdır. Kanunları hiçe sayan kaba kuvvet gösterilerinin ve saldırıların, ilelebet karşılıksız kalmıyacağı ister, istemez karşı tepkilere yol açacağı aşîkârdır. Emekçi halkımız uyanmakta, ilerici, Atatürkçü gençlik ve aydınlarla birlikte kanunî haklarına sahip çıkmaktadır. Türkiyemizin eriştiği bugünkü tarihi merhalede memleketi demokratik yoldan, şiddetli sarsıntılara meydan vermeksizin kalkındırmak ve halkımızı refaha, çağdaş uygarlığa kavuşturmak imkânı mevcuttur. Fakat bu imkânın gerçekleşmesi Anayasanın eksiksiz tastamam uygulanmasına ve Anayasa teminatı altındaki emekten, halktan yana demokratik kuvvetlerin örgütlenmesine ve kanunî haklarını kullanabilmesine bağlıdır. Hükümeti bu büyük tarihi, millî sorumluluğunu tam manasıyla kavramaya ve kesin tedbirler almaya davet ederiz.»

TÜRKİYE MİLLÎ TALEBE

FEDERASYONU'NUN BİLDİRİSİ

Zonguldak kömür madenlerinde toplu sözleşmenin uygulanmasındaki bir anlaşmazlıktan doğan olayların basındaki akisleri bizde, kömür işletmelerinin işvereni durumunda olan resmi makamların sorumluluk payının büyük olduğu kanısını uyandırmıştır.

Türk Yüksek Öğrenim Gençliği olarak Türk İşçilerinin karşısına, yöneticilerin yanlış tutumu sonucu, silâhlı kuvvetlerimizin çıkarılmasını asla tasvip etmiyoruz. Aynı şekilde «Türk İşçisinin refah ve saadeti için hiçbir gayret esirgenmeyecektir» sözünün samimiyet derecesini takdir edemiyoruz. Türk Yüksek Öğrenim Gençliği olarak işçilerimize silâhla karşı çıkarırken, hepimizce kutsal olan Kıbrıs dâvamızın istismar edilmesini de hoş karşılamıyoruz.

Ayrıca, patronlara özgü bir hayat felsefesinin hükümetçe benimsenmesinden de hoşnutsuzluk duymaktayız. Çalışma Bakanının, memleketin en önemli üretim bölgesinde binlerce işçi toplu grev hareketlerine girişirken, devlet sektörü-özel sektör toplantısına koşması, bizce bu hayat felsefesinin hükümetçe benimsendiğinin müsbet delilidir.

T. R. T. kanununun 17 ci maddesinin kötüye kullanılarak Zonguldak olaylarının radyodan verilmesinin yasaklanmasını Anayasanın garanti altına aldığı haberleşme özgürlüğünün çiğnenmesi olarak görüyoruz.

Bütün bunların yanı sıra İçişleri Bakanı'nın verdiği sorumsuz beyanlarda çıkan sonuç şudur ki; Hükümet ve iş çevreleri, işçi hareketlerinin neden-

ALTMİŞÜÇ

lerini kasıtlı olarak yanlış yorumlamaktadırlar.

Zonguldak olaylarının su yüzüne çıkarttığı bir başka gerçekte, bazı sendika liderlerinin tutumlarının Türk Sendikacılığı için utanç verici olduğudur.

Bu yanlış davranışlar sonucu, demokratik düzen içinde oluşmasını arzuladığımız işçi hareketi kana bulanmıştır.

Türk Yüksek Öğrenim Gençliği olarak, Türk İşçilerinin sosyal ve ekonomik haklarına karşı çıkan düşüncenin karşısında olduğumuzu kesinlikle açıklarken, Türk İşçisine şiddet kullanılmasını bütün gücümüzle protesto eder, hükümetin tutumu karşısında duyduğumuz acıyı Türk Kamu oyuna iletmek isteriz.

TÜRKİYE MİLLÎ TALEBE FEDERASYONU

TEMEL HAKLARI YAŞATMA DERNEĞİNİN ZONGULDAK OLAYLARI İLE İLGİLİ BİLDİRİSİ

Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan demokratik ve sosyal bir hukuk Devleti iken, (Anayasa madde: 2)

Herkes kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlerine sahip iken, Devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk Devleti ilkeleri ile bağdaştırmayacak surette sınırlayan siyasal, iktisadi bütün engelleri kaldırır, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlarken, (Anayasa madde: 10)

Herkes, yaşama maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahip iken, (Anayasa madde: 14)

Herkes önceden izin almaksızın, silâhsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahip iken, (Anayasa madde: 28)

Devlet, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için, sosyal, iktisadi, malî tedbirlerle çalışanları korur ve çalışmayı destekler, angaryayı yasaklar iken (Anayasa madde: 42)

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır iken, (Anayasa madde: 45)

İşçiler, işverenle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak ve düzenlemek amacı ile grev hakkına sahip iken, grev hakkının kullanılması, kanunla düzenlenir iken, (Anayasa madde: 47)

Konusu suç olan emir, hiçbir surette yerine getirilmez iken, (Anayasa madde: 125)

Zonguldakta cereyan eden olayların, nedenlerini ve sonuçlarını bu Anayasa hükümlerinin ışığı altında değerlendirmek gerektiğini bildirir, en kısa zamanda, toplumda huzursuzluk yaratan bu gerilimli havanın giderilmesi yolunun Bağımsız Türk Yargıcının, kesin yargısı ile açılmasını dileriz.

Temel Hakları Yaşatma Derneği
Başkanı
Dr. Mehmedcan KÖKSAL

ALTMİŞDÖRT

Baskı tarihi : 7/4/1965

G REKLÂMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLÂN KURUMU

**YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLÂMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR**

Genel Müdürlük :

Cagaloglu Türkocagi Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon 27 66 00 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın 4348 - Eylem : 8)

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

LELENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev.: Adalet Cimcoz	
II. Baskı. İki cilt bir arada	6 lira
(Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	
TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev.: Tahsin Yücel	3 lira
DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz	7,5 lira
KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan	7,5 lira
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil	2 lira
(Türk Dil Kurumu Şiir Armağanı)	2 lira
ALFİSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev.: Ahmet Angın	7,5 lira
ET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev.: Güzin Sayar	3 lira
KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul	2 lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal	2 lira
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda	2 lira
KAVEL — Hasan Hüseyin (Yeditepe Şiir Armağanı)	2 lira
SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel	3 lira
BEN SANA MECBURUM — Attilâ İlhan - İkinci Baskı	3 lira
PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT — Freud - Yung - Adler	
Çev.: Selâhattin Hilav	3 lira
KOMEDİ SANATI — A. Seyler - S. Gaggard Çev.: Suat Taşer	3 lira
BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol. Çev.: Mehmet Özgül	3 lira
DÄVÄ — Franz Kafka - Çev.: Kâmuran Şipal	7,5 lira
KURDLAR SOFRASI — II. Cilt - Attilâ İlhan	7,5 lira
ASLAN ASKER ŞVAYK — J. Hašek - Çev.: Aysegül Günkut	6 lira
İNSANLIĞIN GELECEĞİ — B. Russell - Çev.: Memduh Balaban	2 lira
ELBİSECİLER ÇARŞISI — Kâmuran Şipal	2 lira
YAŞAMA DUVARI — Nevzat Üstün	3 lira
BİR KARIŞ TOPRAK — Samim Kocagöz	5 lira
KRAL OLUYOR — Ionesco. Çev.: Fikret Adil	2 lira
IONESCO — Jack ya da Boyunegme — Çev.: P. Caporal - I. Denker	2 lira
DUVAR — İkinci Baskı - Jean - Paul Sartre - Çev.: Vedat Üretürk	2 lira
RUYA YORUM METODU — Freud - Çev.: Aysegül Günkut	2 lira
VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI — B. Russell - Çev.: Türkân Araz	2 lira
VAROLUŞÇULUK - MATERIALİZM ve DEVRİM — Jean-Paul Sartre	3 lira
KATILA KATILA GÜLEN KALİMKOS — Kemal Kandaş	3 lira
DOĞRULAR — Albert Camus - Çeviren.: Ferid Edgü	3 lira
ŞEYTAN VE YÜCETANRI — Jean-Paul Sartre - Çev.: Eray Canberk	5 lira
FİZİKÇİLER — F. Dürrenmatt - Çev.: Zahide Gökberk	3 lira
YANLIŞLIK — Albert Camus - İkinci Baskı - Çev.: Ferid Edgü	2 lira
BULANTI — Jean-Paul Sartre - İkinci baskı - Çev.: Selâhattin Hilav	6 lira

BU AY ÇIKANLAR

İKTİSADİ BUHRAN ve MONOPOLLER — Şerif Hülusi	4 lira
YAHUDİLİK SORUNU — Jean-Paul Sartre - Çev.: Emin Türk Eliçin	3 lira
1 — Yayınlarımızdan satış fiyatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLEM'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir. Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.	
2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.	